MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

RŪTA BAJARŪNAITĖ

PERTRAUKA DOHOS DERYBŲ RAUNDE: PRIEŽASTYS IR GALIMI JO BAIGTIES SCENARIJAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Doc. dr. Audronė Janužytė

Konsultantas
Doc. dr. Raimundas Dužinskas

VILNIUS
2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

PERTRAUKA DOHOS DERYBŲ RAUNDE: PRIEŽASTYS IR GALIMI JO BAIGTIES SCENARIJAI

Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa *621L20012*

Vadovas
_____ Doc. dr. Audronė Janužytė
2015 – 04 - 30

Konsultantas
_____ Doc. dr. Raimundas Dužinskas
2015– 04 – 30

Recenzentas
_____
2015

Atliko
TPemns4-01 gr. stud.
_____ stud. R. Bajarūnaitė
2015– 04 – 30

VILNIUS
2015

TURINYS

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS **5**

LENTELIŲ SĄRAŠAS **6**

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS **7**

PRIEDŲ SĄRAŠAS **8**

ĮVADAS **9**

1. TEORINĖS PRIEIGOS KONSTRAVIMAS UŽSITĘSUSIŲ DOHOS DERYBŲ PROBLEMATIKAI TIRTI **12**

1.1. Tarptautinės prekybos politikos formos 12

2. DOHOS DERYBŲ RAUNDŲ REZULTATŲ IR DERYBINIŲ GRUPIŲ INTERESŲ ANALIZĖ **24**

2.1. Dohos raundas (2001 m.) 29

2.2. Pasiruošimas Kankuno derybų raundui (2002 – 2003 m.) 36

2.3. Dohos derybų raundas Kankune (2003 m.) 47

2.4. 2004 m. derybos ir žemės ūkio srities derybinė struktūra 52

2.5. Dohos derybų raundas Hong Konge (2005 m.) 57

2.6. 2006 – 2009 m. struktūriniai susitarimai 65

2.7. PPO Ministrų Konferencijos – Ženevoje (2009 m. ir 2011 m.) 69

2.8. PPO Ministrų Konferencija Bali saloje 2013 m. 72

3. DOHOS DERYBŲ RAUNDO EKONOMINĖS PASEKMĖS IR GALIMI JO BAIGTIES SCENARIJAI **78**

3.1. Dohos derybų raundo ekonominės pasekmės 78

3.2. Dohos derybų baigties scenarijai 82

IŠVADOS **90**

REKOMENDACIJOS **93**

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS **95**

ANOTACIJA / ANNOTATION **102**

SANTRAUKA **103**

SUMMARY **104**

PRIEDAI **105**

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

- PPO – Pasaulio Prekybos Organizacija
- EBPO – Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija
- JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
- ES – Europos Sąjunga
- GATT – *General Agreement on Tariffs and Trade* (Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos)
- GATS – *General Agreement on Trade in Services* (Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis)
- TRIPS – *The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights* (Susitarimas dėl intelektinės nuosavybės teisių su prekyba susijusių aspektų)
- NAMA – *Non-agricultural market access* (Patekimas į ne žemės ūkio produktų rinką)
- TPA – Tarptautinė Plėtros Asociacija
- AKR šalys – Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno šalys
- G – 20 – Argentina, Bolivija, Brazilija, Čilė, Kinija, Kuba, Ekvadoras, Egiptas, Gvatemala, Indija, Indonezija, Meksika, Nigerija, Pakistanas, Paragvajus, Peru, Filipinai, Pietų Afrika, Tanzanija, Tailandas, Urugvajus, Venesuela, Zimbabvė
- G – 90 – Afrikos grupė + Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno šalys + mažiausiai išsivysčiusios valstybės
- CARICOM – *Caribbean Community and Common Market* (Karibų bendrija ir bendroji rinka)
- TPP – *Trans – Pacific Partnership* (Ramiojo Vandenyno Partnerystė)
- TTIP – The *Transatlantic Trade and Investment Partnership* (Transatlantinės prekybos ir investicijų sutartis)
- RCEP - *Regional Comprehensive Economic Partnership* (Regioninė Išsami Ekonominė Partnerystė)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Trijų juostų tarifų mažinimas išsivysčiusioms valstybėms.

2 lentelė. Keturių juostų tarifų mažinimas besivystančioms valstybėms (plius tarifų juosta „specialiems produktams“).

3 lentelė. Derybų raundo Kankune interesai, klausiami ir rezultatai.

4 lentelė. Vidaus paramos mažinimas trijų juostų principu.

5 lentelė. Subsidijų, patenkančių į „mėlynos“ dėžės kategoriją mažinimas.

6 lentelė. Tarifų mažinimas išsivysčiusioms valstybėms.

7 lentelė. Tarifų mažinimas besivystančioms valstybėms.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Pasaulinės antidempingo tendencijos

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Dohos derybų schema (vidiniai ir išoriniai veiksniai).

2 priedas. Kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos realaus darbo užmokesčio kaita pagal Dohos derybines sritis. (lentelė)

3 priedas. Eksporto vertės pokytis iki 2025 m. (prekės + paslaugos + prekybos palengvinimas) mlrd. JAV dolerių. (lentelė)

4 priedas. BVP pokytis iki 2025 (mln. JAV dolerių). (lentelė)

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir naujumas. Globalizacijos sąlygomis prekyba apima vis didesnę pasaulinės produkcijos dalį, o kiekvienos šalies ekonomika tampa vis atviresnė. Nacionalinių rinkų atvėrimas lėmė ne tik valstybių vidaus ūkių transformaciją, bet ir paskatino tarptautinės prekybos sistemos vystymąsi. Šiandieną visų šiuolaikinių valstybių politikai suvokia, jog tarptautinė prekyba yra neatsiejama šalies nacionalinio ūkio dalis. Formuojant ir įgyvendinant nacionalinę ekonominę politiką, būtina atsižvelgti ne tik į šalies vidaus ūkyje vykstančius pokyčius, bet ir į tarptautinėje prekybos sistemoje vykstančias transformacijas. Todėl pasaulinėje prekybos sistemoje vykstančių procesų ir tendencijų analizė, tarp jų ir Pasaulinės prekybos organizacijos tarptautinės prekybos sistemos liberalizavimo iniciatyvos, tarp jų ir Dohos derybų raundas, tampa aktualia mokslinių tyrinėjimų sritimi. 2001 m. Dohoje (Katare) ketvirtosios PPO ministrų konferencijos metu buvo priimtas sprendimas dėl Dohos derybų pradžios. Dohos derybų raundo pagrindinis tikslas – tęsti tarptautinės prekybos sistemos liberalizavimą, t. y. mažinti kliūtis prekyboje bei peržiūrėti pagrindines prekybos taisykles tarp PPO šalių-narių. Dohos derybų raundo programa – kompleksinė, apima beveik 20 prekybos sričių, iš kurių pačios svarbiausios – žemės ūkio ir pramonės sritys (derybos dėl šių sričių tarp PPO šalių vyko dar prieš oficialiai pradedant Dohos derybų raundą)[1]. Dohos derybinis procesas, pradėtas 2001 m, tęsiasi iki šiol. Nors 2014 m. lapkričio 27 d. PPO generalinė taryba priėmė sprendimą baigti derybas 2015 m. gruodžio 17 d. 10-e Dohos derybų raunde Kenijoje[2], tačiau jo baigtis vis dar lieka mokslinių diskusijų objektu. Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamos priežastys, dėl kurių užsitęsė Dohos raundas bei pateikiami galimi jo baigties scenarijai.

Tyrimo problema. PPO vykdomos Dohos derybos nuo 2001 m. iki 2013 m. nedavė lauktų rezultatų. Po paskutiniojo Dohos derybų raundo 2013 m. priėmus Susitarimą dėl Prekybos Palengvinimo buvo sudarytas pakankamas pagrindas tikėti Dohos derybų pabaigos sėkme ateityje. Siekiant, kad Dohos derybinis procesas ateityje būtų paremtas valstybių politine valia ir noru spręsti iškilusius nesutarims, PPO privalo tinkamai atsižvelgti ne tik į valstybių ir valstybių grupių interesų sankirtas, tačiau ir vertinti derybinių sričių problematiką. Pagrindinė šio darbo problema – kokios priežastys lėmė užsitęsusias Dohos derybas ir kokios yra pagrindinės Dohos derybų problematinės sritys.

Problemos ištirtumas. Dohos derybų raundų eiga, problematika, valstybių ir valstybių grupių interesų sankirtos – nagrinėtos P.J. Smith, C. ir Narlikar A. taikomuosiuose darbuose, Tarptautinio prekybos ir tvaraus vystymosi centro (ICTSD – *International Centre for Trade and Sustainable Development*), Pasaulio Banko (WB – *World Bank*), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros

[1] Doha Agenda, < https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm >, [žiūrėta:2014-12-11]
[2] Ten pat.

organizacijos (OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development*), Prekybos politikos mokslinių tyrimų centro (*TPRC – Trade Policy Research Center*), Tarptautinio mokslinių tyrimų ir ekonominio modeliavo centro (*CIREM – Centre D'Information et de Recherche sur L'Economie Mondiale*) bei Tarptautinės ekonomikos tyrimo instituto (*CEPII - The Centre d'Études Prospectives et d'Informations Internationales*) studijose, Pasaulio Prekybos Organizacijos (*WTO – Word Trade Organisation*) pateikiamuose oficialiuose dokumentuose, ataskaitose ir deklaracijose.

Tyrimo objektas. Dohos derybų raundai ir atskirų šalių derybinių grupių interesai.

Darbo tikslas – išanalizuoti Dohos derybų raundų rezultatus, nustatant priežastis ir išskiriant problemines sritis, dėl kurių derybos yra užsitęsusios ir apibrėžti scenarijus dėl derybų eigos ar jų baigties.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizavus tarptautinės prekybos politikos formų esminius bruožus, suformuoti teorinį pagrindą užsitęsusių Dohos derybų problematikai nagrinėti.
2. Ištirti Dohos derybų raundų eigą ir rezultatus, išskiriant pagrindines derybų problemines sritis.
3. Išnagrinėti pertraukos Dohos derybų raunde ekonomines pasekmes atskiriems regionams.
4. Atlikus Dohos derybų raundų ir derybinių grupių pagrindinių interesų analizę, pateikti galimus Dohos derybų baigties scenarijus.

Priklausomas kintamasis: Užsitęsusios Dohos derybos.

Nepriklausomi kintamieji: išsivysčiusių ir besivystančių valstybių interesai, derybinių grupių interesai ir jų derybinė galia, nesutarimai dėl prekybos liberalizavimo žemės ūkio ir pramonės srityse, pasaulinė ekonominė situacija, politinės valios stoka.

Hipotetiniai teiginiai: Keliami šie hipotetiniai teiginiai: užsitęsusias Dohos derybas, viena vertus, lemia ne tik atskirų šalių derybų grupių skirtingi interesai, bet, kita vertus, ir politinės valios stoka, siekiant išspręsti kilusius ginčus tarp šalių, ypač jautriose derybų srityse, tokiose kaip žemės ūkis, pramonė, prekybos palengvinimas.

Darbo metodai. Magistro darbe naudojami šie tyrimo metodai: 1. Dokumentų analizės – naudojamas, siekiant išanalizuoti PPO Ministrų parengtas deklaracijas ir ataskaitas, Dohos derybų procesą reglamentuojančius teisinius dokumentus, tuo pačiu identifikuojant svarbiausias derybines sritis bei kritiškai vertinant derybinių grupių pagrindinius interesus svarbiausiose derybų srityse. 2. Aprašomasis – analitinis – naudojamas atskleisti Dohos derybų problematiką bei įvertinti derybų ateities perspektyvas. 3. Lyginamasis – naudojamas, siekiant palyginti skirtingus valstybių ekonominius rodiklius analizuojant galimas Dohos derybų ekonomines pasekmes. 4. Antrinės duomenų analizės – naudojamas susistemintų institucijų duomenų analizei. 5. Prognozavimo metodas naudojamas konstruoti derybų baigties scenarijus, remiantis skirtingų kintamųjų kombinacijomis.

Šaltiniai ir literatūra. Rašant magistro darbą buvo remtasi įvairiais tiek Lietuvos, tiek ir užsienio autorių publikacijomis. Teoriniams darbo aspektams aptarti naudojamasi užsienio autorių kaip Smith P.J. Krugman R.P., Obstfeld M., Melitz. ir kt. autorių darbais, kuriose yra vertinama tarptautinės prekybos politikos formų teikiama nauda ir/arba žala, sąlygojanti atitinkamą valstybių pasirinkimą vykdyti vienokią ar kitokią užsienio politiką[3][4].Taip pat remtasi ir lietuvių autorių tokių kaip V. Pilinkienė, D. Bernatonytė, ir kt. autorių darbais, kuriuose nagrinėjamos pagrindinės tarptautinės prekybos politikos formos[5][6]. Empirinėje darbo dalyje daugiausia remtasi PPO Dohos derybų raudo oficialiais dokumentais kaip PPO Ministrų Deklaracijos, ataskaitos ir kt.[7] Dohos derybų ekonominėms pasekmėms įvertinti buvo pasitelkta Tarptautinio mokslinių tyrimų ir ekonominio modeliavo centro bei Tarptautinės ekonomikos tyrimo instituto atlikta studija[8], o Dohos derybų raundo galimi scenarijai buvo konstruojami remiantis atlikta Dohos derybinių raundų ir derybinių grupių interesų analize.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados ir pasiūlymai, šaltinių ir literatūros sąrašas, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmame skyriuje analizuojamos tarptautinės prekybos politikos formos – laisva prekyba, protekcionizmas, dempingas ir embargas –, kurios šiame darbe naudojamos kaip teorinė prieiga užsitęsusių Dohos derybų problematikai tirti ir paaiškinti. Antrame skyriuje chronologine tvarka nagrinėjama Dohos derybų eiga, identifikuojamos kiekvieno derybinio raundo pagrindinės derybinės sritys, analizuojami derybinių raundų metu pasiekti rezultatai. Šiame skyriuje taip pat kritiškai vertinami valstybių ir valstybių grupių interesai ir pozicijos, analizuojamos užsitęsusių Dohos derybų priežastys, nurodomos Dohos derybų probleminės sritys. Trečiasis darbo skyrius skirtas įvertinti galimas Dohos derybų ekonomines pasekmes bei prognozuoti Dohos derybų galimus scenarijus. Pirmajame poskyryje, pasitelkiant mokslinių tyrimų institutų paruošta studija, analizuojamos Dohos derybų galimos ekonominės pasekmės atskiriems regionams ir valstybėms. Antrajame poskyryje, remiantis jau atlikta derybinių raundų ir derybinių grupių interesų analize, sudaryta Dohos derybų schema, konstruojami galimi Dohos derybų baigties scenarijai.

[3] Smith P.J. *Global trade policy:Questions and Answers*, United Kingdom: John Wiley & Sons, 2014, p. 85.
[4] Krugman R.P., Obstfeld M., Melitz M. *International Economics: Theory and Policy*, Boston: Pearson, 2012 p. 252.
[5] Pilinkienė V. *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*, Kaunas: Technologija, 2009, p. 34.
[6] Bernatonytė D. *Tarptautinė prekyba,* Kaunas: Technologija, 2011, p. 289.
[7] Ministerials:Cancun 2003, < https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-01]
[8] Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

1. TEORINĖS PRIEIGOS KONSTRAVIMAS UŽSITĘSUSIŲ DOHOS DERYBŲ PROBLEMATIKAI TIRTI

Šioje teorinėje darbo dalyje aptariamos tarptautinės prekybos politikos formos – laisvoji prekyba, protekcionizmas, dempingas ir embargas –, kurios šiame darbe naudojamos kaip teorinė prieiga tirti užsitęsusių Dohos derybų problematiką.

1.1. Tarptautinės prekybos politikos formos

Dabartinėmis globalizacijos sąlygomis, valstybės, viena vertus, siekdamos ekonominio augimo ir išsivystymo, siekia aktyviai dalyvauti tarptautinėje prekyboje, tačiau, kita vertus, atsižvelgdamos į šalies ekonominį išsivystymą ir siekdamos apsaugoti nacionalinius interesus, renkasi individualią tarptautinės prekybos politikos formą. Šiuolaikiniame pasaulyje yra skiriamos keturios tarptautinės prekybos politikos formos: 1) laisvoji prekyba; 2) protekcionizmas; 3) dempingas; ir 4) embargas[9].

Laisvoji prekyba – tai šalies vykdoma ekonominė politika, kai valstybės gali naudotis teikiamais tarptautinės gamybos specializavimo privalumais be jokių muitų ar kitų prekybinių suvaržymų[10]. Ši politika remiasi tuo, kad valstybės ekonominė gerovė gali būti sukurta tik tada, jei kiekviena šalis laisvos prekybos sąlygomis vystys tas nacionalinės gamybos sritis, kurios valstybei atneš daugiausiai naudos. Tarptautiniai ryšiai tarp valstybių tokiu būdu gali būti plėtojami per konkurenciją, kuri įmanoma šalims vykdant laisvos užsienio prekybos politiką. Nauda, kurią valstybė gauna iš laisvosios prekybos yra tiesiogiai siejama su vartojimo galimybių padidėjimo koncepcija[11]. Jeigu dėl prekybos padidėja vartojimas šalyje, yra teigiama, jog prekyba valstybėms teikia naudą. Klasikinės tarptautinės prekybos teorijos įrodo, kad vartojimo galimybių padidėjimas valstybės lygiu yra prekybos rezultatas. Bendra nauda, kurią gauna valstybės, yra efektyvumo rezultatas, kuris atsiranda perskirstant išteklius remiantis šalies santykiniu pranašumu. Kai šalys specializuojasi ir vykdo prekybą, remiantis santykinio pranašumo doktrina, valstybių pagaminamos bendros produkcijos lygis didėja. Tada valstybės parduoda pagamintą produkciją pasaulinėmis kainomis, kurioms jos teikia pirmenybę prieš autarkijos kainas. Taigi, valstybės dalinasi padidėjusiomis vartojimo galimybėmis, kurios sukuriamos tarptautinės prekybos dėka. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nauda, kurią gauna valstybės iš prekybos, nėra visuomet vienoda visose šalyse. Klasikinės tarptautinės prekybos teorijos įrodo, kad santykinė nauda, kurią gauna viena valstybė vykdydama prekybą nėra identiška kitos valstybės įgytai naudai iš prekybos. Pavyzdžiui, jeigu šalyje kainos autarkijos sąlygomis yra beveik tokio pačio lygio kaip pasaulinės kainos tarptautinės prekybos sąlygomis, tada nauda gaunama iš prekybos yra santykinai maža. Tai reiškia, kad valstybės vartojimo

[9] Bernatonytė D. *Tarptautinė prekyba,* Kaunas: Technologija, 2011, p. 284.
[10] Bernatonytė D., Op.cit., p. 285.
[11] Smith P.J.,Op.cit., p. 85.

galimybės santykinai padidėja, tačiau labai nežymiai. Ir atvirkščiai, jeigu šalyje kainos autarkijos sąlygomis yra visiškai skirtingos nei pasaulinės kainos tarptautinės prekybos sąlygomis, tada nauda, kurią valstybė gauna iš prekybos yra santykinai didelė ir vartojimo galimybės šalyje tampa santykinai didelės[12].

Alternatyviosios tarptautinės prekybos teorijos, skirtingai nei klasikinės tarptautinės prekybos teorijos, vertina masto ekonomijos veiksnio įtaką norint nustatyti naudą gaunamą iš prekybos. Šalys, kurios gali būti identiškos visais aspektais, turi galimybę įgauti naudos iš prekybos, jeigu specializuojasi tose pramonės šakose, kuriose galima taikyti masto ekonomiją. Tokiu atveju, nauda iš prekybos gaunama tada, kada valstybės viena su kita prekiauja panašių prekių skirtinga įvairove. Todėl nauda iš prekybos pasireiškia ne tik per padidėjusias vartojimo galimybes, bet ir per padidėjusią suvartojimo prekių įvairovę. Tai reiškia, kad jei vartotojai teikia pirmenybę prekių įvairovei, tada nauda iš prekybos yra padidinama per vartotojų gerovės padidėjimą, kurią jie gauna galėdami vartoti diferencijuotas prekes. Tarptautinės prekybos ekonomistai analizuodami laisvosios prekybos kaip užsienio prekybos politikos formos naudą, kėlė pagrindinį klausimą: ar gali prekybos teikiama nauda būti perskirstyta taip, kad visų ekonominių veikėjų, veikiančių valstybės viduje, nauda padidėtų vienodai?[13] Kaip teigia Pamela J. Smith, ankstyvieji Samuelsono (Samuelsono) darbai, rašyti dar 1939 m., parodė, kad visiems ekonominiams veikėjams valstybėje, kuri vykdo prekybą, potencialiai geriau, kai šalis pasirenka vykdyti laisvosios prekybos politiką, kadangi tie, kas gauna didesnę naudą gali kompensuoti nuostolius, kuriuos patiria kiti ekonominiai veikėjai, tokiu būdu, padidinant bendrą gaunamą gerovę skirtingai nei autarkijos atveju[14]. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad egzistuojant kompensacijai, t. y. naudos perskirstymui nuo laimėtojų pralaimėtojams, laisvajai prekybai pirmenybę teiktų visi ekonominiai veikėjai, nes laisva prekyba padidina vartojimo galimybes visiems ekonominiams veikėjams šalies viduje, nepaisant to, kokią naudą ar nuostolius jie gauna iš prekybos.

Tęsiant laisvos prekybos, kaip užsienio politikos formos analizę, atkreiptinas dėmesys į tai, kad laisvos prekybos teikiama nauda, taip pat gali būti paaiškinta remiantis laisvos prekybos teorija. Kaip teigia R. O'Brien ir M. Wiliams, nauda, kurią valstybė gauna iš prekybos, gali būti analizuojama dviem aspektais: Visų pirma skiriama nauda, kurią šalis gauna vykdant tarptautinę prekybą, pasitelkiant specializaciją arba, kitaip tariant, naudojant lyginamąjį pranašumą tam tikruose sektoriuose ir nauda, gaunama iš prekybos, būtent per valstybės ekonominės gerovės augimą ir vystymąsi laiko perspektyvoje[15]. Tai reiškia, kad prekyba tokiu atveju laikoma pagrindiniu

[12] Smith P.J. *Global trade policy:Questions and Answers*, United Kingdom: John Wiley & Sons, 2014, p. 86 .
[13] Smith P.J., Op.cit., p. 87.
[14] Ten pat.
[15] O'Brien R., Williams R. *Global political economy: evolution, dinamics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010 p.141.

ekonominio vystymosi varikliu, kurį pasitelkiant, valstybėje vyksta atitinkami dinaminiai ir šviečiamieji pokyčiai. Šviečiamieji pokyčiai šiuo atveju susiję su žinių bei organizacinių metodų paplitimu produkcijos srityje, kuriuos ir paskatina laisvos prekybos politikos vykdymas. Laisvos prekybos teorijos šalininkai laikosi nuomonės, kad specializacija, kuri yra būtina sąlyga norint gauti atitinkamą naudą iš prekybos, padidina galimybes tobulinti ne tik technologijas, naudojamas gamybos sektoriuje, tačiau skatina ir darbuotojų kvalifikacijos augimą[16]. Esant tokioms aplinkybėms, galima teigti, kad valstybėse, kurios yra atviresnės tarptautiniams prekių, paslaugų, kapitalo, technologijų ir idėjų srautams, ekonominis ir technologinis progresas vyksta žymiai sparčiau, nei tose, kurios pasirenka kitą tarptautinės prekybos politikos formą ir yra linkusios taikyti uždaresnės ekonomikos politiką.

Tarptautinės prekybos literatūroje yra išskiriamas ir politinis argumentas susijęs su laisvos prekybos, kaip tarptautinės prekybos formos pasirinkimu. Kaip teigia P.R. Krugman., M.Obstfeld., M.J. Melitz., politinis argumentas šiuo atveju atspindi tą faktą, kad pasirinkimas vykdyti laisvos prekybos politiką politine prasme kartais yra gera idėja net tuo atveju, jei egzistuoja geresnių pasirinkimų apskritai[17]. Tai reiškia, kad realiai valstybės vykdoma prekybos politika dažniausiai yra nulemta specifinių interesų, o ne naudos ir kaštų apskaičiavimu nacionaliniu lygmeniu. Ekonomistai teigia, kad, nors kartais tam tikrų tarifų ar eksporto subsidijų naudojimas galėtų padidinti ekonominę valstybės gerovę, tačiau negalima paneigti to fakto, kad, bet kuri šalies vyriausybė yra veikiama interesų grupių, kas ir lemia atitinkamos tarptautinės prekybos politikos pasirinkimą bei pajamų perskirstymą politiškai įtakingiems sektoriams[18]. Dohos derybos, kurios yra pagrindinis šio magistrinio darbo objektas, yra glaudžiai susijusios būtent su laisvos prekybos, o tiksliau tariant, prekybos liberalizavimo vykdymu pasauliniu mastu. Šių derybų metu, valstybės vertina laisvos prekybos gautiną naudą, visų pirma nacionaliniu lygmeniu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, nors Pasaulio bankas yra numatęs, jog ekonominė gerovė globaliu mastu turėtų padidėti beveik 287 mlrd. JAV dolerių Dohos derybų pabaigos atveju, tačiau daugelio valstybių nuomone, ypatingai besivystančių ir mažiausiai išsivysčiusių, šie skaičiai neatspindi realybės[19]. Būtent besivystančių ir mažiausiai išsivysčiusių šalių interesai ir jų vykdomos tarptautinės prekybos politikos yra vieni iš pagrindinių veiksnių, lemiančių Dohos derybų problematiką. Šios šalys iš vienos pusės, vienareikšmiškai vertina laisvos prekybos naudą bendrąja prasme, t.y. kad atviresnė šalies vykdoma tarptautinė prekybos politika yra pagrindinis jų ekonomikos augimo ir išsivystymo variklis, tačiau iš kitos pusės, tokios valstybės negali nepaisyti savo nacionalinių interesų, siekdamos apsaugoti būtent

[16] O'Brien R., Williams R. *Global political economy: evolution, dinamics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 142.
[17] Krugman R.P., Obstfeld M., Melitz M., Op.cit., p. 252.
[18] Ten pat.
[19] Taylor L., Arnim V.R. Projected Benefits of the Doha Round Hinge on Misleading Trade Models, *Policy Note*, 2007, March,< http://www.networkideas.org/doc/aug2007/SCEPA_Policy_Notes.pdf>, [žiūrėta:2014-12-20]

nacionalinį ūkį nuo kitų šalių konkurencijos. Dėl šios priežasties, besivystančios, o ypatingai mažiausiai išsivysčiusios valstybės dažniausiai vietoj laisvos prekybos renkasi protekcionizmą, kaip geriausią tarptautinės prekybos politikos formą, atitinkančią šalies interesus.

Protekcionizmas – tai šalies ekonominė politika, kurios tikslas – apsaugoti nacionalinę ekonomiką nuo kitų šalių konkurencijos[20]. Dėl šios priežasties valstybė įveda muitus, teikia paramą nacionalinio ūkio vystymuisi ar kitais būdais riboja eksportą. Protekcionizmo atveju ribojama laisva prekyba, nes yra laikomasi nuomonės, kad valstybės yra nevienodai išsivysčiusios, vyraujantis konkurencingumas tarp valstybių stipriai skiriasi, todėl laisvos rinkos mechanizmas yra žalingas mažiau išsivysčiusioms valstybėms.

Galima išskirti 7 pagrindines protekcionizmo formas: 1) Rūšinis protekcionizmas – nukreipiamas prieš tam tikras valstybes arba atskiras prekes; 2) Šakinis protekcionizmas – taikomas tam tikrose ūkio šakose. Labiausiai paplitęs – agrarinis protekcionizmas (ginamas žemės ūkio sektorius); 3) Kolektyvinis protekcionizmas – vykdomas kelių valstybių bendru sutarimu. Dažniausia priežastis tokios formos protekcionizmui – ekonominė integracija; 4) Paslėptasis protekcionizmas – vykdomas, pasitelkiant vidinės ekonomikos politikos metodus; 5) Apsauginis protekcionizmas dažniausiai – taikomas norint apsaugoti valstybės pramonę nuo stiprios užsienio konkurencijos; 6) Agresyvusis protekcionizmas – naudojamas norint maksimaliai paskatinti eksportą. Esant agresyviam protekcionizmui yra palaikomos monopolinės kainos šalies viduje, smukdomi konkurentai bei aktyviai dalyvaujama konkurencinėje kovoje[21]; ir 7) Ekonominė autarkija – kai valstybė riboja importą, o eksportas yra vykdomas tik tiek, kad galima būtų atsiskaityti už importą. Importas yra leidžiamas tik tų prekių, kurių gamyba yra neįmanoma pačioje valstybėje. Todėl galima teigti., kad valstybė vykdo politiką, kuri importą skatina keisti vietine produkcija[22]. Remiantis Pasaulio prekybos organizacijos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos bei Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos pateikta 2014 m. lapkričio 7 d. bendra ataskaita apie prekybos ir investicijų priemones taikomas G-20 šalyse, galima teigti, kad ribojančias prekybą priemonių skaičius G-20 valstybėse nuo 2008 m. iki 2014 m. spalio mėn. nuolat augo[23]. Pasaulinės ekonominės krizės metais buvo fiksuoti 1244 apribojimai, iš kurių iki 2013 m. panaikinti tik 282. Ribojančių priemonių skaičius nuo 2013 m. lapkričio mėnesį padidėjo 12 proc[24]. G-20 valstybės 2014 m. pradžioje priėmė 112 prekybą ribojančių priemonių, o vėliau, per paskutiniuosius 2014 m. 5 mėnesius, priėmė dar 94 naujas

[20] Bernatonytė D. *Tarptautinė prekyba,* Kaunas: Technologija, 2011, p. 289.
[21] Pilinkienė V. *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*, Kaunas: Technologija, 2009, p. 33.
[22] Bernatonytė D., Op.cit., p. 289.
[23] Reports on G20 Trade and Investment Measures, 2014,
< https://www.wto.org/english/news_e/news14_e/g20_joint_summary_oct14_e.pdf>, [žiūrėta:2014-12-20]
[24] Ten pat.

prekybą ribojančias priemones[25]. Šie duomenys rodo, jog protekcionizmo politikos formą – paslėptąjį protekcionizmą – taiko ir išsivysčiusios valstybės, siekdamos apsaugoti nacionalinius gamintojus nuo konkurencijos.

Kuri iš tarptautinės prekybos formų yra naudingesnė valstybei – protekcionizmas ar laisvoji prekyba – ekonomistai ir politikai nesutaria iki šiol. Ginantys protekcionizmo politiką argumentai yra šie: 1) Naujų pramonės šakų apsauga[26]. Valstybė, gali turėti lyginamąjį pranašumą gamindama specifinę prekę, bet dėl trūkstamų technologijų arba sąlyginai mažų gamybinių apimčių, tokia pramonės šaka negali iš karto konkuruoti su kitomis užsienio įmonėmis. Tokiu atveju, laikina naujos pramonės šakos apsauga yra pateisinama ir taikoma tol, kol pramonės šaka laikoma pasiekusi atitinkamą brandos stadiją, kad galėtų vystytis tarptautinės konkurencijos sąlygomis. Kaip teigia D. Salvatore, naujų šakų apsauga yra teisinga, tačiau būtina laikytis tam tikrų sąlygų[27]. Visų pirma, yra akivaizdu, kad dažniausiai besivystančios šalys yra linkusios taikyti protekcionistinę politiką, norėdamos apsaugoti naujai susikūrusias pramonės šakas, kurioms, norint konkuruoti, reikia laiko įsitvirtinti visų pirmą nacionalinėje rinkoje, o vėliau ir užsienio rinkoje. Tačiau problema ta, kad yra pakankamai sunku tiksliai nustatyti kada tam tikra pramonės šaka pasiekia brandos stadiją ir jos atžvilgiu galima nebetaikyti protekcionistinės politikos. Dėl šios priežasties geresnis būdas apsaugoti naujas pramonės šakas tai skirti paramą iš valstybės per subsidijas, ar per mokesčių lengvatas. Tokiu būdu vidiniai nukrypimai yra įveikiami būtent pasitelkiant vidaus politikos priemones, o ne pasirenkant atitinkamą tarptautinės prekybos politikos formą, kuri savo ruožtu ne tik daro įtaką santykinėms produkcijos kainoms, bet ir turi įtakos vidaus vartojimui. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad subsidijos, taikytinos kaip tiesioginė pagalbos forma naujoms pramonės šakoms, yra daug paprasčiau panaikinamos nei importo tarifai; 2) Papildomos įplaukos į šalies biudžetą. Tai vienas iš svarbiausių argumentų, ginančių protekcionizmą. Kadangi tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės tokios kaip muitai, be abejonės, mobilizuoja papildomas pajamas į biudžetą, todėl valstybės, kuriose nėra gerai išvystyta mokesčių sistema, siekia tokiu būdu mobilizuoti papildomas įplaukas į nacionalinį biudžetą; 3) Reikėtų išskirti ir neekonominius protekcionizmo argumentus. Neretai šalys pasitelkia protekcionizmo politiką, norėdamos apsaugoti savo šalies kultūrinį palikimą, nacionalines tradicijas arba strateginius objektus, kurie turi įtakos valstybės ekonominiam saugumui[28]. Nors protekcionizmo politika yra populiari ne tik besivystančiose, bet ir išsivysčiusiose šalyse, tačiau tokia tarptautinės prekybos forma gali turėti ir neigiamų pasekmių valstybės ekonomikai, kaip pavyzdžiui, padidėjusios vartotojų išlaidos. Kai valstybė taiko protekcionizmo

[25] Reports on G20 Trade and Investment Measures, 2014,
< https://www.wto.org/english/news_e/news14_e/g20_joint_summary_oct14_e.pdf>, [žiūrėta:2014-12-20]
[26] Salvatore D. *International Economics: Trade and Finance*, Hoboken: John Wiley, 2011, p. 293.
[27] Ten pat.
[28] Pilinkienė V., Op.cit., p. 34.

politiką, neišvengiamai didėja importuojamos produkcijos kainos, o tokiu būdu didėja vartotojų išlaidos. Kai importuojamų prekių kainos yra aukštos, kai kurie vartotojai nusprendžia pirkti brangesnes vietinėje rinkoje parduodamas prekes. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vietinės prekės pabrangsta todėl, kad sumažėja konkurencija vietinėje rinkoje, o tai lemia valstybės vykdoma protekcionizmo politika, kuri sąlygoja aukštas importuojamų prekių kainas. Kita neigiama pasekmė – ekonominė stagnacija, t. y. kai valstybėje vykdoma protekcionizmo politika yra siejama su gamybos efektyvumo mažėjimu. Gamybos efektyvumo mažėjimą sąlygoja konkurencijos iš užsienio rinkų sumažėjimas, tokiu būdu, gamintojai šalies viduje praranda interesą didinti gamybos efektyvumą ir parduodamų prekių kokybę. Taip pat reikėtų pažymėti, jog griežta protekcionistinė politika gali visiškai atriboti valstybę nuo tarptautinės konkurencijos bei skatinti ekonominį atsilikimą ir prekių deficitą. Remiantis EBPO duomenimis protekcionistinės politikos taikymas padidina valstybės bendrus gamybinius kaštus[29]. Be to, anot EBPO, kiekvienas doleris gaunamas dėl taikomos protekcionizmo politikos, sumažina šalies BVP 66 centais. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad protekcionizmas daro neigiamą poveikį pasaulio ekonomikai, t.y. kiekvieną kartą kai pajamos iš tarifų padidėja 1$, tai sumažina pasaulio eksportą 2.16$, o pajamas pasauliniu lygmeniu 0.73$[30].

Apibendrinant protekcionizmo teikiamą naudą ir galimą žalą valstybės ekonomikai, galima daryti išvadą, kad protekcionistinė politika valstybėje yra pateisinama ir naudinga tam tikrais nacionalinių ekonominių interesų ginimo atvejais. Tačiau kiekviena šalis pasirinkdama tokią tarptautinės prekybos formą, turi įvertinti ir galimas pasekmes ne tik šalies vidaus pramonės vystymuisi, tačiau ir visos valstybės ekonominiam išsivystymui.

Dempingas – prekės eksportas žemesne kaina nei gamybos kaštai arba, kitaip tariant, prekės pardavimas žemesne kaina užsienyje nei vidaus rinkoje[31]. Analizuojant, kodėl valstybės renkasi dempingą, kaip tarptautinės prekybos formą, galima būtų išskirti tris pagrindines priežastis: 1) Siekis įeiti arba įsitvirtinti užsienio rinkose. Kai valstybė siekia įeiti į naujas rinkas ir jose įsigalėti, dempingo politika taikoma tol, kol toje užsienio rinkoje veikiantys vietiniai gamintojai nebeatlaiko konkurencinės kovos ir nutaria pasitraukti iš rinkos. Kai vietiniai gamintojai pasitraukia iš rinkos, prekių kainos yra automatiškai padidinamos ir dažniausiai jų lygis būna aukštesnis nei iki dempingo politikos taikymo. Tokį kainų padidinimą lemiantis veiksnys – įmonių, taikančių dempingą, įsigalėjimas toje valstybėje įgyjant monopolinę arba oligopolinę padėtį; 2) Siekis didinti gamybą, išplečiant gamybos apimtis ir didesnę ekonomiją. Dempingo taikymas padeda realizuoti susidariusį pagamintos produkcijos perteklių kitose užsienio rinkose. Produkcijos perteklius šiuo atveju susidaro

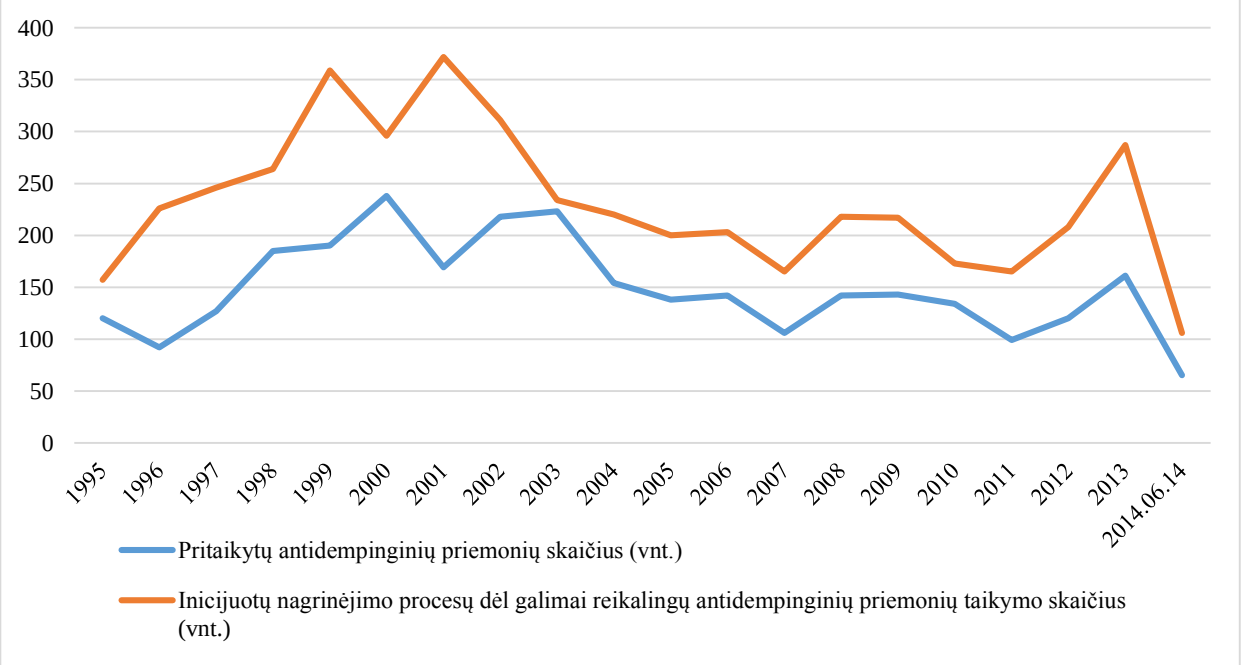
[29] Protectionism – the case against, 2010,
< http://www.oecd.org/trade/protectionism-thecaseagainst.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]
[30] Ten pat.
[31] Salvatore D., Op.cit., p. 286.

dėl to, kad produkcija neturėjo paklausos valstybės vidaus rinkoje. Ekonomistės D. Bernatonytės teigimu, prekių dempinginių kainų ribų nustatymo taisyklė vadovaujasi pagrindiniu principu: jeigu viena valstybė nustato žemas dempingo kainas, tai tuomet tos valstybės prekių kainos šalies viduje ir užsienio rinkose skirtumas turi būti mažesnis nei toms prekėms nustatytas muitas plius tai prekei numatyti transportavimo kaštai, t. y.: $P - P_d < TC + IT$[32]. Šioje formulėje P – prekės kaina valstybėje, kuri taiko dempingą, P_d – tos prekės dempinginis kainos lygis, TC – transportavimo kaštai numatyti tos prekės pervežimui iš vienos šalies į kitą, IT – prekei nustatytas importo muitų tarifas[33]. Remiantis šia formule valstybės vadovaujasi, taikydamos dempingo politiką ir norėdamos nustatyti prekių dempinginių kainų ribas.

Galima išskirti keturias pagrindines dempingo formas: 1) Grobuoniškasis dempingas – laikinas prekės pardavimas žemesne kaina nei savikaina arba žemesne kaina užsienyje, siekiant išstumti užsienio gamintojus iš rinkos, o vėliau tuo pasinaudoti ir pakelti kainas iki norimo lygmens taip išnaudojant naujai įgytą monopolinę galią užsienyje[34]. 2) Atsitiktinis dempingas – kai epizodiškai siekiama parduoti prekę žemesnei kaina nei savikaina arba žemesne kaina užsienyje nei vietinėje rinkoje, siekiant realizuoti pagamintos produkcijos perteklių valstybėje, tačiau nemažinant prekės kainų vidaus rinkoje. 3) Sezoninis dempingas – kai ketinama parduodi perteklines prekių atsargas[35]. Pavyzdžiui: pasibaigus pavasario – vasaros drabužių sezonui, drabužių gamintojai JAV gali nuspręsti parduoti likusias prekes žemesne nei vidutinė kaina. Tai galima pavadinti, drabužių išpardavimu. Bet kuri kaina, kuri bus didesnė už ribinius kaštus reikalingus tai prekei pagaminti, bus laikoma teisinga kaina tokios prekės išpardavimui. Jeigu toks žemų kainų drabužių išpardavimas surengiamas Kanadoje, galima teigti, kad JAV įmonė vykdo dempingą. Greitai gendantys žemės ūkio produktai taip pat gali būti panaudoti vykdant sezoninį dempingą. Esamas didelis derlius dažnai linkęs sumažinti rinkos kainą, o be to sutelkiami ir didesni to produkto kiekiai eksportui. Sezoninis dempingas taip pat gali būti naudojamas išreklamuoti tam tikrą naują produktą naujose rinkose. Kitaip tai dar vadinama pradiniais pardavimais, kai eksportuojančios įmonės gali naudoti sezoninį dempingą norėdamos įvesti naują produktą į užsienio rinką. 4) Pastovusis dempingas – kitaip tarptautinių kainų diskriminacija, tai monopolisto, veikiančio šalies viduje noras maksimizuoti pelną parduodant prekę aukštesne kaina vidaus rinkoje negu užsienio. Įmonė gali maksimizuoti savo pelną nustatydama prekės kainą žemesnę užsienio valstybių pirkėjams, 1) jei įmonės monopolinė galia yra didesnė užsienyje nei vidaus rinkoje, 2) ir jei pirkėjai šalies viduje negali išvengti aukštų kainų vidaus rinkoje pirkdami prekes užsienyje ir pigiai jas importuodami. Kai šios dvi sąlygos galioja, įmonė gali priversti

[32] Bernatonytė D., Op.cit., p. 294.
[33] Ten pat.
[34] Salvatore D., Op.cit., p. 286.
[35] Pugel A.T. *International Economics*, New York: McGraw-Hill, 2012, p. 230.

vidaus vartotojus sumokėti didesnę prekės kainą ir tokiu būdu generuoti didesnį pelną. Tai nėra laikoma grobuonišku elgesiu ir taip gali būti ilgą laiką t.y. tol kol tokie rinkų skirtumai egzistuoja. Valstybės, kurios kovoja su importuojamų prekių dempinginėmis kainomis, naudoja tam tikras antidempingo priemones, kaip pavyzdžiui: įstatymai, muitai, sankcijos ir kt. Antidempingo priemonės taikomos tuo atveju, kai šalis nustato, kad į šalį įvežamų prekių kainos yra nepagrįstai žemos. Remiantis Pasaulio prekybos organizacijos pateikiama statistika per pirmuosius 2014 m. 6 mėnesius buvo inicijuoti 65 procesai dėl galimai reikalingų antidempinginių priemonių taikymo, nustačius galimus vienos ar kitos šalies dempingo politikos taikymo atvejus tam tikrų sektorių prekėms (žr. 1 pav.). Daugiausia inicijuota procesų dėl antidempinginių priemonių taikymo buvo 2001 m. Jų buvo net 372 atvejai[36]. Tai didžiausias inicijuotų procesų skaičius nuo 1999 m. iki 2014 m. Per paskutiniuosius 9 metus, daugiausiai tokių procesų buvo inicijuota netauriųjų metalų ir netauriųjų metalų gaminių sektoriuje (1328 procesai), chemijos pramonės (928 procesai) bei plastiko ir jo gaminių sektoriuose (614 procesai)[37]. Taip pat, reikėtų pažymėti, kad trečdalis iš jų dažniausiai baigiasi nenustačius pažeidimų ir nepriėmus sprendimų dėl realiai taikytinų antidempingo priemonių konkrečiais atvejais.

1 pav. Pasaulinės antidempingo tendencijos. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal PPO pateiktą antidempingo statistiką, <http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]

Daugiausiai procesų dėl galimai antidempingo priemonių taikymo – inicijavusios šios penkios valstybės: Indija – 715 inicijuotų procesų, JAV – 521, ES – 457, Brazilija – 363, Argentina – 314[38].

[36] Statistics on anti – dumping, <https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]
[37] Ten pat.
[38] Ten pat.

Daugiausiai realiai priėmusių taikyti antidempingines priemones – šios penkios valstybės: Indija – 529 pritaikytos antidempinginės priemonės, JAV – 326, ES – 298, Argentina – 221, Kinija – 174[39]. Apibendrinant pateiktus statistinius duomenis, galima teigti, kad tos šalys, kurios dažniausiai inicijuoja procesus dėl galima reikalingų antidempinginių priemonių taikymo, yra tos, kurios ir taiko didžiausią kiekį antidempinginių priemonių įvairiuose sektoriuose. Taip pat reikėtų pažymėti ir tai, kad daugiausiai antidempinginių priemonių valstybės taikė būtent tuose sektoriuose, kuriuose dažniausiai ir fiksuojami galimi pažeidimai, kaip pavyzdžiui: Indija pritaikė 242 antidempingines priemones chemijos pramonės prekėms, JAV, kaip ir ES daugiausiai antidempinginių priemonių pritaikė netauriųjų metalų ir jų gaminių sektoriuje – atitinkamai171 ir 111 priemonių[40].

Viena iš dažniausiai taikomų antidempingo priemonių – muitas. „Antidempingo muitas – laikina rinkliava, lygi skirtumui prekių pardavimo kainų vidaus ir užsienio rinkose, įvedama importuojančios šalies, siekiant neutralizuoti negatyvius neteisingos kainų konkurencijos pagrįstos dempingu, rezultatus“[41]. Antidempingo muito norma gali būti nustatoma dvejopai: 1. Muito norma gali būti apskaičiuojama kaip skirtumas tarp kainos, kuria prekė realiai parduodama eksportuojamos valstybės rinkoje bei importuojančios valstybės rinkoje[42]. Jeigu valstybėje konkreti prekė yra gaminama tik eksportui ir šalies viduje tos prekės produkcija nėra realizuojama, tuomet tos prekės kaina gali būti prilyginta su bet kurios trečiosios pasaulio šalies vidaus rinkos prekės kaina. 2. Muito norma gali būti apskaičiuojama kaip skirtumas tarp kainos, kuria prekė turėtų būti parduodama eksportuojančios valstybės rinkoje ir prekės kainos, kuria ji turėtų būti realiai parduodama importuojančios valstybės rinkoje[43]. Potenciali konkrečios prekės kaina eksportuojamo rinkoje nustatoma susumavus kaštus, kurie patiriami norint pagaminti konkrečią prekę, bendrąsias išlaidas, pardavimų pelną vidaus rinkoje bei pridėjus prekės kainą ir transportavimo kaštus, kurie patiriami importuojant prekę į kitą šalį[44]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors jeigu ir nustatomas dempingo politikos naudojimo faktas ir eksportuotojas yra apmokestinamas konkrečiais antidempingo muitais, tai nereiškia, kad yra nutraukiamas pigių prekių srautas į importuojančią šalį. Tai reiškia, kad realiai eksportuotojas gali rasti ir kitų būdų kaip įvežti į šalį pigias prekes, kaip pavyzdžiui, pasinaudojant reeksporto operacijomis ir tokiu būdu įvežti pačias pigias prekes tik jau per pasirinktas konkrečias trečiąsias šalis. Galima teigti, kad esama skirtingų nuomonių apie dempingo politikos taikymą, tačiau daugelis valstybių laikosi nuomonės, jog dempingo taikymas skatina nesąžiningą konkurenciją, todėl imasi įvairiausių būdų, siekdamos apsaugoti nacionalines rinkas nuo galimų dempingo padarinių.

[39] Statistics on anti – dumping, <https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]
[40] Ten pat.
[41] Pilinkienė V., Op.cit., p. 39.
[42] Ten pat.
[43] Ten pat.
[44] Ten pat.

Valstybės gali inicijuoti tyrimus dėl dempingo atvejų. Jeigu atlikus tyrimą yra įrodomas dempingo faktas, tada eksportuojanti įmonė turi teisę pakelti kainas iki sutarto lygio, tokiu būdu išvengdama antidempingo importo muito. Tačiau, jeigu atlikus tyrimą nustatoma, kad dempingo skirtumas yra nereikšmingai mažas, t. y. mažesnis nei 2 proc. produkto eksporto kainos, tyrimas tokiu atveju yra nutraukiamas ir jokių realių priemonių nesiimama[45]. Pažymėtina tai, kad PPO nereguliuoja įmonių veiklos, kurios taiko dempingo politiką pasaulinėje rinkoje, nes pagrindinis PPO dėmesys yra skiriamas valstybių vyriausybėms ir tam, kaip jos gali arba negali reaguoti į dempingo taikymą. Galima teigti, kad PPO reglamentuoja konkrečias antidempingo priemones, kurios yra įvardintos 1994 m. „Antidempingo susitarime“. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jeigu eksportuojančios valstybės vyriausybė nusprendžia, kad importuojančios šalies vyriausybė pažeidė PPO taisykles ir neteisėtai nusprendė pritaikyti antidempingo tam tikras priemones, valstybė gali skųsti tokį kitos šalies sprendimą Pasaulio prekybos organizacijai. Dažniausiai PPO sudarytos specialistų grupės kiekvienu atskiru atveju randa tam tikrų importuojančios šalies klaidų, ypatingai naudojant netinkamas procedūras nustatant dempingo skirtumą ir tokiu būdu pritaikant antidempingines priemones remiantis nepilna informacija arba atlikta šališka situacijos analize[46]. Nors PPO ir turi veikiantį ginčų sprendimo mechanizmą, tačiau visas ginčo procesas dažniausiai vyksta itin lėtai ir todėl pasekmių, dėl kartais neteisėtai priimtų antidempinginių priemonių, nepavyksta efektyviai minimizuoti.

Apibendrinant galima teigti, kad dempingo taikymas gali leisti įmonėms padidinti pelną, realizuoti perteklinę pagamintą produkciją ar tos produkcijos atsargas, tačiau akivaizdu, kad toks elgesys gali sulaukti ir tam tikrų pasekmių, t.y. antidempiginių priemonių pritaikymo iš kitų valstybių, kurios nukenčia nuo taikomo dempingo. Antidempinginės priemonės yra dažniausiai skirtos apsaugoti vidaus pramonės šakas nuo itin pigaus importo iš užsienio. Nors Pasaulio prekybos organizacija siekia pašalinti visas prekybos kliūtis, tačiau organizacija pripažįsta, kad valstybės reikalauja lankstumo prisitaikyti prie ekonominių sukrėtimų, tokių kaip daugiašaliai prekybos susitarimai skatinantys vis didesnį prekybos liberalizavimą. Dėl šios priežastys esama valstybių, kurios laiko antidempinginių priemonių taikymo politiką, kaip būtiną užsienio prekybos politikos sudėtinę dalį, norint bent laikinai apsaugoti savo valstybės ekonomiką nuo žymesnių svyravimų būtent prekybos srityje. Nors antidempingo priemonės, kaip apsaugos ir kompensacinės priemonės dažnai paskatina ir nesutarimus tarp valstybių būtent dėl neatitikimo su dauguma PPO pagrindinių principų, tačiau vis tik daugelis valstybių mano, kad šios priemonės yra būtinos norint skatinti sąžiningos ir laisvos prekybos vystymąsi.

[45] Pilinkienė V., Op.cit., p. 40.
[46] Pugel A.T., Op.cit., p. 230.

Embargas – draudimas išvežti arba įvežti iš kurios nors šalies, bet kurios rūšies prekes[47]. Jį gali paskelbti šalis arba šalių grupė prieš konkrečią šalį, norint sukelti ekonominių sunkumų tos šalies viduje. V. Pilinkienė įvardija ekonominę autarkiją arba, kitaip tariant, uždarą ekonomiką kaip dažniausią reakciją į embargą[48]. Uždara ekonomika tai tokia ekonomika, kuri nedalyvauja pasaulinėje prekybos sistemoje ir geba palaikyti valstybės ekonominę gerovę, pasinaudodama ištekliais, esančiais šalies viduje. Šiuolaikiniame pasaulyje ekonominės autarkijos yra labai retas reiškinys. Vienas iš pavyzdžių – Šiaurės Korėja, kuri siekia būti nuo nieko nepriklausoma ir gali išsilaikyti iš savų išteklių. Kitas ekonominės autarkijos pavyzdys galėtų būti Butanas, kuriam pavyksta išlaikyti efektyvų ekonominį embargą prieš išorinį pasaulį[49]. Embargas gali būti taikytinas dėl šių politinių priežasčių: Politinis embargas taikomas prieš tas šalis, kurios nedemokratiniais būdais siekia kitoms valstybėmis primesti savo vystymosi kelią, kišasi į kitų valstybių vidinius reikalus, siekia sukelti karinius konfliktus bei vykdo teroristinius išpuolius. Teroristiniai išpuoliai yra pagrindinė politinė priežastys dėl embargo skelbimo. Tačiau reikia pažymėti, kad embargas dėl politinių priežasčių gali būti taikomas ir kaip atsakas į paskalbtas sankcijas šaliai. Toks pavyzdys galėtų būti 2014 m. Rusijos embargas ES, JAV, Norvegijai, Kanadai ir Australijai**.** Reaguodama į vakarų šalių įvestas ekonomines ir finansines sankcijas, Rusijos Federacija paskelbė nuo 2014 m. rugpjūčio 14 d. vienerių metų laikotarpiui įvedanti embargą žemės ūkio ir kitiems maisto produktams iš ES, JAV, Norvegijos, Kanados ir Australijos[50]. Rusijos vyriausybės paskelbtas maisto produktų sąrašas, apėmė tris pagrindines maisto produktų grupes: 1) Daržovės ir vaisiai: išskyrus daržoves ir vaisius, kurie jau panaudoti tam tikro produkto gamybai; 2) Pieno produktai: pienas, pieno produktai (sūris, nugriebto pieno milteliai, sviestas, sutirštintas pienas) ir kai kurie maisto produktai, kurių sudėtyje yra pieno komponentų; 3) Mėsa: jautiena, kiauliena ir paukštiena, taip pat sūdytiems mėsos produktams, užpiltiems sūrymu, džiovintiems arba rūkytiems dešros ir kitiems panašiems produktams[51]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dar iki ekonominių sankcijų Rusijai paskelbimo, Europos Sąjungos ir Rusijos prekybiniai santykiai žemės ūkio sektoriuje jau buvo pablogėję, taip atspindėdami politinę įtampą tarp ES ir Rusijos Federacijos būtent dėl įvykių Ukrainoje. 2014 m. liepos pabaigoje Rusija netikėtai įvedė embargą vaisių ir daržovių importui iš Lenkijos, motyvuodama tai daranti dėl sveikatos apsaugos priežasčių, tačiau realiai embargas buvo įvestas kelios dienos po to kai ES ir JAV įvedė finansines ir ekonominės sankcijas Rusijai[52]. Remiantis Europos Parlamento pateikta ataskaita,

[47] Bernatonytė D., Op.cit., p. 297.
[48] Pilinkienė V. Op.cit., p. 40.
[49] Autarky, < http://www.theglobaleconomy.com/glossary/article/10/> [žiūrėta:2014-12-21]
[50] The Russian Embargo: Impact on the Economic and Employment Situation in the EU, 2014, < http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/536291/IPOL_BRI(2014)536291_EN.pdf>, [žiūrėta:2014-12-21]
[51] Ten pat.
[52] Ten pat.

potencialiai daugiausiai nuostolių dėl Rusijos paskelbto embargo patyrė Lietuva, Latvija, Kipras, Lenkija ir Belgija[53]. Skaičiuojama, jog Lietuva prarado apie 927 mln. eurų, Lenkija apie 841 mln. eurų (absoliuti vertė), o Vokietija apie 595 mln. eurų (absoliuti vertė)[54]. Bendri ES nuostoliai dėl Rusijos paskelbto embargo gali siekti 6,6 mlrd. eurų per metus[55]. Akivaizdu, kad paskelbtas embargas gali sukelti įvairius padarinius skirtingoms šalims. Galima būtų teigti, kad, nors teoriškai, egzistuoja galimybė, kad paskelbus embargą kažkuri iš šalių turės naudos, pavyzdžiui, per sumažintas kainas, tačiau vis tik dažniausiai embargas būna nuostolingas visoms embargo aprėptyje esančioms šalims.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog tarptautinės prekybos politikos formos sudaro empirinės dalies teorinį pagrindą, t.y.:

1. Remiantis tarptautinės prekybos politikos formomis, galima išskirti dvi – laisvąją prekybą ir protekcionizmą – kaip vyraujančias Dohos derybose dalyvaujančių valstybių mastu. Būtent šių derybų metu, valstybės vertina laisvos prekybos gautiną naudą, visų pirma nacionaliniu lygmeniu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad besivystančių ir mažiausiai išsivysčiusių šalių interesai ir jų vykdoma protekcionistinė politika, pažymėtinas būtent agrarinis protekcionizmas, yra vieni iš pagrindinių veiksnių, lemiančių Dohos derybų problematiką.

2. Tarptautinės prekybos politikos formų – laisvosios prekybos ir protekcionizmo – analizė padeda identifikuoti argumentus, kuriais remiantis valstybės renkasi laisvą prekybą arba protekcionizmą, kaip geriausią tarptautinės prekybos politikos formą, atitinkančią šalies interesus. Pažymėtina tai, kad atviresnė šalies vykdoma tarptautinė prekybos politika yra pagrindinis šalies ekonomikos augimo ir išsivystymo variklis, tačiau esama valstybių, kurios laikosi nuomonės, kad dėl skirtingo valstybių išsivystymo lygio, vyraujantis konkurencingumas tarp valstybių stipriai skiriasi, todėl laisvos rinkos mechanizmas yra žalingas mažiau išsivysčiusioms valstybėms. Remiantis šiais argumentais, galima ne tik geriau suprasti, tačiau ir paaiškinti Dohos derybose dalyvaujančių valstybių pozicijas ir interesus.

[53] The Russian Embargo: Impact on the Economic and Employment Situation in the EU, 2014, < http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/536291/IPOL_BRI(2014)536291_EN.pdf>, [žiūrėta:2014-12-21]
[54] Ten pat.
[55] Russian food ban to cost EU $6.6bn a year – internal document,< http://rt.com/business/184953-embargo-cost-europe-5billion/>, [žiūrėta:2014-12-21]

2. DOHOS DERYBŲ RAUNDŲ REZULTATŲ IR DERYBINIŲ GRUPIŲ INTERESŲ ANALIZĖ

1947 m. 23 valstybės pasirašė „Bendrąjį susitarimą dėl prekybos ir tarifų“, kurį 1995 m. pakeitė Pasaulio prekybos organizacija[56]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek GATT įkūrimas, tiek vėliau PPO įsteigimas yra ekonomiškai patys svarbiausi daugiašaliai formatai prekybos politikai formuoti globaliu mastu[57]. Remiantis šiais abiem formatais, jau nuo 1947 m. prasidėjo derybų raundai dėl prekybos daugiašaliu formatu. Nuo 1947 m. iki 1994 m. buvo įvykę 8 derybų raundai, remiantis „Bendrojo susitarimo dėl prekybos ir tarifų“ formatu, t.y. Ženevos raundas (1947), Ansi roundas (1949), Torkvėjaus raundas (1950), Ženevos raundas (1956), Dilono raundas (1960 – 1961), Kenedžio raundas (1963 – 1967), Tokijo raundas (1973 – 1979) ir Urugvajaus raundas (1986 – 1994)[58]. Po Urugvajaus raundo baigties buvo nuspręsta įkurti Pasaulio prekybos organizaciją. Pagrindiniai jau vykusių derybų raundų tikslai buvo sumažinti prekybos kliūtis ir nustatyti taisykles, kuriomis remiantis turėtų vykti derybos dėl prekybos politikos pasauliniu mastu. Reikėtų pabrėžti tai, kad nuo tada kai „Bendrąjį susitarimą dėl prekybos ir tarifų“ pasirašė 23 valstybės iki dabar, kuomet jau veikia Pasaulio prekybos organizacija, joje yra jau 160 valstybių narių[59]. Visos jos gali dalyvauti derybų raunduose ir visi nutarimai priimami derybų metu yra privalomi visoms valstybėms, remiantis nediskriminavimo principu. Nediskriminavimo principas yra taikomas remiantis didžiausio palankumo statusu, kuris garantuoja, kad kiekviena PPO narė suteikia vienodai palankias prekybos sąlygas kitai PPO narei.

Analizuojant derybų raundų eigą 1947 m. – 1994 m., galima teigti, kad kiekvieno raundo tikslai palaipsniui keitėsi. 1947 m. – 1961 m. derybos daugiausiai dėmesio kreipė į tarifų mažinimą būtent pagamintiems produktams[60]. Vėliau, po Kenedžio raundo (1963 m. – iki dabar), derybų spektras stipriai plėtėsi ir po kiekvieno raundo vis buvo įtraukiamo nauji klausimai, kurie apėmė ir netarifinių priemonių taikymą prekyboje. Pavyzdžiui, Kenedžio raundo metu buvo įtraukti klausimai apie antidempingo priemonių bei muitų taikymą prekyboje. Vėliau, Tokijo raundo eigoje, buvo pradėta kalbėti ne tik apie subsidijas ir kompensacinių muitų taikymą, vyriausybių vykdomus viešuosius pirkimus, importo licencijavimą,, atitinkamų standartų produktams taikymą, tačiau ypatingas dėmesys buvo skirtas ir specialiam bei išskirtiniam besivystančioms šalių traktavimui vykstančiose derybose. Verta paminėti tai, kad Dohos derybos, kurios yra pagrindinis šio magistro darbo objektas, buvo įsteigtos jau po Urugvajaus raundo, ir jų metu iki dabar vyrauja diferencijuotas besivystančių

[56] Smith P.J., Op.cit., p. 308.
[57] Ten pat.
[58] Ten pat.
[59] Understanding the WTO: members and observers, <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]
[60] Smith P.J.,Op.cit., p. 308.

šalių traktavimas, kuris sukelia atitinkamus prieštaravimus ir nesutarimus būtent iš išsivysčiusių šalių pusės, kurių nuomone, turi būti laikomasi nediskriminavimo principo ir visos šalis turi būti traktuojamos vienodai, nepaisant jų ekonominio išsivystymo lygmens. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad Urugvajaus raundo metu (1986 – 1994) buvo įtraukta dar eilė naujų klausimų deryboms, kurie buvo susiję su prekyba paslaugomis, intelektinės nuosavybės teisėmis, investicinėmis priemonėmis, kurios taikomos prekyboje, prekių kilmės taisyklėmis, ginčų sprendimo mechanizmu bei prekybos politikos priežiūra ir jos skaidrumu. Remiantis tuo, galima teigti, kad Urugvajaus raundo metu, kuomet buvo pradėta kalbėti ne tik apie prekybą paslaugomis bei intelektinės nuosavybės teises, bet ir apie ginčų sprendimo mechanizmo sukūrimą, buvo galutinai padėtas pagrindas Dohos derybų įkūrimui 2001 m.

1996 m. gruodžio mėn. 9 – 13 d. įvyko pirmoji PPO ministrų konferencija Singapūre, kurioje susirinko prekybos, užsienio reikalų, finansų ir žemės ūkio ministrai iš daugiau nei 120 valstybių[61]. Tai buvo ne tik pirmoji ministrų konferencija, bet ir pirmoji konferencija po PPO įkūrimo 1995 m. PPO ministrų konferenciją sudarė plenariniai posėdžiai bei įvairūs dvišaliai, daugiašaliai ir verslo susitikimai. Pagrindiniai šios pirmosios konferencijos tikslai buvo aptarti svarbiausius klausimus susijusius PPO veikla bei Urugvajaus raundo metu priimtų susitarimų įgyvendinimu. 1998 m. Ženevoje įvyko antroji PPO ministrų konferencija, 1999 m. vyko trečioji PPO ministrų konferencija Seatle, o 2001 m. lapkričio 9 – 14 d. Dohoje, Katare, įvyko ketvirtoji PPO ministrų konferencija, kurios metu ir buvo nuspręsta dėl Dohos derybų pradžios paskelbimo bei Dohos derybų darbotvarkės (Doha development agenda – DDA) patvirtinimo[62]. Analizuojant Dohos derybų raundo pradžios galimas paskelbimo priežastis, atkreiptinas dėmesys į šiuo pagrindinius dalykus:

1) 2001.09.11 tragiški įvykiai JAV stipriai sukrėtė visas pasaulio valstybes. Daugelio valstybių vyriausybės siekė didesnės politinės sanglaudos ir laikėsi nuomonės, kad būtent prekybos derybos globaliu mastu galėtų būti geriausia priemonė tam tikslui pasiekti. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad naujos kartos daugiašalės prekybos derybos buvo laikytinos vienu iš pagrindinių pasaulio ekonomikos stimuliavimo priemonių, tuo metu kai pasaulinė ekonomika patyrė didžiulį nuosmukį po netikėtai įvykdytų terorizmo išpuolių.
2) Europos Sąjunga buvo viena iš pagrindinių Dohos derybų paskelbimo šalininkių. Seras L.Brittan, ES prekybos komisaras 1993 – 1999 m. teigė, kad Urugvajaus raundo metu buvo pasiektas atitinkamas liberalizavimo lygis prekyboje, tačiau be abejonės dar buvo palikta vietos tolimesniam prekybos liberalizavimo vystymuisi, todėl, jo nuomone, išvada buvo labai

[61] The WTO: Ministerials: Singapore,< https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/min96_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]
[62] The WTO: Ministerials, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]

paprasta – reikia daryti šiek tiek daugiau, o „šiek tiek daugiau“ tuomet reiškė būtent naujo daugiašalių prekybos derybų raundo paskelbimą[63].

3) Europos Sąjunga nebuvo vienintelė naujo prekybos derybų raundo paskelbimo šalininkė. Nuo prekybos labiausiai priklausomos ir kylančios ekonomikos šalys taip pat skatino pradėti naujas prekybos derybas daugiašaliu formatu. Pradedant nuo 1998 m. susikūrė neformali grupė, pavadinimu „Naujojo raundo draugai“, kurią sudarė 15 vidutinio dydžio PPO valstybių – narių[64]. Be penkių išsivysčiusių šalių (Australija, Čekija, Vengrija, Naujoji Zelandija ir Šveicarija), šios grupės nariais taip pat buvo ir Lotynų Amerikos valstybės (Argentina, Čilė, Kosta Rika, Meksika ir Urugvajus) bei penkios šalys Azijoje (Honkongas, Kinija Korėjos Respublika, Singapūras ir Tailandas), taip pat Marokas[65]. Brazilija ir Pietų Afrika nedalyvavo šioje grupėje, tačiau šių besivystančių šalių palaikymas, be abejonės, buvo be galo svarbus.
4) Dauguma išsivysčiusių valstybių taip pat pritarė naujo prekybos derybų raundo paskelbimui tačiau skirtingais lygmenimis. JAV pozicija dėl naujo derybų raundo paskelbimo nuolat būdavo prieštaringa, o kartais net mįslinga[66]. Tai, be abejonės, nulėmė pokyčiai vyriausybėje, santykiai tarp šalies prezidento ir kongreso bei sąsajos tarp prekybos ir bendros užsienio politikos tikslų. Šie pagrindiniai aspektai nulėmė ne tik bendrąja prasme JAV poziciją dėl naujo prekybos derybų raundo paskelbimo, tačiau ir formavo nuomonę ar JAV norėtų struktūrizuotų derybų dėl prekybos liberalizavimo, t.y. daugiašaliu formatu. Japonija taip pat itin atsargiai reiškė nuomonę dėl naujo prekybos derybų raundo paskelbimo, baimindamasi kokių pokyčių tokios formos derybos pareikalaus žemės ūkio srityje.
5) Indija tapo pirmaujančia valstybe – kritike, dėl naujo derybų raundo paskelbimo prekybos liberalizavimo srityje[67]. Indijos poziciją rėmė kitos valstybės, iš „panašiai mąstančių grupės“ (Like – Minded Group). Šios grupės narės nuolat keitėsi, tačiau pradžioje grupės branduolį sudarė 4 Lotynų Amerikos valstybės (Kuba, Dominikos Respublika, Salvadoras ir Hondūras), trys Azijos šalys (Indonezija, Malaizija ir Šri Lanka), dvi Artimųjų rytų šalys (Egiptas ir Pakistanas) bei dvi Afrikos šalys (Nigerija ir Uganda)[68]. Pagrindinis šios grupės susirūpinimas buvo ar apskritai yra protinga skelbti naują derybų raundą prekybos srityje ir kuo toks raundas būtų naudingas šioms valstybėms. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šios šalis išlaikė stiprią opoziciją iki pat Dohos derybų darbotvarkės paskelbimo. Todėl buvo aišku, kad jei ir toliau

[63] VanGrasstek C. *The History and Future of the World Trade Organization*, Geneva: World Trade Organisation, 2013, p. 375.
[64] VanGrasstek C., Op.cit., p. 376.
[65] Ten pat.
[66] Ten pat.
[67] Ten pat.
[68] Ten pat.

valstybės aktyviai priešinsis naujo derybų raundo prekybos srityje paskelbimui, toks PPO tikslas liks neįgyvendintas.

Lemiamo vaidmens šioje situacijoje tuomet nutarė imtis „Ketvertukas“ (The Quad). „Ketvertuką“, kaip skelbia PPO, tada sudarė Europos Sąjunga, Kanada, Japonija ir JAV[69]. Šios keturios valstybės aiškiai žinojo, kad prieš skelbiant naują derybų raundą ir būsimą derybų darbotvarkę, būtina tiksliai pristatyti svarbiausius šioms šalies būsimų derybų aspektus, ir jautriausiose srityse pasiūlyti atitinkamų pataisymų – nuolaidų. Tačiau aišku ne visoms šalims iš karto. „Ketvertukas“ tuomet veikė išmintingai ir pasiūlė tam tikras išlygas specifinėms valstybėms, priklausančioms „panašiai mąstančių grupės“ valstybėms. Pagalbos paketai silpniausioms grupės valstybėms buvo be galo svarbūs. Egiptui buvo pasiūlytas pagalbos paketas, o Pakistanui buvo pasiūlytas ne tik pagalbos paketas, kurį teiktų JAV, bet ir padidintos ES kvotos tekstilės srityje[70]. Taip pat besivystančios šalys pažadėjo, kad iš derybų darbotvarkės bus pašalinta visuomeninės sveikatos deklaracija ir sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. Tokie pasiūlymai, be abejonės, sukėlė tam tikrą sumaištį „panašiai mąstančių grupėje“. Todėl galima teigti, kad pradėtas fragmentacijos procesas grupėje sukėlė atitinkamą domino efektą. Kadangi akivaizdžiai tam tikros valstybės pasidavė „ketvertuko“ įtakai, tuo pačiu kitos šalys privalėjo susimąstyti ir reikalui esant pakeisti savo poziciją.

Apibendrinant galima teigti, kad kuomet buvo priimtas sprendimas dėl Dohos derybų paskelbimo Indija buvo vienintelė šalis, kuri tuomet vis dar buvo prieš tokių derybų skelbimą. Tačiau nepaisant to, sprendimas dėl Dohos derybų pradžios buvo priimtas.

2001 m. lapkričio 14 d. PPO priėmė sprendimą dėl Dohos derybų paskelbimo, bei patvirtino Dohos derybų darbotvarkę (Doha Development Agenda – DDA) – ši dienotvarkė laikoma ir pusiau oficialiu Dohos derybų pavadinimu[71]. 2001 m. Dohos ministrų deklaracija suteikė įgaliojimus derybų pradžiai ir įtraukė į šias derybas tokias sritis kaip: žemės ūkis, paslaugų sektorius bei intelektinės nuosavybės sritis, be kitų jau numatytų sričių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybos minėtose trijose srityse jau buvo pradėtos 2000 m., tik aišku dar ne Dohos derybų daugiašaliu formatu, tačiau 2000 m. priimti sutarimai tose srityse, be abejonės, buvo svarbiausias pagrindas tolimesnėms deryboms. Prieš pradedant Dohos derybų jau įvykusių raundų analizę, būtina išanalizuoti kokie tikslai buvo iškelti prieš pradedant Dohos derybas pagrindiniuose šių derybų objektuose:

[69]Understanding the WTO: members/bureaucracy, <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]
[70] Narlikar A. *The World Trade Organisation: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 104.
[71] Doha Agenda, < https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]

- Žemės ūkis

Pagrindiniai tikslai: lengvesnis patekimas į rinką, eksporto subsidijų panaikinimas, vidaus paramos sumažinimas, besivystančių šalių problemų surūšiavimas, ne su prekyba susijusių klausimų sprendimas, tokių kaip: maisto saugumas ir žemės ūkio plėtra[72].

- Priėjimas prie ne žemės ūkio rinkų

Pagrindiniai tikslai: Sumažinti arba prireikus panaikinti tarifus, įskaitant ir sumažinimą arba visišką panaikinimą labai aukštų ir aukščiausių tarifų, taip pat tarifų eskalavimo panaudojimas, t.y. didesnių tarifų taikymas pagamintoms prekėms, o mažesnių tarifų taikymas žaliavoms[73]. Svarbu ir mažinti netarifines kliūtis, ypatingai tiems produktams, kuriuos eksportuoja besivystančios šalys.

- Paslaugos

Pagrindiniai tikslai: Pagerinti galimybes patekti į rinką ir sugriežtinti prekybos taisykles paslaugų sektoriuje. Kiekviena vyriausybė turi teisę nuspręsti, kurias paslaugų sektoriaus sritis ji nori atverti užsienio rinkoms ir kokiu mastu, įskaitant ir užsienio kompanijų nuosavybės apribojimus. Skirtingai nuo žemės ūkio sektoriaus bei NAMA, derybos paslaugų srityje nėra pagrįstos modalumo principu. Modalumas šiuo atveju reiškia, kad kituose dviejuose srityse (žemės ūkio sektorius ir NAMA) derybos yra paremtos būtent tam tikrais protokolais ir sąlygomis, kurios yra oficialių susitarimų ar derybų sudėtis. Derybos paslaugų sektoriuje vyksta dviem kryptimis:

1) Dvišalės ir/arba daugiašalės (įtraukiant tik kelias PPO nares – valstybes) derybos;
2) Daugiašalės derybos tarp visų PPO narių, norint nustatyti būtinas taisykles ir disciplinas paslaugų sektoriuje[74].

- Prekybos palengvinimas

Pagrindiniai tikslai: Siekis palengvinti patikrinimo procedūras muitinėje bei palengvinti prekių judėjimą, t.y. priėmimą ir išleidimą muitinėse. Tai svarbus priedas prie daugiašalių derybų, nes būtina mažinti biurokratiją ir korupcijos lygmenį muitinės procedūrose, tokiu būdu palengvinant prekybą ir padarant ją pigesnę[75].

Pagrindiniai tikslai: Patikslinti ir pagerinti disciplinas pagal antidempingo ir subsidijų susitarimus bei paaiškinti ir pagerinti PPO disciplinas, susijusias su subsidijomis žuvininkystei, atsižvelgiant į šio sektoriaus svarbą besivystančioms šalims.

[72] Doha Round: what are they negotiating, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/update_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]
[73] Ten pat.
[74] Ten pat.
[75] Ten pat.

- Geografinės nuorodos: daugiašalis registras vynams ir spiritiniams gėrimams

Tai vienintelis intelektinės nuosavybės ginčo objektas, kuris yra tikrai Dohos derybų dalis.

Pagrindinis tikslas – pagerinti vynų ir spiritinių gėrimų apsaugą derybose dalyvaujančiose šalyse. Derybos šiuo klausimu prasidėjo 1997 m. ir buvo perkeltos į Dohos derybas 2001 m[76].

- Kiti intelektinės nuosavybės klausimai

Kai kurios Dohos derybų valstybės – narės nori susieti kitus du intelektinės nuosavybės klausimus su registru vynams ir spiritiniams gėrimams. Kitos šalys tam prieštarauja. Šios dvi temos yra aptariamos konsultacijų metu, kurioms vadovauja PPO generalinis direktorius. Minėtos temos yra:

1) GI (Geographical Indications), t.y. geografinių nuorodų „pratęsimas“. Kai kurios šalys reikalauja išplėsti geografinių nuorodų apsaugą produktams nepriklausantiems vynams ar spiritinių gėrimų kategorijai;
2) Biologinis piratavimas, naudos pasidalijimas ir tradicinės žinios[77].

- Ginčų sprendimas

Pagrindinis tikslas: patobulinti ir paaiškinti ginčų sprendimo mechanizmą, t.y. PPO susitarimą dėl ginčų sprendimo. Šios derybos vyksta specialiųjų sesijų metu, kurios vyksta Ginčų sprendimo taryboje. Išimtinais atvejais, nėra būtinas vienašalis pritarimas šioms derybos Dohos derybų formate.

Aukščiau išvardinti objektai yra pradinės ir pagrindinės Dohos derybų sritys, nepaisant kitų 13 derybinių objektų, kurie išplečia arba papildo jau minėtas pagrindinės derybų sritis. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Dohos derybos yra aprašomos kaip „vienas pasižadėjimas“. Tai reiškia, kad šios derybos sudaro vieną paketą, į kurį įeina 20 derybinių objektų, tačiau kiekviena šalis derybų pabaigoje turės padėti tik po vieną parašą, kas reiškia, jog šalis sutinka su visų derybų paketu ir negali rinktis pasirašyti atskirų derybinių susitarimų skirtingose srityse. Šis reikalavimas plačiąja prasme yra vienas svarbiausių faktorių sąlygojančių užsitęsusias Dohos derybas.

Tęsiant Dohos derybų raundų analizę, visų pirma būtina išanalizuoti dėl ko buvo deramasi kiekviename iš derybinių raundų atskirai, kokios buvo valstybių – narių pozicijos derybinių raundų metu ir kokių sutarimų pavyko pasiekti kiekvieno raundo pabaigoje.

2.1. Dohos raundas (2001 m.)

Dohos raundo derybas 2001 m. pradėjo 145 valstybės, neskaitant Kinijos, kurios narystė šios PPO ministrų konferencijos metu buvo patvirtinta ir nuo 2001.12.01 Kinija tapo pilnateise PPO nare. Analizuojant pagrindines derybines šio raundo sritis vertėtų apžvelgti, kokie nutarimai pagrindinėse derybų srityse jau buvo priimti anksčiau, dar neegzistuojant daugiašaliam prekybų derybų formatui.

[76] Doha Round: what are they negotiating, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/update_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]
[77] Ten pat.

- Žemės ūkis

Derybos žemės ūkio srityje prasidėjo 2000 m. kovą, remiantis 20 žemės ūkio susitarimo straipsniu[78]. Pagrindinė šio straipsnio mintis – PPO priklausančios valstybės turi vesti derybas dėl reformų žemės ūkio srityje tęsimo. Derybų žemės ūkio srityje pagrindo kūrimas susideda iš dviejų etapų: pirmojo, kuris prasidėjo 2000 m. ir baigėsi 2001 m. ir antrojo, kuris prasidėjo 2001 m. ir baigėsi 2002 m[79]. Pirmojo etapo pabaigoje 121 valstybės vyriausybės (85% visų PPO valstybių) pateikė 45 pasiūlymus ir 4 techninius dokumentus[80]. Galima teigti, kad pirmojo etapo tikslas buvo surinkti visų šalių pasiūlymus, kuriuose būtų išdėstytos jų startinės derybinės pozicijos. O derybinių susitikimų metų, šie pasiūlymai buvo aptariami. Pirmojo etapo metu surinkti pasiūlymai apėmė visas pagrindines žemės ūkio sektoriaus derybines sritis ir buvo pasiūlyta pridėti dar keletą naujų sričių deryboms. Daugelis pasiūlymu, pavyzdžiui, kuriuos pateikė ES, JAV, Japonija, Šveicarija, Mauricijus ir t.t., buvo tikrai išsamūs, t.y. jie apėmė visą šio sektoriaus derybų spektrą. Verta pabrėžti, kad kai kurie kitų šalių pasiūlymai buvo specifiniai, kitaip tariant, apėmė tik tam tikras specifines sritis. Pirmojo etapu metu didelis dėmesys buvo skiriamas ir ne prekybinio tipo problemoms. Žemės ūkio susitarimas iš tiesų suteikė galimybę valstybių vyriausybėms didele apimtimi spręsti ir ne prekybinio tipo problemas, tokias kaip: maisto sauga, aplinkosauga, struktūrinis koregavimas, žemės ūkio plėtra, skurdo mažinimas ir pan. Žemės ūkio susitarimo 20 straipsnis įpareigoja į derybas įtraukti ir ne prekybinio pobūdžio sritis. Galima teigti, kad daugelis šalių sutiko, jog žemės ūkis nereiškia tik atitinkamų maisto produktų gaminimą, tačiau turi ir kitų tikslų, nesusijusių su prekyba. Todėl pagrindinis klausimas svarstytinas PPO rėmuose, ar prekybą iškreipianti vidaus parama ir subsidijos tikrai yra reikalingos žemės ūkio sektoriuje. Japonija, Norvegija, ir Korėjos Respublika daug dėmesio skyrė tam, jog žemės ūkio produktų diferenciacija turėtų būti traktuojama kaip ne prekybinė problema[81]. Antrojo etapo metu buvo organizuojamos išsamios diskusijos klausimais, kurie buvo iškelti šalių pasiūlymuose jau pirmojo etapo metu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad antrojo etapo metu daugelis diskusijų vyko neformaliai, o tai reiškia, kad oficialių dokumentų, liudijančių apie tam tikrus susitarimus nėra, išskyrus pirmininko pateiktas trumpas ataskaitas oficialių susitikimų metu. Nepaisant to, kad oficialių dokumentų PPO nėra pristačiusi, tačiau yra pateikti vadinamieji „neoficialūs“ dokumentai, kuriuose pateikti pagrindiniai antrojo etapo diskusijų objektai. Remiantis

[78]Agriculture:Negotations:Backgrounder:Phases 1 and 2 <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd06_phase_e.htm#art20>, [žiūrėta:2015-02-23]
[79] Ten pat.
[80] Agriculture:Negotations:phase 1, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_ph1_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[81]Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_domestic_e.htm#amber>, [žiūrėta:2015-02-23]

šiais neoficialiais dokumentais, galima teigti, jog antrojo etapo metu buvo detalizuoti prioritetai šiose žemės ūkio sektoriaus derybų srityse[82]:

1) Tarifinių kvotų administravimas

Šalys, dalyvavusios derybose, pripažino, jog nėra vienintelio geriausio būdo administruoti kvotas. Vienos šalys vis tik išreiškė norą, kad būtų nustatyti būdai, kurie yra tinkami administruoti kvotas, o kurių būdų turėtų būti atsisakyta. Kitos šalys akcentavo, jog būtina atsižvelgti į skaidrumą ir laisvą priėjimą prie rinkos, skirstant bent dalį kvotų. Taip pat buvo kalbama ir apie tai, kad nepanaudotų kvotų dalis yra būtent blogo administravimo problema, todėl buvo siūloma leisti perkelti nepanaudotas kvotas į vėlesnius laikotarpius. Tačiau buvo ir tokių nuomonių, teigiančių, kad dalis nepaskirstytų kvotų yra natūralus dalykas, kurį sukelia paklausos ir pasiūlos pokyčiai rinkoje.

2) Tarifai

Šioje srityje buvo pateikti du pagrindiniai pasiūlymai dėl tarifų sumažinimo. Vienas iš jų praktiškai nukopijavo formulę iš Urugvajaus derybinio raundo (1986 – 1994), kurio metu buvo pasiūlyta formulė vidutiniškai sumažinti visus tarifus, pritaikant išimtis atskiriems produktams, jei tarifai šiems produktams buvo sumažinti bent minimaliai. Šio pasiūlymo šalininkai teigė, kad toks būdas yra pats paprasčiausias pritaikymo prasme. Kiti pasiūlė vadinamąjį „kokteilio“ metodą, kuris numatė vienodą procentinį tarifų sumažinimą visiems produktams, su papildomais sumažinimais taikomų didesnių nei įprastų tarifų atveju, taip pat į pasiūlymą buvo įtraukta kvotų padidinimas ir specialus besivystančių šalių traktavimas[83]. Kalbant apie tarifų sumažinimą, daug dėmesio buvo skirta ir besivystančiųjų šalių interesams, ypatingai toms, kurios tik neseniai buvo įstojusios į PPO bei šalims, kurioms buvo pereinamajame laikotarpyje į rinkos ekonomiką. Kai kurios besivystančios šalys teigė, kad tarifų sumažinimas turėtų priklausyti nuo to, kaip išsivysčiusios šalis mažins prekybą iškreipiančia vidaus paramą bei subsidijas eksportui. Mažesnės šalys – salos atkreipė dėmesį į tai, kad jei šalis priklausoma nuo kelių pagrindinių prekių eksporto į išsivysčiusias šalis, jos turėtų išlaikyti atitinkamas lengvatas, atsižvelgiant į jų situaciją. Tačiau būta ir prieštaravimų, kuomet buvo teigiama, kad preferencinių schemų taikymas padidins kitų besivystančių šalių diskriminavimą. Apibendrinant galima teigti, kad valstybės sutiko, jog atitinkamos lengvatos negali būti panaikintos iškart ir tokioms šalims turėtų būti taikomas pereinamasis laikotarpis[84].

3) Vidaus parama

PPO terminologijoje subsidijos apskritai yra vadinamos „dėžėmis“, kurios yra skirstomos į tris grupes (pagal šviesoforo spalvas): žalia (leidžiama), gintarinė (sulėtinti, t.y, sumažinti) ir raudona

[82] Agriculture:Negotations:Backgrounder:Tariffs, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd14_ph2access_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[83] Ten pat.
[84] Ten pat.

(draudžiama)[85]. Žemės ūkio srityje aišku viskas daug sudėtingiau. Žemės ūkio susitarimas nenumato „raudonos dėžės“, nors vidaus parama viršijanti sumažinimo įsipareigojimų lygį „gintaro dėžėje“ yra draudžiama. Žemės ūkio srityje egzistuoja ir vadinama „mėlyna dėžė“, kuriai priskirto subsidijos, susijusios su programomis, kurios riboja gamybą[86]. Pirmojo etapo metu buvo pasiūlyta, kad subsidijos, kurios patenka į „žalią dėžę“ negali iškreipti prekybos arba gali sukelti tik labai minimalius iškraipymus, Tokios subsidijos turi būti finansuojamos iš vyriausybės ir negali būti susijusios su parama prekės kainai. „Žalios dėžės“ subsidijos yra leidžiamos be apribojimų, jei jos atitinka nurodytus kriterijus. „Žalios dėžės“ subsidijoms taip pat priklauso subsidijos aplinkosaugai ir regioninei plėtrai[87]. Kalbant apie „gintarinės dėžės“ subsidijas, galima teigti, kad žemės ūkio srityje visos vidaus paramos priemonės, kurios galėtų iškreipti gamybą ir prekybą (su kai kuriomis išimtimis) patenka į „gintarinę dėžę“[88]. Viena iš pagrindinių idėjų, svarstytinų būtent „gintarinės dėžės“ apimtyje yra ta, kad kartais vidaus paramos priemonės turi panašų poveikį kaip eksporto subsidijos, nes parama labai priklauso nuo rinkos kainų (auga, kai kainos krenta ir atvirkščiai) ir didelių eksportuojamos produkcijos proporcijų. Valstybių nuomonės taip pat labai skiriasi kalbant apie tai ar įsipareigojimai sumažinti subsidijų skaičių, priklausančių „gintarinei dėžei“ turėtų būti išskaidyti pagal produktą ar likti tokie patys, t.y. bendra matavimo parama. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į kitus du aspektus: 1) „De minimis“ lygmuo (subsidijos, kurios patenka į mažų ribų spektrą). Egzistuoja bendras valstybių noras peržiūrėti „de minimis“ subsidijas besivystančiose ir galimai pereinamosios ekonomikos šalyse. Pasiūlymai peržiūrint subsidijas apima dvi pagrindines pozicijas, t.y. arba nieko nekeisti, arba padidinti leistiną subsidijų lygmenį besivystančiose šalyse ir sumažinti išsivysčiusiose šalyse. 2) Infliacija. Siūloma infliacijos faktorių įtraukti į diskusijas kalbant apie subsidijų ribų nustatymą, nes yra manoma, jog infliacija taip pat turi įtakos įsipareigojimui taikyti mažų ribų subsidijas.

- Paslaugos

Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis (The General Agreement on Trade in Services – GATS) aiškiai numato vykstančiose ir vyksiančiose ateityje derybose dėl prekybos paslaugomis nuoseklų liberalizavimą šioje srityje. Remiantis šio susitarimo XIX straipsniu, PPO narės privalėjo pradėti derybas šioje srityje „ne vėliau nei per 5 metus, skaičiuojant nuo tos dienos, kai įsigaliojo šis susitarimas“, tai yra nuo 2000.01.01[89]. Remiantis tuo, kuomet buvo patvirtinta Dohos derybų darbotvarkė 2001 m., derybos dėl prekybos paslaugomis buvo iškart įtrauktos į Dohos derybines sritis. 2001 m. kovą, dar prieš Dohos derybų paskelbimą, prekybos paslaugomis taryba specialiojoje

[85] Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[86] Ten pat.
[87] Ten pat.
[88] Ten pat.
[89] Services:Negotations, <https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/nego_mandates_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

sesijoje patvirtino „Gaires ir Procedūras deryboms dėl prekybos paslaugomis“[90]. Šis dokumentas didžiąją dalimi rėmėsi GATS nuostatomis, ypatingai IV straipsniu, kuris pabrėžė didėjančio besivystančių valstybių dalyvavimo derybose svarbą, bei XIX straipsniu, kuris numatė, kad derybos turi baigtis konkrečiais įsipareigojimais[91]. Taryba dėl prekybos paslaugomis specialiojoje sesijoje taip pat nustatė pagrindinius derybų tikslus ir principus:

1) Prekybos paslaugomis liberalizavimas, remiantis įtvirtintomis GATS nuostatomis,
2) Atitinkamas lankstumas besivystančių šalių atžvilgiu, ypatingą pirmenybę skiriant mažiausiai išsivysčiusioms šalims,
3) Dėmesys mažų ir vidutinių įmonių, parduodančių tam tikras paslaugas, tiekėjams[92].

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nė vienas paslaugų sektorius nebuvo išskirtas arba neįtrauktas į derybas, taip pat buvo nuspręsta didžiausią dėmesį skirti į eksportą orientuotoms besivystančioms šalims. Taryba tuomet paskelbė, kad derybose dėl prekybos paslaugomis bus svarstoma galimybė panaikinti esamas išimtis, taikant didžiausio palankumo statuso principą, siekiant, kad visos PPO valstybės būtų traktuojamos vienodai. Specialiosios sesijos metu buvo nustatytos ir pagrindinės derybų dėl prekybos paslaugomis sritys, t.y. 1) patekimas į rinką, 2) vidaus reguliavimas, 3) GATS taisyklių įgyvendinimas taikant skubias apsaugos priemones, vykdant viešuosius pirkimus bei skiriant subsidijas, 4) išskirtinis mažiausiai išsivysčiusių šalių traktavimas pagal GATS IV straipsnio 3 dalį.

- Intelektinė nuosavybė

Derybos dėl PPO Susitarimo dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) vyko Urugvajaus raundo metu (1986 – 1994). Tuomet pirmą kartą buvo pristatytos pagrindinės intelektinės nuosavybės taisyklės, kuriomis vadovaujantis turėtų vykti daugiašalės derybos šioje srityje. Kaip teigia PPO, intelektinės nuosavybės sritis yra viena iš 3 svarbiausių PPO darbo sričių, neskaitant prekybos prekėmis ir paslaugomis[93]. 1996 m. 01.01. įsigaliojus Susitarimui dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, buvo įtvirtinti pagrindiniai derybų šioje srityje principai, kurie apima sekančius aspektus:

1) Balansas. Balansas gali būti paaiškintas dviem skirtingais būdais. Visų pirma balansas – tai privatinės teisės ir viešojo intereso. Taip pat balansas gali būti paaiškinamas kaip balansas tarp trumpojo ir ilgojo laikotarpio. Trumpojo laikotarpio: intelektinės nuosavybės apsauga dažniausiai yra ribojama laiko. Bendrąja prasme privačios teisės yra apsaugomos trumpuoju

[90] Services:Negotations, <https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/nego_mandates_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[91] Ten pat.
[92] Ten pat.
[93] Trips:current issues,<https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_issues_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

laikotarpiu kaip paskata kurti ir išrasti kažką naujo. Kuomet intelektinės nuosavybės apsauga turi socialines sąnaudas, vyriausybės gali patenkinti socialinės gerovės ir vystymosi tikslus pritaikant apsaugą per įvairiausias išimtis ir lankstumą, pavyzdžiui, spręsti visuomenines sveikatos problemas. Ilgojo laikotarpio: visuomenės gauna atitinkamą naudą iš tam tikrų sukurtų ar išrastų dalykų, įskaitant laikotarpį kada apsaugos netenkama ir tie sukurti ar/ir išrasti dalykai tampa viešu domenu[94].

2) Technologijų perdavimas. Intelektinės nuosavybės apsauga turėtų prisidėti prie techninių naujovių ir technologijų perdavimo. Gamintojai ir vartotojai turi gauti iš to naudos, o tokiu būdu ir visa visuomenė bei valstybės ekonomika.
3) Vienodas požiūris. Nacionalinis požiūris t.y. savi piliečiai ir užsieniečiai traktuojami vienodai, išskyrus tam tikras išimtis. Palankiausio statuso požiūris t.y. vienodas piliečių iš visų PPO šalių traktavimas.
4) Skirtingos teisinės sistemos. TRIPS susitarimas gerbia visų šalių teisines sistemas, kurios gali skirtis viena nuo kitos. Kiekviena šalis gali nuspręsti kaip apsaugoti intelektinę nuosavybę ir kokias priemones tam pasitelkti, tol kol tos priemonės atitinka TRIPS susitarimo privalomąsias normas.
5) Būtiniausi standartai. Šalys turi atitikti TRIPS susitarime numatytus minimalius standartus, tokius kaip, pavyzdžiui: minimali metų skaičiaus apsauga. Kiekviena šalis gali savarankiškai nuspręsti nustatyti aukštesnio lygmens standartus nei reikalaujama susitarime (tai kartais vadinama formatu TRIPS – PLUS), tol kol tokie nustatymai neprieštarauja TRIPS susitarimui[95].

Apibendrinant galima teigti, kad žemės ūkis, prekyba paslaugomis bei intelektinės nuosavybės apsauga yra pačios svarbiausios Dohos derybų sritys, kuriose tam tikri sprendimai jau buvo priimti iki Dohos derybų paskelbimo, tokiu būdu sudarant pagrindą tolimesnėms deryboms. Būtina atkreipti dar kartą dėmesį į tai, kad su Dohos derybų paskelbimu visos derybų sritys tapo „vieno pasižadėjimo“ derybiniu paketu, o tai reiškia, kad derybų pabaiga priklausys nuo to, ar bus pasiekta galutinių susitarimų visose derybinėse srityse.

Tęsiant Dohos derybų raundo analizę, atkreiptinas dėmesys į tai, kokie susitarimai buvo priimti Dohos derybų raundo metu (2001) jau minėtose svarbiausiose Dohos derybų srityse. Svarbiausios Dohos derybų raundo sritys ir priimti sutarimai jose yra sekantys:

- Žemės ūkis

Pagal Dohos derybų darbotvarkę, derybų žemės ūkio srityje tvarka ir tikslai (įskaitant skaitmeninius tikslus) turėjo būti aiškiai nustatyti iki 2003.03.31, kad būtų pasiekti Dohos ministrų

[94] Trips:current issues,<https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_issues_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[95] Ten pat.

deklaracijoje įtvirtinti tikslai, tokie kaip: „įėjimo į rinką pagerinimas, palaipsninis visų eksporto subsidijų formų sumažinimas ir žymus vidaus paramos iškreipiančios prekybą sumažinimas“[96]. Kaip jau buvo minėta anksčiau žemės ūkio srityje subsidijos yra paskirstytos pagal spalvas į tam tikras „dėžes“. Dohos raundo metu buvo patvirtintos šalių grupės, priklausančios atitinkamoms subsidijų „dėžėms“. 34 PPO valstybės – narės, tarp jų ir Lietuva, turi įsipareigojimus sumažinti prekybą iškreipiančią vidaus paramą, t.y. subsidijų kiekį, kurios patenka į gintarinę „dėžę“. Kitos šalys narės, kurios neturi tokių įsipareigojimų turi laikytis 5% produkcijos vertės lygmens teikiant subsidijas („De minimis“ lygmens subsidijos), besivystančių šalių atvejų – subsidijos negali viršyti 10% produkcijos vertės[97]. Atkreiptinas dėmesys ir į Keirnso grupės (Cairns group) pasiūlymus Dohos raundo derybų metu. Keirsno grupė derybose žemės ūkio srityje išties užima svarbų vaidmenį ir skatina liberalizaciją žemės ūkio srityje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Keirsno grupė pašalina ribas tarp besivystančių ir išsivysčiusių valstybių, nes 14 valstybių iš 17 tuo metu sudarė besivystančios šalys[98]. Keirsno grupė laikosi nuomonės, kad išsivysčiusių ir besivystančių valstybių traktavimas turėtų būti skirtingas ir reikalauja specifinio traktavimo būtent besivystančių šalių atžvilgiu. Be Keirsno grupės pasiūlymo, deryboms žemės ūkio srityje pasiūlymus pateikė taip pat Afrikos grupė bei ASEAN šalys, iš kurių keturios yra ir Keirsno grupės narės. Akivaizdu, jog šių grupių nuomonė žemės ūkio srityje bent jau plačiąja prasme sutampa ir visos jos pasisakė už tam tikrų išlygų ir atlaidesnių sąlygų pritaikymą būtent besivystančioms šalims. Reikėtų prabrėžti tai, jog besivystančios šalys akcentuoja, jog interesų apsauga bei subsidijos yra reikalingos siekiant užtikrinti maisto saugumą, norint paremti nedidelio masto ūkininkavimą bei siekiant užkirsti kelią vargšų migracijai į jau perpildytus miestus. Indija ir Nigerija savo siūlymuose pateikė maisto saugos problemą kaip pačią svarbiausią besivystančiose šalyse[99]. PPO statistika parodė, kad 1993-1998 metais, besivystančių šalių eksportas žemės ūkio srityje smarkiai išaugo ir nuo 129 bilijonų JAV dolerių išaugo iki 167 bilijonų JAV dolerių[100].

- Paslaugos

Atsižvelgiant į tai, kad derybose dėl prekybos paslaugomis 2001 m. kovą specialiosios sesijos metu prekybos paslaugomis taryba patvirtino „Gaires ir Procedūras deryboms dėl prekybos paslaugomis“, Dohos raundo derybų metu buvo nuspręsta remiantis šiuo dokumentu tiesiog įtraukti derybas dėl prekybos paslaugomis į Dohos derybų darbotvarkę ir toliau vadovautis jau priimtomis nuostatomis.

[96] Agriculture:Negotations, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[97] Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[98]Agriculture:Negotations:Backgrounder:developing countries, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd09_develop_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[99] Ten pat.
[100] Ten pat.

- Intelektinė nuosavybė

Dohos derybų raundo metu buvo patvirtinta deklaracija dėl TRIPS susitarimo ir visuomeninės sveikatos, kuriuo buvo nustatyta, kad TRIPS susitarimas neturėtų užkirsti kelio valstybėms imtis visų įmanomų priemonių, siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą[101]. Atitinkamai PPO įtvirtintoje deklaracijoje buvo akcentuojama, kad TRIPS susitarimas turėtų būti aiškinamas ir įgyvendinamas taip, kad palaikytų PPO narių – valstybių teisę visų pirma apsaugoti visuomenės sveikatą bei skatinti priėjimą prie vaistų visiems. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad deklaracijoje buvo įtvirtinta, kad PPO pripažįsta, jog egzistuoja tokios PPO narės – valstybės, kurios neturi visiškai arba turi nepakankamus farmacijos sektoriaus gamybinius pajėgumus, todėl šios šalys gali susidurti su atitinkamais sunkumais veiksmingai pasinaudojant privalomu licencijavimu pagal TRIPS susitarimą. Dėl šios priežasties TRIPS susitarimo tarybai buvo pavesta skubiai išspręsti šią problemą ir pranešti generalinei PPO tarybai apie galimus šios problemos sprendimus iki 2002 m. pabaigos.

Apibendrinant galima teigti, kad derybų raundas Dohoje nenulėmė kardinalių pokyčių prekybos liberalizavimo derybose. Šio raundo metu buvo priimti visi reikalingi dokumentai, kurių nuostatomis vadovaujantis turėjo vykti tolimesnės derybos, buvo nustatytos tikslinės datos šalims pateikti prašymus ir gauti siūlymus iki kito numatyto raundo, Kankune, 2003 m. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad derybos žemės ūkio sektoriuje vyko sparčiausiai dar iki Dohos derybų raundo paskelbimo, todėl Dohos derybų raundo metu bendros valstybių interesų tendencijos jau galėjo būti matomos. Priešprieša tarp besivystančių ir išsivysčiusių šalių, ir pirmųjų noras gauti išskirtinių teisių ne tik žemės ūkio sektoriaus, bet ir kitų sričių derybose, lėmė būsimų derybų raundų problematiką.

2.2. Pasiruošimas Kankuno derybų raundui (2002 – 2003 m.)

Analizuojant tolimesnę derybų eigą po derybų raundo Dohoje, išskirtini ir metai iki numatyto derybų raundo Kankune, 2003 m. 2002 – 2003 m. tai – laikotarpis, kurio metu vyko intensyvus pasiruošimas būtent deryboms žemės ūkio srityje. Šio laikotarpiu metu valstybės ir/ar valstybių grupės išsakė savo požiūrius ir atitinkamas pozicijas svarbiausiais žemės ūkio sektoriui aspektais, tokiu būdu pasiruošiant derybų raundui Kankune.

Kalbant apie žemės ūkio derybinę sritį, galima teigti, kad ši 12 mėnesių programa buvo įvardijama, kaip vienas svarbiausių etapų žemės ūkio derybose, nes būtent tuo laikotarpiu turėjo būti nustatytos valstybių pozicijos bei suformuoti tikslai, kurie turėtų atspindėti Dohos ministrų deklaracijoje nustatytus bendrus siekius[102]. Šio etapo metu taip pat turėjo būti nustatyti aiškūs galutiniai rezultatai žemės ūkio srities derybose, link kurių turėtų būti dirbama iki nustatytų derybų

[101] Ministerials:Doha:Trips, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[101] Ten pat.
[102]Agriculture:negotations:backgrounder:modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd30_modwp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

pabaigos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad per vienerius metus turėjo būti atliktas visas dokumentinis – techninis darbas, kuriame atsispindėtų išsamios derybų galimybės trijose pagrindinėse srityse: eksporto subsidijos/konkurencija, patekimo į rinką sąlygos ir vidaus parama. Specialus besivystančių šalių traktavimas taip pat tapo neatsiejama šio laikotarpio diskusijų dalis.

- Eksporto subsidijos/konkurencija

Diskusijos susijusios su eksportu apėmė 5 pagrindinius objektus, t.y.: eksporto subsidijas, kreditus eksportui, garantijas ir draudimą, pagalbą maistu, eksportuojančias valstybines įmones, eksporto apribojimus ir mokesčius[103].

Analizuojant diskusijas būtent eksporto subsidijų klausimu, atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagrindiniai siūlymai šioje srityje buvo sekantys: 1) 50% pradinė įmoka – per trejus metus pradinė įmoka sumažinama iki nulio išsivysčiusiose šalyse, per šešerius metus besivystančiose šalyse 2) pradinė įmoka visose šalyse turi būti sumažinta iki nulio per penkerius metus 3) pradinės įmokos anuliavimas neturi būti nei įtrauktas, nei išbrauktas iš diskusijų apie eksporto subsidijas, nes reikia stebėti pokyčius kitose srityse, tokiose kaip: eksporto kreditas ar vidaus parama, ir tik vėliau spręsti kaip elgtis eksporto subsidijų klausimu[104]. Reikėtų pabrėžti tai, kad išsivysčiusios šalys sutiko su pirmine pasiūlyta schema dėl pradinės įmokos mažinimo atitinkamu laikotarpiu, tačiau besivystančios šalys laikėsi pozicijos, kad vis tik jų atžvilgiu turėtų būti taikomos atitinkamos „nuolaidos“ dėl pereinamojo laikotarpio padidinimo. Diskusijų dėl eksporto subsidijų pabaigoje buvo pasiūlyta naikinti eksporto subsidijas, remiantis dvejais laikotarpiais: per 5 metus (besivystančiose šalyse per 10 metų) panaikinti subsidijas vienam nustatytam produktų rinkiniui (dėl kurio būtų deramasi tolimesnėse derybose), per 9 metus (besivystančiose šalyse per 12 metų) panaikinti subsidijas visiems kitiems produktams[105]. JAV – ES, bei Norvegijos pateiktuose pasiūlymų projektuose buvo siūloma mažinti eksporto subsidijas, įskaitant ir subsidijų mažinimą numatytų produktų rinkiniui, kuris buvo laikomas ypatingai svarbiu besivystančioms šalims. G – 20 valstybės siūlė visiškai panaikinti eksporto subsidijas, netaikant jokių išimčių. Afrikos Sąjunga / AKR šalys / mažiausiai išsivysčiusios valstybės savo siūlymuose išreiškė nuomonę dėl laipsniško eksporto subsidijų panaikinimo, numatant ilgesnius pereinamuosius laikotarpius besivystančioms valstybėms. CARICOM valstybės palaikė prieš tai minėtų šalių pasiūlymą, dėl ilgesnio pereinamojo laikotarpio taikymo būtent mažiau išsivysčiusioms valstybėms.

[103] Agriculture:Negotations:backgrounder:export side, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd31_modexp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[104] Ten pat.
[105]Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

Diskusijoje dėl kreditų eksportui skyrimo, išskirtini du pagrindiniai požiūriai – vienas iš jų, „pagrįstas taisyklėmis“[106]. Tai reiškia, kad kreditai eksportui ir draudimas, turėtų būti reguliuojami remiantis „komercinėmis taisyklėmis“, kurios bus apibrėžtos remiantis sekančiais kriterijais: kredito trukmė (pvz: 180 dienų), etalonas palūkanų normai (pvz: Libor – Londono tarpbankinis kursas – plius kažkas), atitinkamos draudimo įmokos ir t.t[107]. Kitas požiūris – nustatyti „mažinimo įsipareigojimus“[108]. O tai reiškia apskaičiuoti subsidijos komponentą tokiuose objektuose kaip: kreditas, draudimas ir garantija ir traktuoti juos taip pat kaip įprastas eksporto subsidijas. Šiuo atveju buvo išreikštas nuogąstavimas, kad toks požiūris yra gana drastiškas, nes, pavyzdžiui, galimybė subsidijuoti kreditus gali būti labai reikalinga užsienio valiutos krizės laikotarpiu. Daugelis šalių šiuo klausimu teigė pasigendančios tikslių skaičių, todėl nutarė išsakyti savo poziciją tik tada, kai matys, kaip įsipareigojimų mažinimas eksporto kreditų srityje atsispindės tiksliuose skaičiuose. JAV – ES pasiūlymo projekte buvo siūloma peržiūrėti „iškreipiančius elementus“, kurie galėtų būti eksporto kreditų komponentais ir tokių kreditų kiekį mažinti arba juos panaikinti. G – 20 valstybės atitinkamai savo siūlyme taip pat siūlė mažinti subsidijų komponentus eksporto kredituose, o mažiausiai išsivysčiusių šalių interesus bei tų valstybių, kurios priklauso būtent nuo maisto importo, interesus peržiūrėti vėliau. Nieko nestebino ir Kenijos, keturių Centrinės Amerikos šalių ir Afrikos Sąjungos / AKR / mažiausiai išsivysčiusių šalių siūlymas, analizuojant „iškreipiančius elementus“ eksporto kredituose atsižvelgti į maistą importuojančių besivystančių šalių ir mažiausiai išsivysčiusioms šalių rūpimus klausimus[109].

Kalbant apie pagalbos maistu sritį, galima būtų teigti, kad visos šalys vieningai teigė, kad pagalba maistu yra galima ir tam negali būti prieštaraujama, jei tai yra atsakas į tam tikros tarptautinės organizacijos pagalbos prašymą ekstremalių situacijų metu. Kitas klausimas, kaip turėtų būti reaguojama, jei pagalba maistu būtų teikiama dvišalių susitarimų pagrindu. Vienos šalys šiuo klausimu išreiškė tam tikrus įtarimus, kad kartais tai gali būti tiesiog atitinkamos produkcijos pertekliaus realizavimas, ypatingai jei susitarimas yra vykdomas tarp išsivysčiusios ir besivystančios šalies. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad ekstremalių situacijų metu, valstybės savarankiškai kartais gali greičiau reaguoti į nepaprastą susidariusią padėti ir skirti pagalbą, nei tas pats procesas būtų atliktas per tarptautinę organizaciją. Dar vienas svarbus klausimas, iškilęs diskusijų apie pagalbą maistu metu, ar ta pagalba turėtų būti teikiama dotacijos forma, ar pasiūlant atitinkamas kainų nuolaidas ir kreditą, tokiu būdu tai reglamentuojant pagal eksporto subsidijų taisykles. JAV – ES, G – 20 valstybių bei Norvegijos pateiktuose pasiūlymų projektuose numatytas atitinkamų disciplinų

[106] Agriculture:Negotations:backgrounder:export side, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd31_modexp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[107] Ten pat.
[108] Ten pat.
[109]Agriculture:Negotations:backgrounder:export subsidies, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_export_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-23]

taikymas, kad pagalba maistu nepakeistų komercinės prekybos maistu. Afrikos Sąjungos / AKR / mažiausiai išsivysčiusių šalių siūlyme atkreipiamas dėmesys į pagalbą maistu besivystančioms šalims ne tik ekstremalių situacijų metu, tačiau ir siūloma tiekti tokioms valstybėms maistą siekiant panaikinti maisto trūkumą mažai išsivysčiusiose valstybėse bei norint paskatinti šių valstybių vystymąsi[110].

Kalbant apie eksportą vykdančias valstybės įmonės, diskusijos šioje srityje buvo pradėtos jau vien dėl to, kad labai dažnai per tokias įmones valstybė subsidijuoja eksportą viršydama nustatytas subsidijų ribas. Dar vienas svarbus aspektas – monopolijos suteikimas tam tikrai eksportuojančiai įmonei (kada monopolijos sąlygos sukuriamos su valstybės pagalba). Daugelis šalių pasisako prieš vyriausybės sukurtas monopolijas. Kitaip tariant, tos šalys teigia, kad, jei monopolija yra suteikta atitinkamai įmonei, vadinasi to kaina yra skaidrumas, todėl pirkimų – pardavimų kainos bei sandorių kaštai turi būti vieši ir visiems prieinami[111]. Įmonės, kurioms vyriausybė suteikia monopoliją tam akivaizdu aktyviai priešinasi teigdamos, kad tokie duomenys yra prekybinė paslaptis ir įmonės to neprivalo atskleisti[112]. JAV – ES pasiūlymų projekte buvo aiškiai išreikšta nuomonė dėl atitinkamų disciplinų taikymo valstybėms subsidijuojant eksportą vykdančias valstybines įmones. Tiksliau tariant, buvo pasiūlyta atsisakyti tokių privilegijų valstybinių įmonių atžvilgiu. Kenijos projekte buvo pasiūlyta besivystančioms šalims netaikyti tokių privilegijų panaikinimo, motyvuojant tuo, kad valstybių vaidmuo tų šalių plėtroje užima labai svarų vaidmenį.

Analizuojant eksporto apribojimų sritį, svarbu pabrėžti tai, kad valstybės kelia vieną pagrindinį klausimą: ar eksporto apribojimai yra tokie pat svarbūs kaip importo apribojimai?[113] Šiame klausime ir atsispindi kertinė šios srities problematika. Į klausimą, ar eksporto apribojimai turėtų būti simetriški importo apribojimams vieningo atsakymo nėra. Tos šalys, kurioms gebėjimas importuoti susijęs su saugumu maisto srityje, į šį klausimą atsakytų vienareikšmiškai „taip“. Tačiau yra ir tokių valstybių, kurioms eksporto apribojimai nėra tokie svarbūs kaip importo apribojimai. Vyraujant tokioms nuomonėms buvo siūlomas variantas taikyti tam tikras nuostatas tik maisto produktams, bet ne visiems žemės ūkio produktams. Įvardijant konkrečius pasiūlymus, galima būtų kalbėti apie siūlymą visus kiekybinius apribojimus konvertuoti į eksporto mokesčius, kurie būtų sumažinti iki tam tikro lygio, su išskirtinėmis sąlygomis besivystančioms šalims, kad joms būtų suteikta galimybė veikti kritiniais atvejais. Ar toks siūlymas yra priimtinas, tuomet šalis nesiėmė spręsti, nes visų pirma reikėjo

[110] Agriculture:Negotations:backgrounder:export subsidies, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_export_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[111] Agriculture:Negotations:backgrounder:export side, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd31_modexp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[112] Agriculture:Negotations:backgrounder:export subsidies, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_export_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
[113] Agriculture:Negotations:backgrounder:export side, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd31_modexp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

nustatyti tikslų eksporto mokesčių sumažinimo dydį ir tik tuomet teikti nuomones dėl tokių nuostatų priėmimo

- Patekimo į rinką sąlygos

Diskusijos tarp valstybių, susijusios su patekimo į rinką sąlygomis, apėmė 6 pagrindinius objektus: tarifus, tarifines kvotas, tarifinių kvotų administravimą, specialias apsaugos priemones, importuojančias valstybės įmonės ir kita[114]. Diskusijų metu naujos valstybės narės ir pereinamojo laikotarpio ekonomikos ne kartą teigė, kad pasisako už specialų ir diferencijuotą požiūrį į šalis, esančias jų padėtyje, nes, jų nuomone, yra būtina atsižvelgti ne tik į valstybių ekonominę būklę bet svarbus faktas yra tas, kad naujos šalys narės vis dar įgyvendina įsipareigojimus dėl patekimo į rinkas per savo stojimo į PPO sutartis[115]. Analizuojant diskusijas tarifų srityje, svarbiausias aspektas buvo tarifų sumažinimas. Tarifų sumažinimui buvo siūlomi du būdai:

1. „Šveicariška formulė“. Šios formulės pagrindas – staigus aukštesnių tarifų sumažinimas. Keletas šalių siūlė palikti maksimalų 25% tarifą po penkerių metų[116]. Šio pasiūlymo kritikai teigė, kad toks tarifų sumažinimas yra pernelyg ambicingas ir reikalauja atitinkamų patikslinimų, o be to atkreiptinas dėmesys į tai, kad šalys, kurioje nustatyti mažesni tarifai, dėl šių pakeitimų turėtų mažiau problemų, nei tos šalys, kuriose vyrauja aukšti tarifai[117]. Reikėtų pabrėžti ir tai, kad „Šveicariška formulė“ buvo pirmą kartą pasiūlyta Šveicarijos Tokijo raundo metu 1970 m. ir buvo skirta deryboms dėl tarifų pramonėje, tačiau žemės ūkio srities derybose Šveicarijai griežtai pasisakė prieš tokios formulės taikymą[118].
2. „Urugvajaus raundo požiūris“, kuris yra „tiesinis“, t.y. procentaliai vienodas tarifų sumažinimas, nepaisant pradinio tarifo vertės. Tokiu atveju yra leistini tam tikri nukrypimai specifiniams produktams, tol kol vidutiniškai visų produktų tarifų vertė atitinka nurodytą tarifo normą. Dėl to normos būtų deramasi derybose kartu su eksporto subsidijų bei vidaus paramos mažinimu.

Apibendrinant vykusias diskusijas buvo pateiktas kompromisinis variantas tarp „Urugvajaus raundo požiūrio“ ir „šveicariškos formulės“ harmonizavimo. Jame buvo numatytas „Urugvajaus raundo požiūrio“ pritaikymas mažinant tarifus, t.y. procentinis sumažinimas, remiantis juostiniu tarifų paskirstymu. (žr. 1 lentelę ir 2 lentelę). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad besivystančioms šalims buvo nustatytas dešimties metų laikotarpis atitinkamam tarifų sumažinimui, išsivysčiusioms šalims – penkerių metų.

[114] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd32_modmktacc_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
[115] Ten pat.
[116] Ten pat.
[117] Ten pat.
[118] Ten pat.

1 lentelė. Trijų juostų tarifų mažinimas išsivysčiusioms valstybėms.

Tarifas, % proc.	Vidutinis sumažinimas, % proc.	Minimalus sumažinimas bet kuriam produktui, % proc.
90%+	60%	45%
15 – 90%	50%	35%
0-15%	40%	25%

Šaltinis. Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd32_modmktacc_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]

2 lentelė. Keturių juostų tarifų mažinimas besivystančioms valstybėms (plius tarifų juosta „specialiems produktams“).

Tarifas, % proc.	Vidutinis sumažinimas, % proc.	Minimalus sumažinimas bet kuriam produktui, % proc.
120%+	40%	30%
60 – 120%	35%	25%
20 – 60%	30%	20%
0 – 20%	25%	15%
Specialūs produktai	10%	5%

Šaltinis. Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd32_modmktacc_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]

JAV – ES pateiktame pasiūlymo projekte dėl tarifų mažinimo buvo pasiūlytas dar vienas galimas alternatyvus tarifų mažinimo metodas, vadinamas „formulės mišinys“ („blended formula“), kurį pasitelkiant produktai būtų suskirstyti į tris grupes[119]. Dėl produktų ir jų skaičiaus kiekvienoje grupėje būtų deramasi atskirai. Pirmai grupei produktų tarifai būtų mažinami remiantis „Urugvajaus raundo požiūriu“, nustatant minimalius ir vidutinius sumažinimo lygmenis, dėl kurių irgi būtų deramasi. Antrai grupei produktų būtų taikomas tarifų mažinimas remiantis „šveicariška formule“, taip pat paliekant derybiniu klausimu maksimalų leistiną tarifų lygį. Trečioji grupė produktų priklausytų vadinamai zonai be muitų (duty – free). Jeigu tarifai viršytų nustatytą tam tikrą maksimalų leidžiamą lygį, jie arba turėtų būti sumažinti iki leidžiamo maksimumo arba turėtų būti suteikiamos tarifinės kvotos siekiant sudaryti sąlygas patekti į rinką. Besivystančioms šalims, anot JAV – ES pasiūlymo, būtų leidžiamas ilgesnis pereinamasis laikotarpis ir ne tokie dideli tarifų sumažinimai. Norvegija taip pat palaikė JAV – ES siūlymą, tik siūlė iš jo išbraukti maksimalaus tarifo lygmens nustatymą bei tarifinių kvotų taikymą. G – 20 valstybės siūlė tokį metodą taikyti tik išsivysčiusioms valstybėms, o besivystančioms valstybėms geriau taikyti „Urugvajaus raundo požiūrio“ metodą

[119] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd10_access_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]

mažinant tarifus su tiksliai nenustatytais vidutiniais ir minimaliais tarifų sumažinimas, kad procesas besivystančiose valstybėse nebūtų toks drastiškas bei jos turėtų ilgesnį pereinamąjį laikotarpį nei išsivysčiusios valstybės. Kenijos pasiūlymas praktiškai buvo identiškas G – 20 valstybių pasiūlymui, tačiau Kenija vis tik reikalavo, kad nebūtų reikalauja mažinti tarifus Tarptautinei plėtros asociacijos paramą gaunančioms valstybėms. Tarptautinė plėtros organizacija – viena iš Pasaulio banko organizacijų, kuri teikia paskolas be palūkanų ir negrąžintiną finansinę paramą skurdžiausioms pasaulio valstybėms[120]. PPO duomenimis, TPA paramą gauna 81 valstybės, tačiau ne visos iš jų yra PPO nares[121]. Keturios Centrinės Amerikos valstybės pasiūlyme nurodė, kad besivystančios šalys gali apginti savo interesus per „specialių produktų“ kategoriją, kuri buvo numatyta juostiniame tarifų mažinime. Europos – Rytų Azijos šalių grupė sutiko su JAV – ES pasiūlytu „formulės mišiniu“, nes, jų nuomone, daugumai produktų būtų pritaikomas būtent „Urugvajaus raundo požiūris“, tarifinių kvotų naudojimas nebūtų plečiamas, o galutinės tarifų ribos nebūtų tiksliai nustatytos.

Kalbant apie diskusijas dėl tarifinių kvotų ir jų administravimo, didžiausias dėmesys buvo skirtas tarifinių kvotų apimtims. Daugelis šalių siekė tarifinių kvotų padidinimo ir teigė, kad galutiniai tikslai žemės ūkio derybose turėtų būti sietini tik su tarifų mažinimu. Vis tik buvo šalių, kurios siūlė plėsti kvotas remiantis vidaus vartojimu, teigdamos, kad toks kvotų didinimo būdas būtų prasmingesnis. Tarifinių kvotų administravimo srityje šalys siūlė nustatyti atitinkamus principus, kurie turėtų būti praktiški, nuspėjami ir skaidrūs. Jie turėtų ne tik sudaryti komercinį pagrindą prekybos reguliavimui, tačiau ir skatinti visapusišką kvotų išnaudojimą bei nepanaudotų importo licencijų perskirstymą. Galutiniai pasiūlymai tarifinių kvotų srityje prieš Kankuno derybas buvo sekantys:[122]

1) Tarifinių kvotų apimtys.
- Apimčių išplėtimas iki 10% nuo vidaus vartojimo (6,6% besivystančioms šalims);
- Įgyvendinimo laikotarpis: Išsivysčiusioms šalims – 5 metai, besivystančioms – 10 metų;
- Lankstumas: Ketvirtadalį visų tarifinių kvotų leidžiama padidinti iki 8% (iki 5% besivystančioms valstybėms), bet tik tuomet jei kitas ketvirtadalis bus padidintas iki 12% (8% besivystančioms valstybėms).

2) Specialus ir diferencinis režimas.
- Išsivysčiusios valstybės suteiktų priėjimą prie pagrindinių produktų be muito;
- Besivystančios šalys negalės plėsti tarifinių kvotų pasirinktiems „specialiems produktams“ susijusiems su maisto sauga, kaimo plėtra ir pragyvenimo saugumu.

[120] Pasaulio banko grupę sudarančios institucijos, <http://www.lb.lt/pasaulio_banko_grupe_sudarancios_institucijos>, [žiūrėta:2015-02-25]
[121] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd10_access_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]
[122] Ten pat.

JAV – ES pasiūlymo projektas susijęs su tarifinėmis kvotomis dvejais aspektais: suteikti priėjimą prie rinkos tiems produktams, kuriems tarifai būtų mažinami pagal „Urugvajaus raundo požiurį“, bei tiems produktams, kurių tarifai yra aukštesni nei maksimaliai leistina riba. G – 20 valstybių pozicija – išsivysčiusių valstybių kvotos turėtų būti išplėstos remiantis vidaus vartojimo procentu. Japonija, Norvegija ir Europos – Rytų Azijos valstybių grupė griežtai pasisakė prieš tarifinių kvotų plėtimą. Afrikos Sąjunga / AKR / mažiausiai išsivysčiusių šalių dokumente raginama sukurti supaprastintą ir skaidresnę kvotų administravimą sistemą, kuri būtų naudinga besivystančioms šalims[123].

Kalbant apie specialių apsaugos priemonių naudojimą, galima teigti, kad besivystančios šalys vienbalsiai išreiškė norą turėti galimybę naudoti specialiąsias apsaugos priemones arba kažką panašaus į jas. Taip pat valstybės siūlė išplėsti tokių priemonių naudojimą ir leisti taikyti naujas apsaugos priemones greitai gendantiems ir sezoniniams produktams. Diskusijų pabaigoje pateikti bendri pasiūlymai buvo sekantys:

- Dabartinės specialios apsaugos priemonės pagal Žemės ūkio susitarimo 5 straipsnį būtų panaikintos išsivysčiusioms valstybėms arba per penkerių metų pereinamąjį laikotarpį arba dveji metai po to;
- Naujas specialių apsaugos priemonių mechanizmas būtų pritaikomas besivystančioms valstybėms (pridedant jį prie „specialių produktų“ koncepsijos).

JAV – ES pasiūlymo projekte šioje srityje buvo siūloma naudoti specialų apsaugos priemonių mechanizmą besivystančioms valstybėms toms kurių produktai yra jautrūs importui. G – 20 valstybės savo siūlyme tai sieja su „tarifų mažinimo poveikiu“[124]. Kenija savo siūlyme tiesiog nurodė nedelsiant steigti tokį specialių apsaugos priemonių mechanizmą. Afrikos Sąjunga / AKR / mažiausiai išsivysčiusios šalys siūlė toliau grįžti prie derybų ir taisyti siūlomą projektą.

Dar vienas diskusijų apie patekimą į rinką objektas – valstybinės įmonės, vykdančios importą. Tarp svarbiausių nagrinėtinų klausimų – tarifinių kvotų paskirstymas valstybinės įmonėms, vykdančioms prekybą. Diskusijų metu buvo teigiama, kad monopolinė galia ir valstybės nuosavybė šiuo atveju gali sudaryti galimybes įmonėms apsunkinti patekimą į rinką kitoms įmonėms būtent per kvotas. Todėl daugelis valstybių išreiškė poziciją, kad kvotų skirstymas valstybinėms įmonėms turėtų būti uždraustas. Valstybės šioje derybų stadijoje tikslių pozicijų nepateikė. Buvo laukiama tolimesnių derybų, kad pareikšti atitinkamus siūlymus šioje srityje.

Paskutinysis objektas, kalbant apie patekimo į rinką sąlygas – tai kiti svarbūs aspektai, glaudžiai susiję būtent su patekimu į rinką. Diskusijų tarp valstybių metu, buvo išskirti šie svarbūs

[123] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd10_access_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]
[124] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd11_ssg_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]

ginčytini klausimai: 1) maisto saugumas, 2) privalomas ženklinimas, 3) geografinės nuorodos[125]. Kalbant apie maisto saugumo sritį, buvo visų pirma nuspręsta įtraukti šią sritį į derybas, o ne spręsti kylančius ginčus šiuo klausimu, pasinaudojant PPO ginčų sprendimo mechanizmu. Valstybės – šalininkės teigė, kad derybos yra pats geriausias būdas išsiaiškinti esminius probleminius klausimus, susijusius su šia sritimi, įvertinant ir ginčų sprendimo kolegijos paruoštus pranešimus. Buvo siūloma visų pirma nustatyti atitinkamas priemones, kurios turėtų būti proporcingos maisto saugumo tikslams. Tai reiškia, kad tokios priemonės neturėtų remtis diskriminavimo principu, turėtų būti taikomos nuosekliai bei turėtų įvertinti sąnaudas ir galimų alternatyvių priemonių naudojimą. Apibendrinant galima teigti, kad valstybės vienbalsiai išreiškė nuomonę, jog būtina ir toliau vesti diskusijas šiais svarbiais aspektais, tačiau tikslių pozicijų ar pasiūlymų šioje derybų stadijoje nebuvo pateikta.

Paskutinė svarbi sritis žemės ūkio derybose – vidaus parama. Valstybių diskusijos apie vidaus paramą, apėmė keturis pagrindinius objektus: „žalią“ dėžę, Žemės ūkio susitarimo 6.2 straipsnį (specialus ir diferencinis režimas), „mėlyną“ dėžę ir „gintaro“ dėžę[126]. Diskusijų metu pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į diferencinio režimo taikymą pereinamosios ekonomikos valstybėms bei besivystančioms šalims. Naujos PPO narės, kurių ekonomikos vertintinos kaip pereinamosios, akcentavo savo valstybių ekonominę būklę, taip pat kreipė dėmesį į tai, kad šalys ir taip turi daug įsipareigojimų remiantis jų stojimo į PPO susitarimais, todėl yra būtinas specialus tokių šalių traktavimas. Bendrąja prasme šalys reikalavo vertinti jų prašymus, remiantis „objektyviais kriterijais“. Tai reiškia, jog diferencinio režimo taikymas turi būti grindžiamas remiantis šalies išsivystymo lygiu arba pajamomis, tenkančiomis vienam gyventojui ir pan., nes akivaizdu, jog žemės ūkio sektoriaus išsivystymas įvairiose šalyse labai skiriasi.

Analizuojant diskusijas, „žalios“ dėžės apimtyje, atkreiptinas dėmesys į du pagrindinius klausimus:

1. Ar „žalia“ dėžutė savo apimtimis pakankamai lanksti, kad apimtų ir su prekyba nesusijusius aspektus (tokius kaip aplinkosauga, kaimo plėtra, gyvūnų gerovė ir pan.) bei besivystančių šalių interesus?[127] Kelios šalys ragino praplėsti „žalios“ dėžės ribas ir papildyti jų apimtį dar vienu punktu, įtraukiant leidimą kompensacijoms už taikytinus aukštesnius standartus, pavyzdžiui, gyvūnų gerovės srityje, tokiu būdu laikant patiriamus kaštus ne dėl gamintojo kaltės, o dėl vartotojo nustatomų atitinkamų kokybės standartų. Šalys, ambicingai palaikančios liberalizavimą žemės ūkio srityje, kritikavo tokį šalių siūlymą, akcentuodamos tai, kad tokie pasiūlymai tik įtrauktų dar daugiau subsidijų, iškreipiančių prekybą, į „žalią“

[125] Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd32_modmktacc_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
[126]Agriculture:Negotations:backgrounder:domestic support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd33_moddom_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
[127] Ten pat.

dėžę. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad vienas iš pagrindinių derybų tikslų – siekti subsidijų, iškreipiančių prekybą, laipsniško panaikinimo, todėl papildomų subsidijų įtraukimas, būtų laikytinas prieštaraujančiu nustatytiems tikslams.

2. Dar vienas svarbus klausimas, ar apskritai „žalia“ dėžė, su į ją įeinančiomis subsidijomis, neiškreipia prekybos?[128] Keletas išsivysčiusių bei besivystančių šalių aiškiai pasisakė už tai, kad „žalios“ dėžės subsidijų apimtys kai kuriose šalyse gerokai per didelės, nes valstybės pajamomis bandoma sumažinti ūkininkų patiriamus kaštus, sumažinti riziką bei palaikyti pasiūlą, o tai akivaizdžiai iškreipia prekybą.

JAV – ES pasiūlymo projekte, kuris buvo paruoštas prieš derybas Kankune, nebuvo pasisakyta apie „žalios“ dėžės subsidijas. G – 20 valstybės siūlė sumažinti subsidijų kategorijas, priklausančias „žaliai“ dėžei, kurios iškraipo prekybą. Japonija, Norvegija ir Europos ir Pietryčių Azijos grupė priešinosi keisti ar apriboti „žaliai“ dėžei priklausančių subsidijų apimtis. Afrikos Sąjunga / AKR šalys / mažiausiai išsivysčiusios valstybės savo siūlymuose išreiškė reikalavimą dėl išsivysčiusių šalių "prekybos iškreipimo" būtent per „žaliai“ dėžei priklausančias subsidijas, todėl jų nuomone, tokių subsidijų naudojimas išsivysčiusioms valstybėms turėtų būti ribojamas. Caricom valstybės ragino nustatyti griežtesnius kriterijus priskiriant subsidijas „žalios“ dėžės kategorijai. Diskusijų metų taip pat buvo aptartas Žemės ūkio susitarimo 6.2 straipsnis. Šis straipsnis labiausiai buvo susijęs su išimtimis iš „gintaro“ dėžės, kurios taikytinos besivystančioms šalims. Besivystančios valstybės savo ruožtu pabrėžė, kad būtinas šias išimtis išlaikyti ir galbūt padidinti „gintaro“ dėžės lankstumą taikytinų išimčių srityje. G-20 valstybių, keturių Centrinės Amerikos šalių ir Kenijos parengtuose pasiūlymų projektuose prieš derybų raundą Kankune buvo aiškiai reikalauja išplėstinių paaiškinimų dėl nuostatų taikymo pagal šį straipsnį[129].

Dar vienas svarbus vidaus paramos diskusijų objektas – „mėlyna“ dėžė. Daugelis šalių, palaikančių liberalizavimo tendenciją, skatino subsidijų, patenkančių į „mėlyną“ dėžę laipsnišką panaikinimą per tam tikrą laikotarpį. Siūlymas – penkerių metų pereinamasis laikotarpis išsivysčiusioms šalims, devynerių metų – besivystančioms valstybėms. Identiškas laikotarpis, kuris buvo siūlomas ir „gintaro“ dėžei priklausančių subsidijų panaikinimui. JAV – ES pateiktame projekte buvo siūloma pakeisti „mėlynos“ dėžės apibrėžimą, pašalinant nuorodą į „gamybos ribojimo programas“, nurodytas Žemės ūkio susitarimo 6.5 straipsnyje ir apriboti į „mėlyną“ dėžę patenkančias subsidijas iki 5% žemės ūkio produkcijos vertės[130]. G-20 valstybės pateiktame projekte buvo išreikštas siūlymas visiškai panaikinti „mėlyną“ dėžę. Japonija išreiškė nuomonę už „mėlynos“ dėžės

[128] Agriculture:Negotations:backgrounder:domestic support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd33_moddom_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
[129]Agriculture:Negotations:backgrounder:domestic support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]
[130] Ten pat.

taikymą žemės ūkio sektoriuje. Norvegija pasiūlė suteikti vyriausybėms galimybę arba priimti JAV – ES pateiktą projektą su tam tikrais apibrėžimais ir ribomis arba per pus sumažinti „mėlynos“ dėžės apimtį. Afrikos Sąjungos / AKR šalys / mažiausiai išsivysčiusios valstybės siūlė naikinti ne tik „mėlyną“, bet ir „gintaro“ dėžę.

Dar vienas svarbus diskusijų dėl vidaus paramos objektas – „gintaro“ dėžės subsidijų taikymas. Diskusijų metų buvo aptarti svarbiausi trys klausimai:

1. Panaikinti „gintaro“ dėžės subsidijas, ar palaipsniui sumažinti?[131] Daugelis besivystančių ir išsivysčiusių šalių pasisakė už „gintaro“ dėžės subsidijų panaikinimą per 3 – 5 metus išsivysčiusiose valstybėse ir per 9 metus besivystančiose valstybėse[132]. Tačiau buvo valstybių, kurios išreiškė nuomonę, kad toks subsidijų panaikinimas viršija nustatytus Dohos derybų tikslus, kuriuose aiškiai pasakyta, kad turi būti siekiama laipsniško subsidijų, iškreipiančių prekybą, sumažinimo, tačiau ne visiško jų panaikinimo. Todėl, jų nuomone, absoliutus subsidijų panaikinimas šioje kategorijoje būtų labai drastiška priemonė.
2. Bendros skiriamos paramos limitas ar bendros skiriamos paramos limitas specifiniams produktams?[133] Tuo metu, vidaus paramos mažinimas buvo siejamas su bendru paramos skyrimo lygiu. T.y. patvirtintas atitinkamas galimas vidaus paramos skyrimo lygis, o vėliau valstybės pagal poreikius paskirsto paramą atitinkamiems sektoriams. Diskusijų metu buvo siūloma nustatyti numatomą galimą paramos lygį specifiniams produktams, tokiu būdu išvengiant paramos skyrimo sektoriams, kuriuose ir taip kuriamas lyginamasis pranašumas.
3. „De minimis“ lygmuo. Kai kurios besivystančios ir pereinamosios ekonomikos valstybės norėjo padidinti „de minimis“ lygmens ribas, kitos palikti nustatytą lygmenį nepakitusį.

JAV – ES pateiktame projekte siūloma iš esmės sumažinti prekybą iškreipiančią paramą remiantis procentiniu intervalu, dėl kurio būtų deramasi, t.y. šalys, skiriančios didesnę paramą, turi dėti didesnes pastangas ją sumažinti[134]. Japonijos siūlyme nurodoma, kad paramos sumažinimas turėtų būti nuo bendro paramos lygio, t.y. turėtų ir toliau būti leidžiama skirti paramą atitinkamiems sektoriams valstybės nuožiūra be išankstinių sektorinių nustatymų. G – 20 valstybių pasiūlymas numatė paramos sumažinimą kiekvienam produktui atskirai, o ne visam žemės ūkio sektoriui (ką siūlė Japonija), siekiant sumažinti paramą stipriau subsidijuojamiems produktams. G – 20 valstybės pasiūlė ir didesnį paramos sumažinimą produktams užimtiems specifinę pasaulio eksporto dalį. Norvegija savo siūlyme taip pat pasisakė už paramos mažinimą produktams, kurie gaminami būtent eksportui. G – 20 valstybių pateiktame siūlyme taip pat buvo

[131] Agriculture:Negotations:backgrounder:domestic support <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]
[132] Ten pat.
[133] Ten pat.
[134] Ten pat.

numatyti „gintaro“ dėžės ir „de minimis“ mokėjimų ribojimai. Europos – Rytų Azijos valstybių grupė teigė, kad jų skiriama vidaus parama turi labai mažą įtaką pasaulio rinkai, todėl dėl atitinkamų vidaus paramos sumažinimų turėtų būti deramasi kartu su patekimo į rinką ir eksporto subsidijų klausimais[135]. Reikėtų pabrėžti ir tai, kad Norvegija siūlė derybas dėl sumažinimų, susijusių su „gintaro“ ir „mėlyna“ dėžėmis vykdyti kartu. Afrikos Sąjungos / AKR šalys / mažiausiai išsivysčiusios valstybės savo siūlymuose griežtai reikalavo laipsniško subsidijų, priklausančių tiek „gintaro“ tiek „mėlynos“ dėžių kategorijoms, panaikinimo.

2.3. Dohos derybų raundas Kankune (2003 m.)

Penktoji Ministrų konferencija Kankune įvyko 2003 m. rugsėjo 10 – 14 dienomis. Derybų raundui Kankune vadovavo Meksikos užsienio reikalų ministras Luis Ernesto Derbez, kurio vadovavimas deryboms tuomet sukėlė tam tikrų prieštaravimų dėl neteisingos derybinės taktikos pasirinkimo, kuri daugelio nuomone irgi turėjo lemiamos įtakos įtemptai derybų eigai[136].

Pagrindiniai derybų raundo Kankune aspektai buvo sekantys:[137]

- Valstybių ir /ar valstybių grupių įtaka

1) JAV ir ES vaidmuo Kankune

JAV ir ES vaidmuo derybose Kankune buvo kritinis. Kaip ir kiekvienose derybose, vienas iš svarbiausių sėkmės faktorių, derybų dalyvių noras siekti kompromiso ir bendro sutarimo. To buvo tikimasi ir iš vienų didžiausių pasaulinės prekybos sistemos dalyvių. JAV ir ES iki derybų Kankune buvo pateikusi savo pasiūlymų projektą kiekvienai derybų sričiai atskirai, kuriame aiškiai buvo išdėstyta šalių pozicija kiekvienu konkrečiu klausimu. Galima būtų teigti, kad būtent JAV – ES pasiūlymo projektas ir buvo viena iš priežasčių dėl ko derybos Kankune baigėsi be didelių pasiekimų ir susitarimų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybų vadovo L.E. Derbez skelbiamas bendras pasiūlymų projektas ne daug skyrėsi nuo JAV – ES pasiūlymo projekte, kuriame svarbiausi aspektai buvo šie:

- Kaip jau buvo minėta anksčiau šiame darbe, JAV ir ES siūlė taikyti „formulės mišinį“ tarifų mažinimo srityje. Tokios formulės taikymas, padėtų apginti ES interesą, jai norint apsaugoti savo jautriausius sektorius (mėsa, pieno produktai, grūdai), kuriuose taikomi aukšti tarifai, o JAV savo ruožtu tokio pasiūlymo dėka išlaikytų aukštą prekybą iškreipiantį vidaus paramos lygį[138].

[135] Agriculture:Negotations:backgrounder:domestic support <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-25]
[136] Ministerials:Cancun 2003, < https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-01]
[137] „The Fifth WTO Ministerial Conference at Cancun”, 2004, <https://www.aphref.aph.gov.au-house-committee-jfadt-worldtrade-report-chapter2.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]
[138] Ten pat.

- Svarbu paminėti ir tai, kad JAV – ES pasiūlymo projektas susijęs su dideliu ypatingai aukštų tarifų mažinimu. Aukštų tarifų taikymas akivaizdu būdingas besivystančioms šalims, todėl tokių tarifų mažinimas be abejonės buvo tiek JAV, tiek ES interesų zonoje. Tokio pasiūlymo formavimas sulaukė didelio G – 20 valstybių pasipriešinimo, kurios teigė, kad tokio pobūdžio pasiūlymas yra ne kas kita, o visiškas savų interesų patenkinimas.

2) G – 20 valstybių vaidmuo derybose Kankune

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad prieš sukuriant G – 20 valstybių formatą, derybos dėl šios grupės apėmė tiek šiaurės, tiek pietų dimensijas. Po Ministrų konferencijos, įvykusios Seatle 1999 m., besivystančių valstybių įtaka žymiai išaugo[139]. Besivystančioms valstybėms vadinamieji „Singapūro klausimai“ buvo netarifinių barjerų sudarymas būtent besivystančioms šalims, o prekybos liberalizavimas tekstilės ir žemės ūkio srityje būtų naudingas tik išsivysčiusioms valstybėms, kurios tuose sektoriuose geba kurti lyginamąjį pranašumą. Viena iš G – 20 priklausančių valstybių, Indija, apskritai buvo išreiškusi nuogąstavimą dėl globalios atviros prekybos sistemos naudos. Nepaisant tokių nuostatų, G – 20 valstybės Kankune buvo pasiruošusios ginti savo interesus ir siekti užsibrėžtų tikslų. Kalbant apie žemės ūkio sritį, verta būtų paminėti tai, kad Keirsno grupė ir G – 20 valstybės turi daug panašumų, išskyrus tai, kad Keirsno grupė, be abejonės, pasisako už visišką liberalizavimą žemės ūkio sektoriuje. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad G – 20 valstybių branduolį sudaro Brazilija, Indija ir Kinija, iš kurių Brazilija yra ir Keirnso grupės narė[140]. Todėl pagrindinė problema, susijusi su G – 20 valstybių grupe – nevienodi interesai, ypatingai išsiskiriantys žemės ūkio srityje. Vienos valstybės siekia kuo didesnio liberalizavimo minėtoje srityje, kitos, atvirkščiai, palaiko atitinkamas protekcionistines priemones, taikytinas žemės ūkio srityje. Todėl būtent neaiškus interesų prioretizavimas derybų Kankune metu ir leido suabejoti tokios grupės tvarumu tolimesniuose derybų raunduose.

3) Keirsno grupės vaidmuo derybose Kankune

Kaip jau buvo minėta anksčiau Keirsno grupėje ir G – 20 valstybių grupėse galima rasti tam tikrų panašumų. Kalbant apie šalių grupių sudėtis, verta pabrėžti tai, kad devynios valstybės priklauso tiek G – 20 valstybių grupei, tiek Keirsno grupei. Dėl šios priežasties šių grupių interesai nors galbūt ir turėtų būti panašus, neretai išsiskiria. Vienas pagrindinių skirtumų, kurį galima būtų įvardyti ir esminiu analizuojant tiek Keirsno grupės, tiek G – 20 valstybių interesus, tai faktas, jog Keirsno grupė apjungia tiek besivystančias, tiek išsivysčiusias valstybes, o G – 20 valstybių grupė jungia tik besivystančias valstybes. Šį skirtumą lemia tai, jog Keirsno grupė buvo sukurta siekiant realizuoti interesus dėl laisvesnės prekybos žemės ūkio srityje. Derybų Kankune metu Keirsno grupės pozicija

[139] „The Fifth WTO Ministerial Conference at Cancun”, 2004, <https://www.aphref.aph.gov.au-house-committee-jfadt-worldtrade-report-chapter2.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]
[140] Ten pat.

buvo daug labiau artimesnė G – 20 valstybių grupės pozicijai, nei ta, kuri buvo pateikta JAV – ES pasiūlymo projekte. Keirnso grupė atvirai išdėstė savo poziciją, jog pasisako už eksporto subsidijų panaikinimą visame žemės ūkio sektoriuje, o ne tik specifiniams produktams kaip to reikalavo ES. Apibendrinant, galima teigti, kad Keirsno grupė derybų Kankune metu akivaizdžiai parodė, kad ir toliau sieks liberalizavimo žemės ūkio srityje, o norint pasiekti atitinkamų interesų realizavimo, kvietė į dialogą ne tik JAV, ES ir Japoniją, bet ir visas kitas valstybes.

- Svarbiausi derybiniai aspektai

1. Singapūro klausimai

Pagrindiniai klausimai, dėl kurių vyksta derybos ir Dohos derybų metu yra kilę būtent iš Ministrų konferencijos, įvykusios Singapūre, 1996 m.[141] Singapūro klausimai apima keturis pagrindinius objektus: prekyba ir investicijos, prekyba ir konkurencijos politika, skaidrumas vykdant viešuosius pirkimus ir prekybos palengvinimas. Prieš derybas Kankune valstybių užsienio reikalų ministrams buvo pateikti du pasiūlymai – pradėti realias derybas šiais klausimais arba tęsti šių klausimų analizę diskusijų pagalba. Kadangi Dohos ministrų konferencijos metu nebuvo aiškiai nustatyta, kada turėtų būti pradėtos derybos šiais klausimais, valstybėms buvo palikta susitarimo pagalba išspręsti šį klausimą. Reikėtų pabrėžti tai, kad derybų raundo Kankune metu susiformavo trys pagrindinės pozicinės grupės Singapūro klausimais: 1) Išsivysčiusių šalių grupė, kuriai vadovavo ES, siūlė nedelsiant pradėti derybas Singapūro klausimais; 2) Besivystančios šalis, kuris blokavo bet kokius siūlymus pradėti derybas šiais klausimais ir siekė, kad Singapūro klausimai apskritai nebūtų derybinė sritis Dohos derybų dienotvarkėjė; 3) Išsivysčiusių šalių grupė, kuriai vadovavo JAV, siekė pradėti derybas, tačiau siūlė dėl kiekvieno Singapūro klausimo derėtis atskirai[142]. Vyraujant tokioms nuomonėms, galima teigti, kad pagrindinis Singapūro klausimų oponentas – besivystančių šalių koalicija (G90, įskaitant daugelį mažiau išsivysčiusių ar mažų ekonomikų valstybių esančių Afrikoje bei Karibuose). G90 šalių koalicija nenorėjo leistis į bet kokias derybas Singapūro klausimais, nes, jų nuomone, šių klausimų svarstymas būtų netarifinių kliūčių prekyboje sudarymas, o to būtent siekia išsivysčiusios valstybės. Būtent G90 valstybių grupės nenoras ir ne gebėjimas reaguoti net į tuometinio ES komisaro P.Lamy siūlomas nuolaidas, buvo viena iš priežasčių, nulėmusių nesėkmingas derybas Kankune[143].

2. Derybų dėl prekybos paslaugomis skatinimas

Vienas iš pagrindinių tikslų derybų raunde Kankune buvo paspartinti derybas dėl prekybos paslaugomis. Remiantis PPO pateikiama informacija, tik 38 šalys iš 146 tuometinių PPO narių buvo

[141] „World Trade Organisation: Cancun Ministerial Fails to Move Global Trade Negotations Forward;Next steps uncertain", 2004, Nr. GAO-04-250., <http://www.gao.gov/assets/250/241196.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]
[142] Ten pat.
[143] Ten pat.

pateikusios savo pradines pozicijas šioje derybinėje srityje iki derybų raundo Kankune[144]. Dėl šios priežasties derybos dėl prekybos paslaugomis Kankune praktiškai baigėsi be jokių rezultatų. Kadangi trūko didelės dalies valstybių pradinių pozicijų, o be to, derybose dėl žemės ūkio liberalizavimo valstybių interesai stipriai išsiskyrė, buvo aišku, kad visų pirma reikėtų siekti bent dalinio susitarimo būtent žemės ūkio srityje, o tik vėliau pereiti prie kitos derybinės srities.

3. Žemės ūkio liberalizavimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, žemės ūkio sritis – svarbiausia Dohos derybų raundo derybinė sritis, kurioje diskusijos vyko dar iki derybų raundo Kankune. Apibendrinant derybas žemės ūkio srityje, išskirtina Keirsno grupės pozicija, kuri pasisakė už visišką žemės ūkio sektoriaus liberalizavimą, tokiu būdu ir už subsidijų panaikinimą visame sektoriuje, be jokių išimčių. Tuo tarpu ES savo ruožtu palaikė liberalizavimą žemės ūkio srityje, tačiau su tam tikromis išimtimis konkretiems produktams. JAV interesas buvo ne tam tikrų išimčių reikalavimas, tačiau ne tokio griežto požiūrio dėl subsidijų formavimas, t.y. siekis, kad subsidijos nebūtų naikinamos drastiškai, o mažinamos palaipsniui.

Analizuojant bendras derybų raundo Kankune tendencijas ir priežastis, dėl ko šio raundo metu nebuvo pasiekta jokių konkrečių susitarimų, reikėtų išskirti bendrą besivystančių šalių poziciją, kuri buvo paremta nuomone, kad visuotinis pasiūlymo projektas, kuris buvo suformuotas dar kelios savaitės prieš derybas Kankune buvo nesubalansuotas ir pilnai neatitiko besivystančių šalių interesų. Dėl šios priežasties galima būtų teigti, jog sėkmingų derybų Kankune ir nebuvo tikėtąsi, nes nesutarimų skaičius dėl pateikto pasiūlymo tik didėjo. Dohos derybų raundas Kankune iš tiesų turėjo du pagrindinius tikslus – simbolinį ir praktinį[145]. Simbolinis tikslas, sietinas su suteikta galimybe visų valstybių ministrams susitikti vienoje vietoje, kad būtų išspręsti kilę nesutarimai ir Dohos derybos būtų sėkmingai baigtos iki 2005 m. sausio, kaip ir buvo numatyta 2001 m. Iš praktinės pusės, valstybių užsienio reikalų ministrai, turėjo nubrėžti pagrindines savo interesų gaires derybinėse grupėse, jog būtų pasiekta bent dalinių susitarimų svarbiausiose derybinėse srityse. Nepaisant valstybių pastangų, kompromisinių susitarimų nebuvo pasiekta ir buvo nuspręsta derybas tęsti rengiant kitus derybinius raundus. Galima būtų pripažinti, jog vyravo gana vieninga nuomonė, kad, pavyzdžiui, žemės ūkio srityje būtinai yra reikalingos permainos, kad šis sektorius turėtų būti liberalizuojamas, tačiau kaip tiksliai pasiekti susitarimų tarifų ir subsidijų srityje, nebuvo aišku. ES, Japonija savo ruožtu bandė įtraukti į derybų dienotvarkę papildomas sritis, tokias kaip taisyklės, apibrėžiančios investicijas globalioje prekybos sistemoje. Besivystančios šalys, akivaizdu, stipriai priešinosi tokių naujų derybinių objektų įtraukimui į Dohos derybų dienotvarkę, kuomet net

[144] „World Trade Organisation: Cancun Ministerial Fails to Move Global Trade Negotations Forward;Next steps uncertain", 2004, Nr. GAO-04-250., <http://www.gao.gov/assets/250/241196.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]
[145] Ten pat.

patvirtintose derybinėse srityje nepavyksta pasiekti bent dalinių susitarimų. Dar viena sritis, kurioje kaip jau buvo minėta vyko derybos – prekybos paslaugomis liberalizavimas. Deja, bet derybų raundas Kankune nebuvo rezultatyvus ir šioje srityje. Apskritai, galima būtų teigti, kad besivystančios šalys išliko nepatenkintos pateiktais siūlymais, todėl tolimesnėse diskusijose šioje srityje bent jau derybų Kankune metu net nenorėjo dalyvauti. Esant tokioms aplinkybėms, derybų rezultatus Kankune, galima būtų apibendrinti sekančiai (žr. 3 lentelę):

3 lentelė. Derybų raundo Kankune interesai, klausiami ir rezultatai.

SKIRTINGI INTERESAI	DERYBINIAI KLAUSIMAI	DERYBŲ REZULTATAI
Besivystančių valstybių interesai: 1. Subsidijos žemės ūkio sektoriuje; 2. Specialaus ir diferencinio režimo pritaikymas; 3. Ankstesnių įsipareigojimų vykdymas	• Žemės ūkis	➔ Nepasiektas susitarimas
	• Įėjimas į rinką	➔ Nepasiektas susitarimas
	• Specialus ir diferencinis besivystančių valstybių traktavimas	➔ Nepasiektas susitarimas
Išsivysčiųsių valstybių interesai: 1. Lengvas įėjimas į žemės ūkio rinką; 2. Tarifų mažinimas pagamintoms prekėms; 3. Prekybos paslaugomis liberalizavimas;	• Paslaugų liberalizavimas	➔ Nepasiektas susitarimas

Šaltinis. „World Trade Organisation: Cancun Ministerial Fails to Move Global Trade Negotations Forward;Next steps uncertain", 2004, Nr. GAO-04-250., <http://www.gao.gov/assets/250/241196.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]

Kaip nurodoma lentelėje Nr. 3, derybinių susitarimų nebuvo pasiekta nei vienoje iš pateiktų derybinių sričių. Tai nulėmė ne tik labai skirtingi valstybių interesai, kuriuos bendrąja prasme galima būtų suskirsti į besivystančių ir išsivysčiusių šalių interesus, tačiau ir išskirtinai JAV, ES, Japonijos, bei tokių derybinių grupių, kaip Keirsno grupė, G – 20 valstybių grupė, derybinė galia ir gebėjimas daryti įtaką derybų eigai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybų raundo Kankune žlugimas yra siejamas ne tik su jau minėtų derybinių grupių galia, bei Singapūro klausimų problematika, tačiau labai svarbus veiksnys buvo išsivysčiusių šalių skiriamos subsidijos žemės ūkio srityje. Reikėtų atkreipti dėmesį į ES bendrą žemės ūkio politiką, kurios pagalba buvo subsidijuojamas žemės ūkio sektorius bei JAV vyriausybės skiriamas agro – subsidijas. Galima būtų paminėti tai, kad prieš derybas Kankune, 2002 m. JAV vyriausybė jau buvo patvirtinusi planą didinti subsidijas žemės ūkio

srityje[146]. Toks valstybės sprendimas, be abejonės, sulaukė neigiamos reakcijos iš besivystančių šalių pusės, ko pasekoje, derybų vykusių Kankune metu, besivystančios valstybės priešinosi bet kokiems JAV pasiūlymams žemės ūkio sektoriuje, įvardijant juos kaip savanaudiškus ir tenkinančius tik savo interesus. Dar vienas svarbus aspektas – vadinama „medvilnės inciatyva“. Keturios valstybės – Beninas, Burkina Faso, Čadas ir Mali, 2003.04.30 parašė laišką tuometiniam PPO direktoriui - Supachai Panitchpakdi, pranešdami apie „iniciatyvą medvilnės sektoriuje“[147]. Pirmą kartą ši iniciatyva oficialiai buvo pristatyta 2003 m. vasarą Derybų Prekyboje Komitetui bei Žemės ūkio komitetui, kurie šią iniciatyvą svarstė specialios sesijos metu. Derybose Kankune, šis keturių šalių pasiūlymas virto oficialiu dokumentu „Skurdo mažinimas: iniciatyva medvilnės sektoriuje – Bendras Burkina Faso, Benino, Čado ir Mali pasiūlymas“[148]. Pasiūlymo pagrindinė idėja – paramos medvilnei sumažinimas vienu trečdaliu kiekvienais metais, ir taip sekančius trejus metus. Derybų eigoje nebuvo galutinai nuspręsta ar šį pasiūlymą valstybės svarstys įtraukusios jį į žemės ūkio derybas, ar tai turėtų būti atskiras derybinis klausimas Dohos derybų dienotvarkėje. Derybų Kankune pabaigoje, nebuvo paskelbta apie tikslią kito Dohos derybų raundo datą ir vietą, tačiau buvo nutarta, jog sekanti ministrų konferencija, o su ja ir naujas derybų raundas, turėtų įvykti dviejų metų laikotarpyje.

2.4. 2004 m. derybos ir žemės ūkio srities derybinė struktūra

Po nesėkmingo derybų raundo Kankune, svarbiausios buvo individualios iniciatyvos, kurios turėjo valstybes paskatinti ir vėl sėsti prie bendro derybų stalo ir tęsti derybas, nors ir labai probleminiais klausimais. 2004.01.11 JAV Prekybos atstovas Bob Zoellick, parašė PPO ministrams, kviesdamas juos dirbti kartu, siekiant Dohos derybų dienotvarkėje numatytų tikslų.[149] ES komisarai Pascal Lamy ir Frans Fischler pasekė pavyzdžiu ir taip pat parašė laišką PPO ministrams, teigdami, kad ES yra pasirengusi tam tikroms nuolaidoms, įskaitant derybas dėl subsidijų panaikinimo tikslios datos bei trijų iš keturių Singapūro klausimų neįtraukimo į derybų dienotvarkę paliekant tik prekybos palengvinimo klausimą.[150] Po derybų raundo Kankune, 2004 m. kovą buvo surengta derybų savaitė Ženevoje, kurioje buvo diskutuojama žemės ūkio klausimais. Naujasis derybų pirmininkas Naujojos Zelandijos Ambasadorius Tim Groser derybinės savaitės metu paragino valstybių dalybes pereiti nuo pradinio etapo, kuriame valstybės buvo pateikusios savo pozicijas, prie problemų sprendimo etapo, kurio pagalba ir turėtų būti pasiekti susitarimai žemės ūkio srityje[151]. Per derybinę savaitė įvyko

[146]„World Trade Organisation: Cancun Ministerial Fails to Move Global Trade Negotations Forward;Next steps uncertain”, 2004, Nr. GAO-04-250., <http://www.gao.gov/assets/250/241196.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]
[147] Agriculture:Negotations:backgrounder:the cotton initiative
< https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd20_cotton_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-03]
[148] Ten pat.
[149] Agriculture:Negotations:backgrounder:july package
< https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd23_julypack_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-03]
[150] Ten pat.
[151] Ten pat.

privatūs ir tarpgrupiniai susitikimai, kuriuose dalyvavo Keirsno valstybių grupė, G – 10 valstybių grupė, kuriai priklausė Japonija ir Šveicarija, G – 20 besivystančių šalių grupė vadovaujama Brazilijos, Indijos ir Pietų Afrikos, G – 33 valstybių grupė, kuriai vadovavo Indonezija, reikalaudama specifinio besivystančio šalių traktavimo, taip pat Afrikos valstybių grupė, Afrikos – Karibų – Ramiojo vandenyno valstybių grupė bei svarbiausios derybų valstybės – narės: JAV, ES, Japonija ir kt[152]. Iš trijų pagrindinių žemės ūkio srities derybinių aspektų – eksporto subsidijos ir konkurencija, vidaus parama bei patekimas į rinką – dauguma šalių patekimo į rinką aspektą įvardijo kaip techniškai sunkiausiai įgyvendinamą. Derybų savaitės Ženevoje pabaigoje valstybės sutarė parengti žemės ūkio srities derybinę struktūrą iki 2004 m. liepos pabaigos, o struktūros paruošimui skirti dar keturis susitikimus, kurie turėtų vykti kas du mėnesius iki pat liepos mėn. pabaigos. 2004.08.02 PPO Generalinė Tarybą priėmė sprendimą dėl žemės ūkio derybinės srities struktūros bei Dohos derybų dienotvarkės patvirtinimo, kuriame buvo konstatuota, kad Dohos derybų pabaiga iki 2005.01.01 nebus pasiekta, o kita Ministrų Konferencija – Dohos derybų raundas, įvyks Hong Konge, 2005 m. gruodį[153]. Remiantis oficialiu PPO Generalinės Tarybos sprendimu, buvo patvirtinta žemės ūkio derybinė struktūra, kurioje svarbiausiais aspektais laikytini šie:

- Medvilnės iniciatyva.

PPO Generalinė Taryba pripažino medvilnės sektoriaus svarbą tam tikram skaičiui besivystančių valstybių, ypatingai mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms. PPO Žemės Ūkio komitetui Specialios sesijos metu buvo pavesta prioritetine tvarka svarstyti klausimus, susijusius su medvilnės sektoriumi[154]. Buvo įsteigtas komitetas medvilnės sektoriaus problematikai tirti, kurio atskaitomybė buvo pavesta būtent Žemės Ūkio komitetui. Komitetui, nagrinėsiančiam medvilnės sektoriaus klausimus, buvo nustatytos tokios pačios gairės, kaip ir bendroms žemės ūkio deryboms, t.y. jos turėjo būti paremtos trimis pagrindiniais ramsčiais: vidaus parama, eksporto subsidijos ir patekimas į rinką.

- Vidaus parama

Specialaus ir diferencinio režimo taikymas besivystančioms šalims išliko derybų dėl vidaus paramos sudedamąja dalimi. Besivystančioms šalims buvo numatytas ilgesnis pereinamasis laikotarpis bei mažesni mažinimo koeficientai visoms prekybą iškreipiančioms vidaus paramos priemonėms. Išsivysčiusios valstybės, kurios taikė aukšto lygio vidaus paramą, buvo įpareigotos, remiantis PPO Generalinės Tarybos sprendimu, stipriau sumažinti vidaus paramą, nei besivystančios valstybės[155]. Buvo nuspręsta, jog bendras vidaus paramos lygis turėtų būti mažinamas remiantis

[152] Agriculture:Negotations:backgrounder:july package
< https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd23_julypack_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-03]
[153] Ten pat.
[154] „Doha Work Programme", 2004, Nr.WT/L/579.,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf >, [žiūrėta:2015-03-03]

„pakopine“ formule[156]. Tai reiškia, kad šalys, skiriančios aukštesnio lygio prekybą iškreipiančią vidaus paramą turės ją sumažinti labiau, tokiu būdu harmonizuojant bendros skiriamos vidaus paramos lygį. Pirmaisiais metais ir įgyvendinimo laikotarpiu visos prekybą iškreipiančios vidaus paramos suma negalės viršyti 80% nuo galutinės nustatytos vidaus paramos ribos pridedant leistą „de minimis“ lygmenį ir taip pat leidžiamą lygį, tenkantį „mėlynai“ dėžei[157]. „De minimis“ lygmens nustatymas bus derybinis objektas, kurį nustatant turėtų būti atsižvelgiama į besivystančioms šalims taikytiną diferencinį ir specialų režimą. Bendrosios Tarybos sprendimu buvo pripažinta, kad valstybės sutinka su nuomone, jog subsidijų priskirtų „mėlynai“ dėžei vaidmuo skatinant reformas žemės ūkio sektoriuje yra labai svarbus. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta peržiūrėti Žemės Ūkio Susitarimo 6.5 straipsnį ir jį pakeisti taip, kad valstybės galėtų imtis tokių priemonių kaip tiesioginės išmokos pagal gamybos ribojimo programas, jeigu tokie mokėjimai būtų grindžiami pagal fiksuotus ir nekintančius derlingumo plotus arba tokie mokėjimai būtų atliekami nuo ne daugiau nei 85% nuo fiksuotos ir nekintančios gamybos lygmens. Taip pat tokius mokėjimus galima būtų atlikti pagal fiksuotą ir nekintantį gyvulių skaičių. PPO Generalinės Tarybos sprendimu buvo nutarta, kad parama, priklausanti „mėlynai“ dežei turės neviršyti 5% nuo valstybės – narės vidutinės visos žemės ūkio produkcijos vertės per tam tikrą laikotarpį[158].Dėl tikslaus laikotarpio nustatymo turėtų būti deramasi Dohos derybų raundų metu. Procentinė riba būtų taikoma kiekvienam faktiniam arba galimam „mėlynos“ dėžės vartotojui nuo įgyvendinimo laikotarpio pradžios. Kalbant apie subsidijas, priskirtinas „žaliai“ dėžei, PPO Generalinės Tarybos sprendime rašoma, kad kriterijai, pagal kuriuos subsidijos, priskirtinos „žaliai“ dėžei bus peržiūrėti ir patikslinti, tokiu būdu užtikrinant, kad tos subsidijos, kurios atsidurs „žalioje“ dėžėje minimaliai iškreips prekybą ar turės poveikį gamybos apimtims[159].

- Eksporto subsidijos ir konkurencija

PPO Generalinės Tarybos sprendime dėl žemės ūkio srities derybinės struktūros nustatymo didelis dėmesys skiriamas ir eksporto subsidijų naikinimo klausimui. Reikėtų priminti tai, kad Dohos Ministrų deklaracijoje 2001 m. buvo aiškiai teigiama, jog visų formų eksporto subsidijos palaipsniui turi būti mažinamos. PPO Generalinės Tarybos sprendime rašoma, jog visos valstybės – narės sutinka nustatyti aiškias sąlygas, kurios užtikrintų lygiagrečiai visų eksporto subsidijų formų panaikinimą iki tam tikros nustatytos datos, dėl kurios turėtų būti deramasi tolimesniuose Dohos derybų raunduose[160]. Iki nustatytos datos, turėtų būti panaikinta: eksporto subsidijos, eksporto kreditai, eksporto kreditų

[155]„Doha Work Programme”, 2004, Nr.WT/L/579.,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf >, [žiūrėta:2015-03-03]
[156] Ten pat.
[157] Ten pat.
[158] Ten pat.
[159] Ten pat.
[160] Ten pat.

garantijos ar draudimo programos su gražinimo terminais virš 180 dienų, eksporto subsidijos, vyriausybės finansavimas ar nuostolių gražinimo garantavimas eksportuojančiomis valstybinėmis įmonėmis. Dėl eksportuojančių valstybinių įmonių monopolinės galios suvaržymo turėtų būti deramasi atskirai. Kalbant apie maisto saugos sritį, buvo nuspręsta, jog būtina derėtis dėl pagalbos maistu, kuri neatitinka operatyvios veiksmingos disciplinos kriterijaus. Dėl tarptautinių organizacijų, susijusių su pagalba maistu, įskaitant ir tas, kurios susijusios su humanitarine pagalba, vaidmens turėtų būti deramasi vėliau.

- Patekimas į rinką

PPO Generalinės Tarybos sprendimu priimta, kad gerinant patekimo į rinką sąlygas ir mažinant tarifus bus remiamasi pakopine formule[161]. Siekiant užtikrinti, kad tarifų mažinimas visose valstybėse atitiktų Dohos derybų mandate numatytus įgaliojimus, buvo pasirinkta pakopinė formulė, kuri užtikrina skirtingų tarifinių juostų panaudojimą. Norint užtikrinti tolimesnę prekybos plėtra, buvo nustatyti tokie svarbiausi principai: tarifų mažinimas bus atliekamas remiantis apribotomis normomis, kiekviena valstybė – narė (išskyrus mažiausiai išsivysčiusias valstybes) prisidės prie bendro tarifų lygio sumažinimo globaliu mastu, specialaus ir diferencinio režimo pritaikymas besivystančioms šalims – neatsiejama patekimo į rinką derybų dalis, tarifų sumažinimo progresyvumas bus pasiektas labiau sumažinant didesnius tarifus su išimtimis jautriems produktams[162]. Esant tokiems nustatytiems principams, patekimo į rinką pagerinimas turėjo būti pasiektas iš esmės visuose produktų sektoriuose. Tarifinių juostų apibrėžimas ir kiekvienos juostos ribų nustatymas buvo paliktas tolimesniems Dohos derybų raundams, o tarifų ribos vaidmuo pakopinėje formulėje jautrių produktų sektoriuj dar būtų vertinamas tolimesnėse derybose.

PPO Bendrosios Tarybos sprendime taip pat buvo priimtas nutarimas dėl patekimo į rinką ne žemės ūkio sektoriuje derybinės struktūros nustatymo[163]. Sprendime buvo nutarta, jog bus naudojamasi suderinta formule norint pagerinti patekimo į rinką ne žemės ūkio sektoriuje sąlygas, t.y. sumažintas bendras tarifų lygis, tarifų pikai, aukšti tarifai ir reglamentuotas tarifų taikymas[164]. Sprendime nutarta, jog derybų grupė turėtų ir toliau tęsti savo darbą analizuojant netiesinės formulės pritaikymą mažinant tarifus bei didelis dėmesys turi būti skiriamas besivystančių ir mažiausiai išsivysčiusių šalių interesams. PPO Bendrosios Tarybos sprendimu buvo sutarta ir dėl pagrindinių elementų, susijusių su taikytina formule: 1) produktų aprėptis neturėtų būti tiksliai apibrėžta, taip pat vengiant išimčių nustatymo; 2) tarifų sumažinimas ar panaikinimas pradedamas skaičiuoti nuo nustatytų normų po to kai bus susitarta dėl atitinkamų nuolaidų šioje srityje; tačiau tarifų, kurie nebus

[161] „Doha Work Programme", 2004, Nr.WT/L/579.,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf >, [žiūrėta:2015-03-03]
[162] Ten pat.
[163] Ten pat.
[164] Ten pat.

susieti su atitinkamomis normomis, sumažinimo pagrindas turi būti du kartus didesnis nei taikoma DPS (didžiausio palankumo statuso) norma baziniais metais; 3) Baziniai metai DPS taikomiems tarifams laikytini 2001 m.[165] Patvirtinant derybinę struktūra taip pat buvo pritarta, kad mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms nebūtų privalu taikyti formulę mažinant tarifus, tačiau, kaip indėliu į derybas, būtų laikytinas privalomų įsipareigojimų lygio padidinimas šioms valstybėms. Be to, kadangi buvo pripažinta būtinybė stiprinti mažiausiai išsivysčiusių šalių integraciją į pasaulinę prekybos sistemą bei remti jų gamybos ir eksporto diversifikaciją, išsivysčiusios šalys buvo raginamos palengvinti tokioms valstybėms patekimą į rinką sukuriant zoną, kurioje nebūtų taikomi muitai ir kvotos.

Svarbu paminėti ir tai, kad PPO Bendrosios Tarybos sprendimu buvo nustatyta ir jau anksčiau minėtų Singapūro klausimų derybų tvarka. Tarybos sprendimu, buvo nutarta, jog trys iš keturių Singapūro klausimų, t.y. prekyba ir investicijos, prekyba ir konkurencijos politika bei skaidrumas viešuosiuose pirkimuose, bus išbraukti iš Dohos derybų dienotvarkės, ir derybos šiais aspektais nebevyks[166]. Vienintelis klausimas, dėl kurio buvo nuspręsta tęsti derybas – prekybos palengvinimas. PPO Generalinė Tarybos sprendimu buvo patvirtintos gairės, kurioms remiantis turėjo vykti derybos. Pagrindinėmis gairėmis laikytinos šios: 1) Derybų rezultatai turi visapusiškai atsižvelgti į specialaus ir diferencinio režimo taikymą besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims; 2) mažiausiai išsivysčiusios šalys turės prisiimti tik tiek įsipareigojimų kiek tai atitiks jų individualaus vystymosi, finansines ir prekybos galimybes; 3) Derybų sudėtine dalimi laikytinas valstybių siekis identifikuoti pagrindinius prioritetus ir reikmes prekybos palengvinimo srityje; 4) visapusiška parama ir pagalba turi būti teikiama besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims, įgyvendinant įsipareigojimus, kylančius iš derybų, jų pobūdžio ir apimties. Atsižvelgiant į tai, kad derybos gali pareikalauti atitinkamų infrastruktūrinių pokyčių, išsivysčiusios šalys prisiima įsipareigojimą tokioms šalims padėti įgyvendinant reikiamus pokyčius; 5) Siekiant, kad techninė pagalba ir pajėgumų didinimas būtų prekybos lengvinimo srityje būtų veiksmingesni bei būtų užtikrinta darna, valstybės turi kviesti bendradarbiauti tokias organizacijas kaip Tarptautinis Valiutos Fondas, Pasaulio Bankas, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Jungtinių Tautų konferencija prekybos ir vystymo klausimais bei Pasaulio muitinių organizacija[167].

Apibendrinat PPO Generalinės Tarybos sprendimą, galima teigti, kad šio sprendimo pagalba buvo pašalintas visų pirma nesutarimas dėl derybų Singapūro klausimais. Remiantis tuo, kad būtent Singapūro klausimai buvo viena iš daugiausiai interesų konfliktų sukėlusių derybinių sričių derybų

[165] „Doha Work Programme", 2004, Nr.WT/L/579.,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf >, [žiūrėta:2015-03-03]
[166] Ten pat.
[167] Ten pat.

raundo Kankune metu, toks PPO Generalinės Tarybos sprendimas – pašalinti tris iš keturių klausimų iš Dohos derybų dienotvarkės, bent jau iš dalies panaikino Singapūro klausimų problematiką ateinančiuose derybų raunduose. Be to, labai svarbi ir nustatyta žemės ūkio srities derybinė struktūra. Kadangi derybų raundo Kankune metu, žemės ūkio srities derybose nebuvo pasiekta pažanga dėl įvairių interesų grupių išreikštų prieštaravimų, atsirado būtinybė tęsti diskusijas žemės ūkio klausimais net nevykstant Dohos deryboms. Oficialiai patvirtinta derybinė struktūra žemės ūkio srityje suteikė vilties, kad sekančio raundo metu Hong Konge, valstybėms pavyks pasiekti bent dalinių susitarimų remiantis aiškiai nustatyta struktūra, kurioje tiksliai įvardijami kiekvienos žemės ūkio srities tikslai ir norimi rezultatai.

2.5. Dohos derybų raundas Hong Konge (2005 m.)

Šeštoji Ministrų konferencija Hong Konge įvyko 2005 m. gruodžio 15 – 18 dienomis. Konferencijai Hong Konge pirmininkavo Hong Kongo prekybos, pramonės ir technologijų sekretorius John C Tang[168]. 2005 m. gruodžio 18 d. buvo oficialiai priimta Ministrų Deklaracija, kurioje buvo įtvirtinti Hong Kongo derybų raundo metu pasiekti susitarimai:

1) Žemės ūkio srities derybos

- Vidaus parama

Kalbant apie vidaus paramos sritį, derybų metu buvo pasiektas susitarimas, jog bendras vidaus paramos mažinimas turėtų vykti remiantis trijų juostų principu.[169] (Žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Vidaus paramos mažinimas trijų juostų principu.

Juostos	Leidžiama riba (mlrd. $)	Sumažinimas
1	0 - 10	31% - 70%
2	10 – 60	53% - 75%
3	>60	70% - 80%

Šaltinis. Ministerials:Hong Kong 2005:Hong Kong Ministerial Declaration:Annexes <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_annex_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-03]

Remiantis tokiu susitarimu, ES valstybės turėjo pakliūti į pirmąją juostą, JAV ir Japonija į antrąją, o visos kitos išsivysčiusios valstybės į trečiąją. Dėl besivysčiusių šalių pozicionavimo nebuvo tiksliai nuspręsta, tačiau vyravo dvi pagrindinės nuomonės šiuo klausimu: arba besivystančias šalis priskirti apatinei, t.y. trečiajai juostai, arba besivystančioms šalims sukurti atskirą – ketvirtąją juostą – ir tokiu būdu jas integruoti į vidaus paramos mažinimo sistemą, remiantis šiuo principu[170]. Toliau

[168] „Doha Work Programme", 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
[169] Ten pat.
[170] Ten pat.

susitarime buvo paminėtas vidaus paramos mažinimas remiantis „de minimis“ principu. Dėl specifinių produktų de minimis, bei ne specifinių produktų de minimis lygmens nustatymo, buvo siūloma nustatyti 50% - 80% de minimis lygmens sumažinimo zoną išsivysčiusioms valstybėms, o dėl de minimis lygmens sumažinimo besivystančioms valstybėms, nebuvo nuspręsta, tačiau buvo išreikšta bendra nuomonė, kad de minimis lygmuo besivystančioms valstybėms neturėtų būti mažinamas apskritai[171]. Reikšmingų pokyčių buvo pasiekta subsidijų, priklausančių „mėlynai“ dėžei klausimu. Vienas pasiūlymas buvo „mėlynos“ dėžės ribas sumažinti nuo 5% iki 2.5%.[172] Kitas pasiūlymas buvo sukurti naują „mėlyną“ dėžę, kuriai būtų nustatyti nauji kriterijai ir ribojimai. Remiantis kompleksine vidaus paramos matavimo sistema, subsidijoms, patenkančioms į „mėlynos“ dėžės kategoriją nustatyti atitinkami ribojimai (žr. 5 lentelę):

5 lentelė. Subsidijų, patenkančių į „mėlynos“ dėžės kategoriją mažinimas.

Juostos	Leidžiama riba (mlrd. $)	Sumažinimas
1	0 – 12 /15	37% - 60%
2	12/15 – 25	60% - 70%
3	>25	70% - 83%

Šaltinis. Ministerials:Hong Kong 2005:Hong Kong Ministerial Declaration:Annexes <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_annex_e.htm#fnt1>, [žiūrėta:2015-03-03]

Remiantis atitinkamų trijų juostų paskirstymu, matyti, kad nebuvo tiksliai nuspręsta dėl pirmos juostos leidžiamos ribos, ar tai bus 12 mlrd JAV dolerių, ar 15 mlrd. JAV dolerių. Nepaisant to, ES valstybės turėjo būti priskirtos pirmajai juostai, JAV – antrajai. Nebuvo tiksliai sutarta dėl Japonijos priskyrimo vienai iš juostų, nes viskas iš tiesų priklausė nuo to, kaip bus modifikuota pirmos ir antros juostos leistinos ribos. Todėl buvo nutarta klausimą dėl Japonijos priskyrimo spręsti po to kai bus galutinai apibrėžtos pirmos ir antros juostos ribos. Kitos išsivysčiusios valstybės turėjo pakliūti į trečiąją juostą, tačiau buvo prašoma, jog tų valstybių, kurių vidaus parama, skaičiuojant pagal kompleksinę vidaus paramos sistemą, yra santykinai didelė palyginus su bendra žemės ūkio produkcijos verte, dėtų didesnes pastangas mažindamos vidaus paramos kiekį, skiriamą per „mėlynos“ dėžės subsidijas.

- Eksportas / konkurencija

Analizuojant pasiektus susitarimus eksporto srityje, čia išskirtini keli svarbiausi aspektai:

1. Eksporto subsidijų panaikinimo galutinė data. Buvo suformuoti du pagrindiniai pasiūlymai: panaikinti eksporto subsidijas iki 2013 m., pritaikant pagreitintą eksporto subsidijų

[171] Doha Work Programme”, 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
[172] Ten pat.

panaikinimą specifiniams produktams, kaip, pvz.: medvilnė. Kitas pasiūlymas – eksporto subsidijų panaikinimas per ne ilgesnį nei penkerių metų laikotarpį. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybų metu dėl eksporto subsidijų panaikinimo datos taip ir nebuvo sutarta.

2. Eksporto kreditai. Šioje srityje nebuvo pasiekta jokių konkrečių dalinių ar visuotinių susitarimų, tačiau kaip skelbiama Ministrų Deklaracijoje derybos buvo produktyvios[173].
3. Eksportą vykdančios valstybinės įmonės. Monopolinių galių suvaržymas eksportą vykdančioms valstybės įmonėms išliko svarbiausiu derybų klausimų šiuo aspektu, tačiau tikslių susitarimų derybose nebuvo pasiekta.
4. Pagalba maistu. Bendras PPO valstybių sutarimas, kad PPO negali taikyti suvaržymų realiai reikalingai pagalbai maistu atitinkamose situacijoje. Tačiau būta nesutarimų nustatant kada galėtų būti skiriama pagalba maistu. Pagrindiniai siūlymai – pagalbos maistu skyrimas ekstremaliose situacijose ir pagalbos maistu skyrimas kitose situacijose. Problema šioje srityje yra ta, kad labai sunku nustatyti, kada baigiasi pagalbos maistu skyrimas ekstremalioje situacijoje ir prasideda kita pagalba maistu. Vyraujant skirtingoms valstybių nuomonėms šiuo klausimų, tikslių susitarimų nebuvo pasiekta.

- Patekimas į rinką

Paskutinis, tačiau labai svarbus žemės ūkio srities derybų objektas – patekimo į rinką sąlygų gerinimas. Svarbiausi Hong Kongo derybų raundo dėl patekimo į rinką sąlygų gerinimo aspektai:

1) Tarifų mažinimas

Buvo sutarta dėl galimos keturių juostų struktūros tarifų mažinimo srityje (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Tarifų mažinimas išsivysčiusioms valstybėms.

Juostos	Slenkstis (proc.%)	Sumažinimas (proc.%)
1	0% – 20 /30%	20 – 65
2	20/30% – 40/60%	30 – 75
3	40/60% - 60/90%	35 – 85
4	>60/90%	42 – 90

Šaltinis. Ministerials:Hong Kong 2005:Hong Kong Ministerial Declaration:Annexes < https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_annex_e.htm#fntext9>, [žiūrėta:2015-03-03]

Remiantis pateikta lentele, tarifų sumažinimas turėjo vykti atsižvelgiant į juostas, prie kurių būtų priskirtos atitinkamos išsivysčiusios valstybės, pagal jų taikomų tarifų procentinę vertę. Buvo siūlymų padidinti ketvirtos juostos slenkstinę vertę iki 75% - 100%, tačiau valstybių sutarimu buvo nuspręsta dėl šios struktūros dar derėtis priskiriant valstybes atitinkamoms juostoms.

[173] Doha Work Programme", 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]

Besivystančioms valstybėms, remiantis diferenciniu ir specialiu režimu, taip pat buvo sudaryta keturių juostų tarifų mažinimo struktūra. (Žr. 7 lentelę)

7 lentelė. Tarifų mažinimas besivystančioms valstybėms.

Juostos	Slenkstis (proc.%)	Sumažinimas (proc.%)
1	0% – 20 /50%	15 – 25
2	20/50% – 40/100%	20 – 30
3	40/100% - 60/150%	25 – 35
4	>60/150%	30 – 40

Šaltinis. Ministerials:Hong Kong 2005:Hong Kong Ministerial Declaration:Annexes < https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_annex_e.htm#fntext13>,

[žiūrėta:2015-03-03]

Remiantis pateikta tarifų mažinimo struktūra, tolimesnių raundų metų turėjo būti sutarta dėl tikslių juostų slenkstinių verčių, tokiu būdu vėliau priskiriant joms atitinkamas valstybes pagal jų taikomų tarifų lygmenį.

2) Derybos dėl medvilnės sektoriaus

Ministrų Deklaracijoje buvo aiškiai nustatyti derybiniai tikslai šioje srityje:

- Išsivysčiusios šalys visų formų eksporto subsidijas privalo panaikinti iki 2006 m[174].
- Dėl patekimo į rinką, išsivysčiusios valstybės įsipareigoja atsisakys muitų ir kvotų medvilnės eksportui iš mažiausiai išsivysčiusių šalių nuo įgyvendinimo laikotarpio pradžios.
- Valstybės narės išreiškia sutikimą, kad visos subsidijos iškreipiančios prekybą, būtų panaikintos greičiau nei įprastai taikomu laikotarpiu, bei labiau nei įprastai taikoma subsidijų sumažinimo formulė, dėl kurios bus susitarta tolimesnėse derybose.

3) Patekimo į rinką sąlygų gerinimas ne žemės ūkio produktams

Ministrų Deklaracijoje buvo dar kartą patvirtinta, jog derybose dėl patekimo į rinką sąlygų gerinimo ne žemės ūkio produktams bus vadovaujamasi 2004 m. PPO Bendrosios Tarybos sprendimu, kuriame buvo patvirtinta dėl patekimo į rinką ne žemės ūkio sektoriuje derybinė struktūra. Derybų raundo Hong Konge metu, valstybės sutarė, kad mažinant tarifus bus remiamasi „šveicariška“ formule, kurios pagalba tarifai bus ne tik sumažintų ar prireikus panaikinti, bet ir bus sumažinti ir/ar panaikintos tarifų viršūnės, dideli tarifai ir tarifų eskalavimas (didinimo galimybė)[175]. Taip pat buvo nuspręsta pilnai atsižvelgti į besivystančių valstybių interesus atitinkamai sumažinant jų įsipareigojimų apimtis. Valstybės bendru sutarimu pripažino, kad yra labai svarbu gerinti patekimo į rinką sąlygas tiek žemės ūkio sektoriuje, tiek ne žemės ūkio produktų sektoriuose ir kad derybos dėl

[174] Doha Work Programme", 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
[175] Ten pat.

šių atskirų sričių yra viena kitai ne prieštaraujančios ir šių sričių derybininkai turėtų užtikrinti, kad valstybių interesai ir ambicijos būtų subalansuotos ir proporcingai atitiktų diferencijuotą ir specialų požiūrį į besivystančias valstybes.

4) Derybos dėl prekybos paslaugomis

Ministrų Deklaracijoje aiškiai teigiama, jog derybinis procesas dėl prekybos paslaugomis turėtū būti skatinamas, dėl šios priežasties derybų raunde Hong Konge metu buvo suformuoti nauji, patobulinti derybų paslaugų sektoriuje įsipareigojimai:

- Įsipareigojimai dėl didesnio užsienio kapitalo dalyvavimo prekyboje paslaugomis;
- Pašalinti arba iš esmės sumažinti ekonominių poreikių bandymus;
- Įsipareigojimai leidžiantis įvairesnes juridinių asmenų formas;
- Sumažinti arba panaikinti apribojimus, susijusius su komercine veikla;
- Įsipareigojimai dabartiniame rinkos atvirumo lygyje išlaikyti prekybos srautus paslaugų sektoriuje remiantis nediskriminaciniu pagrindu;
- Pašalinti arba iš esmės sumažinti išimtis dėl atleidimo nuo didžiausio palankumo statuso taikymo;
- Paaiškinimas likusių išimčių dėl atleidimo nuo didžiausio palankumo statuso taikymo pagrindžiant tai objektyviomis priežastimis ir nustatant tokios išimties taikymo trukmę[176].

Ministrų Deklaracijoje taip pat buvo įtvirtintas valstybių – narių siekis įgyvendinti specialiojo režimo taikymo mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms siekiant gilesnės integracijos tokių valstybių integracijos į daugiašalę prekybos sistemą. Derybų Hong Konge metu buvo pratęsti terminai teikti prašymus arba valstybių – narių derybines pozicijas, t.y. galutiniai patikslinti siūlymai turėjo būti paruošti iki 2006.07.31, o patikslintas valstybių – narių įsipareigojimų projektas turėjo būti suformuotas ne vėliau nei 2006.10.31[177].

5) Derybos dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS)

Ministrų Deklaracijoje atkreipiamas dėmesys į pirmininko, vadovaujančio TRIPS tarybai specialiosios sesijos ataskaitą, kurioje nurodoma, jog derybose dėl daugiašalės paskelbimo sistemos ir geografinių nuorodų vynui ir spiritiniams gėrimams registravimo sukūrimo pasiekta pažanga[178].

6) Intelektinės nuosavybės teisių aspektai, susijusių su prekyba (TRIPS) ir visuomeninė sveikata

PPO narės kelios dienos prieš derybų raundą Hong Konge 2005.12.06 patvirtino pakeitimus intelektinės nuosavybės sutartyje, tokiu būdu sprendimą dėl patentų ir visuomeninės sveikatos,

[176] Doha Work Programme", 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
[177] Ten pat.
[178] Ten pat.

priimtą dar 2003 m., padarant nuolatiniu[179]. Toks PPO Generalinės Tarybos sprendimas reiškė, kad pirmą kartą PPO istorijoje pagrindinis PPO susitarimas bus pakeistas. Toks PPO susitarimo pakeitimas reiškė, kad skurdesnėms valstybėms tapo lengviau gauti pigesnių bazinių versijų jau patentuotų vaistų nekreipiant dėmesio į sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, nuostatus, kurie galėtų sumažinti farmacinių produktų, kuriems reikalinga atitinkama licencija, eksportą. Lygiai po savaitės buvo priimtas dar vienas svarbus sprendimas, kuriuo mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms iki 2013.07.01 buvo leista naudoti prekinių ženklų, autorinių teisių, patentų ir kitos intelektinės nuosavybės apsaugą pagal PPO susitarimą[180]. Taip pat mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms buvo leista naudotis farmacinių patentų apsauga iki 2016 m[181]. Po Hong Kongo derybų raundo paskelbtoje Ministrų Deklaracijoje buvo dar kartą atkreiptas dėmesys į jau priimtus sprendimus, kurių patvirtinimas lėmė svarbius pokyčius intelektinės nuosavybės srityje mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms.

7) Prekybos palengvinimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau – prekybos palengvinimas – vienintelis iš Singapūro klausimų, kuris PPO Generalinės Tarybos patvirtintu sprendimu buvo įtraukas į Dohos derybų dienotvarkę. Derybų Hong Konge metu vyko pasiruošiamieji darbai – pasiūlymų teikimas – šioje srityje.

- Derybinių grupių interesai

Išanalizavus pagrindinius derybų raundo Hong Konge rezultatus galima būtų teigti, kad oficialiai lyg ir buvo pasiekti bent jau tam tikri galimi struktūriniai susitarimai, kurių įgyvendinimas, be abejonės, priklausė ir nuo tolimesnės derybų eigos. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nors buvo patvirtinta Ministrų Deklaracija, tačiau tiek derybų raundas Hong Konge, tiek jo rezultatai sukėlė tam tikrų pretenzijų iš įvairių šalių. Visų pirma, analizuojant derybas žemės ūkio srityje, išskirtinas eksporto subsidijų aspektas. Pagrindinis derybų raundo tikslas, kaip jau buvo minėta anksčiau šiame darbe, buvo sutarti dėl galutinės subsidijų panaikinimo datos. ES, būdama viena iš didžiausių subsidijų eksportui skyrėjų, buvo bandoma įtikinti sutikti iki 2013 m. panaikinti visų formų eksporto subsidijas. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad eksporto subsidijų panaikinimas prasidėtų tik po Dohos derybų pabaigos, t.y. kaip tada buvo numatyta, po 2006 m. Po to ES turėtų galimybę dar apie septynerius metus taikyti subsidijas eksportui. Ir nors dėl galimos datos su ES buvo sutarta, tačiau ES reikalavo tvirtinti galutinę subsidijų panaikinimo datą tik tada, kai būtų priimti eksporto subsidijų kaip derybinės srities galutiniai susitarimai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad į eksporto subsidijų derybinę sritį įėjo ir tokie aspektai kaip eksporto kreditai, eksporto kreditų garantijos, pagalba maistu – priemonės, kuriomis daugiausiai naudojosi JAV. Be to labai tvirtai savo pozicijos laikėsi ir Keirsno

[179] „Members OK amendment to make health flexibility permanent", 2005, Nr.Press426.,
< https://www.wto.org/english/news_e/pres05_e/pr426_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
[180] Ten pat.
[181] Ten pat.

grupė, kuri, kaip jau buvo minėta anksčiau, skatina visiškai liberalizuoti žemės ūkio sektorių, panaikinant ne tik visų formų subsidijas ir tai darant ilgai nedelsiant, bet ir pagerinti patekimą į rinką šiame sektoriuje, panaikinant tarifus tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose valstybėse. Dėl šių priežasčių kalbėti apie galutinius susitarimus šioje srityje artimiausiu metu buvo beveik neįmanoma. Kalbant apie vidaus paramos aspektą, galima būtų teigti, jog išsivysčiusios šalys palaikė G – 20 valstybių grupės pasiūlymą t.y. subsidijų mažinimą vykdyti remiantis trijų juostų principu, kuri reiškė, kad kuo aukštesnė juosta, tuo didesnis mažinimas[182]. Tačiau kokiu mastu turėtų vykti subsidijų mažinimas taip ir nebuvo galutinai sutarta, atidedant šio klausimo sprendimą tolimesnėms deryboms. Taip pat reikėtų paminėti ir pasikeitimus dėl subsidijų, patenkančių į „mėlynos“ bei „žalios“ dėžės kategorijas. Visų pirma buvo siūloma „mėlynos“ dėžės subsidijas mažinti remiantis trijų juostų principu. Tačiau nebuvo sutarta galutinai dėl atitinkamų leidžiamų ribų, nes buvo planuojama jas pralėsti. Jei taip įvyktų, JAV žadėjo perkelti apie 10% subsidijų, esančių „gintaro“ dėžėje, į „mėlynos“ dėžės kategoriją[183]. „Žalios“ dėžės atveju, buvo nutarta, jog subsidijos, patenkančios į šią kategoriją turės būti peržiūrėtos, o tiksliau tariant turės būti peržiūrėta jų priskyrimo tvarka. Verta paminėti tai, kad „žalios“ dėžės subsidijų kategorijai priklausė beveik visos ES skiriamos subsidijos, todėl ES griežtai priešinosi bet kokiems kriterijų pakeitimams, susijusiems su šia kategorija. Derybų raunde Kankune, buvo pateiktas pasiūlymas ir dėl minimalaus vidaus paramos sumažinimo lygio (*de minimis*), kuris būtų taikomas išsivysčiusioms valstybėms, o besivystančios valstybės būtų atleistos nuo šio reikalavimo vykdymo. Išsivysčiusios šalys, kurioms buvo siūloma nustatyti 10% nuo bendros žemės ūkio produkcijos vertės de minimis lygmenį, priešinosi tokiam siūlymui. Derybų pabaigoje buvo nuspręsta, kad tik tos besivystančios šalys, kurių vidaus paramos lygis neviršija 10% nuo bendros žemės ūkio produkcijos vertės bus atleistos nuo vidaus paramos mažinimo pagal de minimis lygmenį, o taip pat bus atleistos apskritai nuo bendro vidaus paramos lygio sumažinimo[184]. Toks sprendimas Dohos derybų raundo Kankune metu parodo, jog išsivysčiusios šalys bet kokia kaina siekė ginti savo interesus ir išlaikyti status quo prieš besivystančias šalis ir jų interesus. Kalbant apie tarifų mažinimą žemės ūkio srityje, derybų raundo Hong Konge metu buvo nuspręsta priimti G – 20 valstybių pasiūlymą ir taikyti tarifų mažinimą remiantis keturių juostų principu, kuris reiškė, kad aukščiausioje juostoje atsidūrusi valstybė turėtų labiausiai sumažinti tarifus. Dėl tikslaus sumažinimo lygmens kiekvienoje juostoje dar nebuvo tiksliai susitarta, tačiau buvo aišku, kad, pavyzdžiui, Indijai, kuri taiko 100 – 150 % tarifus, reikėtų juos sumažinti apie 35%, o tai būtų be abejonės drastiškas pokytis tuo metu, kai tarifų naudojimas yra vienintelė Indijos taikoma protekcionistinė priemonė[185].

[182] Dubey M., „An Appraisal of the WTO‘s Hong Kong Ministerial Outcome“, 2006, Nr.31, < http://www.twn.my/title2/latestwto/An_appraisal_of_the_WTO.doc>, [žiūrėta:2015-03-06]
[182] Ten pat.
[183] Ten pat.
[184] Ten pat.

Apibendrinant valstybių pozicijas žemės ūkio derybų srityje, reikėtų išskirti JAV, kuri ištes buvo pasirengusi daryti atitinkamas nuolaidas ir priėmė tokias sąlygas, kurias reikėjo priimti norint, kad Dohos derybų procesas vyktų toliau. Pradedant nuo sutikimo panaikinti visų formų eksporto subsidijas medvilnės sektoriuje, baigiant tuo, kad JAV sutiko sumažinti 53% bendrą savo skiriamos vidaus paramos lygį. ES pozicija derybų metu visai visiškai priešinga ypatingai patekimo į rinką srityje. JAV, Brazilija skatino ir toliau gerinti patekimo į rinką sąlygas, mažinti kliūtis. Keirsno grupė, G – 20 šalių grupė palaikė tokį interesą ir savo ruožtu kritikavo ES, teigdamos, jog ES vykdoma patekimo į rinką politika aiškiai prieštarauja Dohos derybų tikslams. Nors ES taikomi tarifai žemės ūkio srityje yra aukštesni nei JAV, ES siūlė mažesnius tarifus sumažinti tik apie 35%, o aukščiausiuosius daugiausiai 60% nenustatant tikslaus periodo, kurio metu tai turėtų būti atlikta.[186] ES derybose dėl patekimo į rinką ne žemės ūkio sektoriuose gerinimo laikėsi pozicijos, jog pakankamai nusileido žemės ūkio derybose, todėl kalbant apie patekimo į rinką ne žemės ūkio sektoriuose gerinimą, skatino besivystančias šalys parodyti iniciatyvą mažinant pramoninius tarifus, o tik vėliau skatinti išsivysčiusias šalis atitinkamai mažinti tarifus[187]. JAV, Keirsno grupė ir G – 20 valstybių grupė savo ruožtu ragino ES ir toliau judėti pirmyn derybose tokiu būdu taikant tam tikras nuolaidas, kurių reikėjo norint pasiekti bent jau dalinių susitarimų.

Apibendrinant, galima teigti, kad Dohos derybos Hong Kongo raundo metu ir vėl susidūrė su tam tikra problematika, kuri buvo susijusi ne tik su derybinių sričių kompleksiškumu, bet ir su derybinių grupių interesų kaita. Aiškiai matyti, kad besivystančios šalys ir pereinamosios ekonomikos tapo aktyviais derybų proceso dalyviais. Pagrindinių valstybių – žaidėjų diapazonas nuo Urugvajaus raundo stipriai išsiplėtė, susikuriant tokiai grupei, kaip, pavyzdžiui, G – 20 šalių grupė, kurioje esant Brazilijai, Kinijai, Indijai ir Pietų Afrikai, derybinio proceso metu užimamas ypatingai svarbus vaidmuo norint užtikrinti besivystančių šalių interesus, ypatingai žemės ūkio srityje[188]. Be abejonės, Dohos derybinių tikslų pasiekimas neatsiejamas ir nuo JAV ir ES pozicijų, interesų bei išankstinių susitarimų. Todėl galima būtų teigti, kad tolimesnė Dohos derybų eiga, nuo Hong Kongo raundo priklausė nuo vadinamo „Naujojo Ketverto“ („New Quad“), kuris susideda iš JAV, ES, Indijos ir Brazilijos, atitinkamais derybiniais aspektais tampant junginiu – Penkios Suinteresuotos Valstybės (Five Interested Parties – FIP), t.y. prisidedant Australijai[189]. Tam tikrais atvejais prie Penkių Suinteresuotų Valstybių, sudarant formatą FIP 6, prisijungdavo Japonija. Be šio valstybių branduolio,

[185] Dubey M., „An Appraisal of the WTO‘s Hong Kong Ministerial Outcome“, 2006, Nr.31, < http://www.twn.my/title2/latestwto/An_appraisal_of_the_WTO.doc>, [žiūrėta:2015-03-06]
[186] Ten pat.
[187] Stewart – Brown., „Doha Round in The Balance after Hong Kong“, 2006, <http://tprc.org.uk/media/PDF_documents/Doha-Round-in-the-Balance-after-Hong-Kong-2006-02.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
[188] Heydon K., „After The WTO Hong Kong Ministerial Meeting: What is at stake?“, 2006, Nr.27, <http://www.oecd.org/tad/35984888.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
[189] Ten pat.

svarbios: G – 90 valstybių grupė, kuri vienija skurdesnes besivystančias valstybes bei G – 10 šalių grupė, turinti apginti interesus žemės ūkio srityje. Svarbu paminėti tai, kad Hong Kongo raundo metu G – 20 valstybių grupė siekė rasti bendrą poziciją su G – 90 šalių grupe, tokiu būdu bandant įgauti didesnės derybinės galios vykstančio proceso metu. Pagrindinė Dohos derybų problema išlieka ne tik derybinių interesų sankirta, tačiau ir politinės valios stoka, kuri yra būtina norint įveikti technines kliūtis, susidoroti su derybinių sričių problematika. Neatsiejama to dalis – vyraujančios antiglobalistinės nuotaikos išsivysčiusiose pramoninėse ekonomikose[190]. Dėl tokių įsitikinimų tam tikrų valstybių politiniai lyderiai neretai baiminasi, kad atvira pasaulinė prekybos sistema nulems jų šalių ekonomikų pažeidžiamumą, tokiu būdu sumažinant ekonominį saugumą. Be to, esama ir tokių politinių lyderių, kurių nuomone, prekyba ir investicijos klestės nepaisant to, kokie sprendimai bus priimti, ar nebus priimti PPO.

2.6. 2006 – 2009 m. struktūriniai susitarimai

Kaip jau buvo minėta anksčiau šiame darbe, derybų raundo Kankune metu, buvo nutarta parengti struktūrinius susitarimus žemės ūkio srityje iki 2006 m. balandžio mėnesio. Tačiau iki nustatytos datos susitarimai nebuvo parengti, todėl ši data buvo pakeista kita, t.y. 2006.06.30[191]. Dėl šios priežasties, Ženevoje 2006 m. rinkosi ministrai ir delegacijų vadovai, kurie buvo pasiruošę intensyvioms deryboms, norint patvirtinti reikiamus struktūrinius susitarimus žemės ūkio ir ne žemės ūkio produktų srityse. Derybos buvo nutrauktos liepos pabaigoje po JAV, ES, Australijos, Brazilijos, Indijos ir Japonijos, vadinamos G – 6 valstybių grupės, ministrų bandymo ištrūkti iš aklavietės, kurioje derybos buvo atsidūrusios 2006 m. liepos 23 d[192]. Pascal Lamy, PPO Generalinis Direktorius, neformalaus susitikimo metu, kuriame dalyvavo visų valstybių ministrai ir delegacijų vadovai, teigė, jog „nėra galimybių Dohos derybas užbaigti 2006 m. pabaigoje“[193]. Pagrindinės to priežastys buvo per dideli skirtumai tarp valstybių siekių, interesų ir tikslų. Dėl šios priežasties, remiantis PPO Generalinio Direktoriaus rekomendacija, 2006.07.28 PPO Generalinė Taryba sustabdė derybas dėl nesuderinamų skirtumų tarp derybinių grupių dėl trijų pagrindinių prekybos kliūčių: žemės ūkio subsidijų, žemės ūkio tarifų bei pramonės sektoriaus tarifų[194]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad PPO Generalinė Taryba nepaskelbė kada galėtų būti atnaujintos derybos, todėl Dohos derybos liko be jokio būsimų derybų tvarkaraščio, tokiu būdu patekdamos į visišką nežinią. 2007 m. PPO Generalinis

[190] Heydon K., „After The WTO Hong Kong Ministerial Meeting: What is at stake?“, 2006, Nr.27, <http://www.oecd.org/tad/35984888.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
[191] Cho.S., „The Demise of Development in the Doha Round Negotiations”, *Texas International Law Journal*, 2010, Nr.45/3, <http://www.tilj.org/content/journal/45/num3/Cho573.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
[192] Doha Agenda:2006 modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/modalities06_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
[193] „Doha Round Suspended Indefinitely After G-6 Talks Collapse“, *Bridges*, 2006, Nr.10/27, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges/news/doha-round-suspended-indefinitely-after-g-6-talks-collapse>, [žiūrėta:2015-03-08]
[194] 2006 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news06_e/gc_27july06_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]

direktorius paskelbė apie Dohos derybų atnaujinimą, po to kai valstybių prekybos ministrai iš pagrindinių PPO narių susirinko neformaliai Davose, Pasaulio Ekonomikos Forume, 2007 m. sausį ir dar kartą įsipareigojo tęsti derybas[195]. 2007 – 2008 metais įvyko daug oficialių ir neoficialių susitikimų, kurių metu valstybės bandė suformuoti struktūrinius susitarimus ypatingai žemės ūkio bei patekimo į rinką srityse, kurie vėliau būtų patvirtinti Dohos derybų metu. Vienas svarbiausių susitikimų įvyko 2008 m. liepą, kurio metu pagrindinis valstybių tikslas buvo susitarti dėl sąlygų, susijusių su patekimu į rinką ne tik žemės ūkio sektoriuje, bet ir kituose sektoriuose[196]. Oficialiai išplatintame 2008.07.10 projekte („July Package 2008), kurį paskelbė Naujojos Zelandijos ambasadorius Crawford Falconer, žemės ūkio derybų pirmininkas, buvo patvirtinti nauji struktūriniai susitarimai žemės ūkio ir ne žemės ūkio srityse[197]. Vėliau įvykę dar keli susitikimai nulėmė tai, jog 2008.12.06 Naujojos Zelandijos ambasadorius Crawford Falconer, žemės ūkio derybų pirmininkas paskelbė pataisytą liepos mėnesio projektą, kuriame pagrindiniai susitarimai buvo sekantys:

1) Vidaus parama.
    - Bendros vidaus paramos, iškreipiančios prekybą, lygmuo („gintaro“ dėžė + de minimis lygmuo + „mėlyna“ dėžė). ES turės bendrą lygmenį sumažinti 80%, JAV ir Japonija – 70%, visos kitos valstybės privalės sumažinti bendrą skiriamą vidaus paramą 55%[198]. Tokie sumažinimai turės būti atlikti per penkerius metus išsivysčiusiose valstybėse, o per aštuonerius metus besivystančiose valstybėse. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad laikotarpis išliko toks pat, dėl kurio buvo sutarta 2005 m. Hong Kongo derybų raundo metu.
    - „Gintaro“ dėžė. ES turės sumažinti subsidijas, kurios patenka į „gintaro“ dėžės kategoriją, 70%, JAV ir Japonija – 60%, visos kitos valstybės – 45%[199].
    - De minimis lygmuo. Nustatomas de minimis lygmuo – 2.5% išsivysčiusioms valstybėms, obBesivystančioms valstybėms buvo numatytas 2/3 de minimis lygmens sumažinimas, t.y. iki 6.7% nuo bendros produkcijos vertės[200].
    - „Mėlyna“ dėžė. Naujame susitarime, „mėlyna“ dėžė buvo restruktūrizuota, tačiau leistinos ribos į šią kategoriją patenkančioms subsidijoms nepakito – 2.5% ir 5% nuo bendro produkcijos lygmens, atitinkamai išsivysčiusioms ir besivystančioms valstybėms.
2) Patekimas į rinką žemės ūkio sektoriuje.
    - Tarifai.

[195] „Informal TNC Meeting At The Level of Head of Delegation”, 2007, Nr.JOB(07)/12, <http://www.wto.org/english/news_e/news07_e/job07_12_e.doc>, [žiūrėta:2015-03-08]
[196] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_july08_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
[197] Ten pat.
[198] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, < https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]
[199] Ten pat.
[200] Ten pat.

Tarifų mažinimas bus atliekamas, remiantis keturių juostų principu, kurių pritaikymas reiškia, kad kuo valstybė naudoja aukštesnius tarifus, tuo labiau jai juos teks sumažinti. Išsivysčiusioms valstybėms, kurios naudoja tarifus mažesnius nei 20%, juos reikės sumažinti 50%, jei tarifai viršija 75%, jie bus mažinami 70%[201]. Tarifai tarp 20% ir 50% bus mažinami 57%, o tos valstybės, kurios naudoja tarifus tarp 50% ir 75%, juos privalės sumažinti 64%[202]. Galima būtų teigti, kad vidutiniškai bendras tarifų lygis išsivysčiusiose valstybėse sumažėtų apie 54%[203]. Besivystančių šalių atvejų tarifų mažinimas vyktų tokiu pat principu, tik kiekvienoje juostų esančių tarifų mažinimas sudarytų 2/3 procentinio sumažinimo, kuris skirtas išsivysčiusioms valstybėms. Tokiu būdu bendras tarifų lygis besivystančiose valstybėse sumažėtų apie 36%[204]. Taip pat buvo nuspręsta vykdyti mažesnį tarifų mažinimą „jautriems“ produktams, kurių sąrašą galėtų pateikti kiekvieną valstybė, taip pat išskirta „specialių“ produktų kategorija, kuri leistina tik besivystančioms valstybėms. Struktūrinių susitarimų metu dar kartą buvo deramasi dėl naujo „specialaus apsaugos mechanizmo“ sukūrimo.

3. Eksportas / konkurencija

- Eksporto subsidijos

Visas eksporto subsidijas buvo nutarta panaikinti iki 2013 m, o besivystančioms šalims leista eksporto subsidijas panaikinti iki 2016 m[205].

- Eksporto kreditai, eksporto kreditų garantijų ir draudimo programos.

Pagrindiniai pasiūlymai, kurie buvo išdėstyti naujame struktūriniame susitarime, apėmė kreditų gražinimo terminus (maksimalus gražinimo terminas – 180 dienų), tokį periodą besivystančioms šalims buvo leista pasiekti palaipsniui, per ketverius metus arba penkerius metu, t.y. iki 2013 m[206].

- Tarptautinė pagalba maistu.

Ekstremalios situacijos metu pagalba maistu priklausytų vadinamajai „saugumo dėžei“, o tai reiškia, kad tokiu atveju pagalba maistu nebūtų reguliuojama ar kitaip reglamentuojama, tačiau jos vykdymas turėtų būti pavestas Jungtinėms Tautoms, Pasaulio maisto programai, Raudonajam Kryžiui ir panašioms organizacijoms. Kitais atvejais, jei tai ne skubi pagalba maistu, maisto tiekimas bus kontroliuojamas, kad toks pagalbos vykdymas vyktų drausmingai, neišstumiant komercinės prekybos. Šį procesą būtų pavesta kontroliuoti Jungtinių Tautų agentūrai.

4. Patekimas į rinką ne žemės ūkio produktų sektoriuose

- Tarifai.

[201] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]
[202] Ten pat.
[203] Ten pat.
[204] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities,
<https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_july08_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
[205] Ten pat.
[206] Ten pat.

Pramoninėms prekėms būtų mažinami remiantis „paprasta Šveicariška“ formule su atskirais nustatytais koeficientais besivystančioms ir išsivysčiusioms valstybėms. Išsivysčiusioms valstybėms buvo nutarta nustatyti vieną bendrą koeficientą, o besivystančioms valstybėms taikyti skirtingus koeficientus atsižvelgiant į jų šalių ekonominį išsivystymą ir pan. Kuo didesnis pasirenkamas koeficientas, tuo mažiau reikės sumažinti tarifus. Pirmininko oficialiame susitarime siūlomi koeficientai: 8 (išsivysčiusioms valstybėms), 20, 22 ir 25 – besivystančioms šalims[207]. Koeficientų pritaikymas šiuo atveju reikštų, kad jei, pavyzdžiui, besivystanti šalis pasirenka taikyti žemiausią koeficientą, t.y. 20, ji privalėtų sumažinti tarifus ne mažiau nei 14% jautriausioms pramoninėms prekėms, su sąlyga, kad bendras tarifų lygis neviršytų 16% nuo visos pramoninių prekių importo vertės[208]. Atitinkamos sąlygos pasiūlytos kitų koeficientų taikymo atvejais. Bendrąja prasme galima būtų teigti, kad siūlomais koeficientais buvo nustatyta maksimali leistina tarifų riba išsivysčiusiose šalyse, t.y. taikomi tarifai turėtų būti mažesni nei 8%[209]. Tai reiškia, kad išsivysčiusios valstybės galėtų taikyti vidutiniškai 3% vertės tarifus, o net patiems jautriausiems produktams taikomi tarifai negalėtų viršyti nustatyto maksimalaus lygmens[210]. Besivystančioms valstybėms taikytini koeficientai reikštų, jog šios šalys galėtų taikyti vidutiniškai 12% - 14% vertės tarifus, priklausomai nuo pasirinkto koeficiento lygmens[211]. Apibendrinant, atkreiptinas dėmesys į tai, kad 40 šalių, kurioms taikytinas tarifų mažinimas remiantis „Šveicariška“ formule, sudaro beveik 90% pasaulinės prekybos ne žemės ūkio produktais apimtiems[212]. Taip pat reikėtų pabrėžti tai, kad susitarimas dėl patekimo į rinką pramoninių prekių sektoriuose suteikė galimybę tam tikros šalims ateityje derėtis dėl lankstesnio tarifų mažinimo proceso. Valstybės, kurioms galėtų būti taikomas lankstesnis požiūris tarifų mažinimo srityje buvo sekančios: Argentina, Brazilija, Paragvajus, Urugvajus, Omanas, Pietų Afrika, Botsvana, Namibija ir Svazilandas[213]. Taip pat paminėtinos tokios šalys kaip Kinija, Kinijos Taipėjus, bei Kroatija – šioms valstybėms buvo suteiktas trimis metais ilgesnis pereinamasis laikotarpis tarifų mažinimo srityje, o 32 mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms buvo leista apskritai netaikyti tarifų mažinimo mechanizmo.

Analizuojant derybų vykusių liepos mėnesį rezultatus, reikėtų pabrėžti pačio derybinio proceso eigą ir jo organizavimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybos dėl žemės ūkio sektoriaus vyko susitikimų formatu, kurių metu dalyvavo tam tikras skaičius delegacijos atstovų. Toks formatas buvo pasirinktas dėl to, jog buvo siekiama produktyvesnių derybų ir patvirtintų susitarimų, o tai buvo įmanoma tik suformuojant tam tikras delegacijas, kurias atstovavo atitinkamos valstybės, o ne

[207] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities,
< https://www.wto.org/english/tratop_e/markacc_e/guide_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]
[208] Ten pat.
[209] Ten pat.
[210] Ten pat.
[211] Ten pat.
[212] Ten pat.
[213] Ten pat.

kviečiant visų PPO priklausančių valstybių atstovus atskirai. Pagrindinės paminėtinos delegacijų atstovės valstybės buvo: Argentina (G – 20, Keirsno grupės), Australija (Keirnso grupės koordinatorė), Brazilija (G – 20 grupės koordinatorė, Keirsno grupė), Kinija (G – 33, G – 20), ES, Indija (G – 33, G – 20), Indonezija (G – 33 koordinatorė, G – 20, Keirsno grupė), Kanada (Keirsno grupė), Pakistanas (G – 33, G – 20, Keirsno grupė), JAV ir kt[214]. Toks valstybių atstovavimas visų pirma reikalauja atkreipti dėmesį į tai, kad žemės ūkio srityje JAV ir ES atstovavo savo interesus nepriklausydamos ne vienai iš derybinių grupių. Tai įrodo faktą, kad šios dvi valstybės turėjo pakankamai derybinės galios, kad galėtų apginti savo interesus derybiniame procese pavieniui, be to akivaizdu tai, kad jungtis į derybines grupes šioms valstybėms nebuvo prasmės, nes jų interesai buvo specifiniai ir konkretūs, dažniausiai nesutampantys su kitų pagrindinių derybinių grupių interesais. Kitos svarbiausios derybinės grupės – G – 20, G – 33 bei Keirsno grupė. Šios grupės derybinio proceso metu veikė atskirai, tačiau atitinkamais klausimais stengdavosi rasti bendrą poziciją, tokiu būdu bandydamos įgauti didesnę derybinę galia intereso gynimo atvejais. Būtina pabrėžti ir tai, kad daugelis valstybių nepriklausė tik vienai grupei, nes kaip matyti iš minėtino sąrašo, priklausymas G – 20 valstybių grupei dažniausiai reiškė, jog ta pati šalis priklauso ir Keirsno grupei arba atvirkščiai. Toks valstybių išsidėstymas reiškė, jog norint pasiekti susitarimų, kuriuose būtų patenkinti konkretūs interesai, šalys buvo pasirengusios jungtis su kitomis, turinčiomis panašią poziciją, tokiu būdu suformuojant bendrus interesus, o vėliau siekiant jų patenkinimo derybų metu.

2.7. PPO Ministrų Konferencijos – Ženevoje (2009 m. ir 2011 m.)

Septintoji Ministrų konferencija Ženevoje įvyko 2009 m. lapkričio 30 – gruodžio 2 dienomis, kurios pagrindinė tema buvo „PPO, daugiašalės prekybos sistemos ir esama pasaulinės ekonomikos aplinka“[215]. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Ministrų Konferencijos metu naujas Dohos derybų raundas nevyko, nes dar prieš priimant struktūrinius sutarimus nebuvo sutarta dėl galimos ateinančio Dohos derybų raundo datos. PPO generalinis direktorius, Pascal Lamy, konferencijos atidarymo kalboje pabrėžė, jog valstybės derasi jau daugiau nei aštuonerius metus, yra paruošti tam tikri struktūriniai susitarimai daugiausiai interesų konfliktų sukeliančiose srityse, todėl valstybėms dabar belieka tik parodyti valią ir nuspręsti kada artimiausiu metu galėtų įvykti naujas Dohos derybų raundas, tokiu būdu tikintis, jog derybinį procesą galutinai pavyks užbaigti 2010 m.[216] Reikėtų pabrėžti tai, jog derybas dėl prekybos liberalizavimo apsunkino faktas, jog 2007 – 2009 m buvo pasaulinės ekonominės krizės metai, o dėl šios priežasties daugelio valstybių ekonomikos išgyveno

[214] Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/markacc_e/guide_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]
[215] Ministerials:Geneva 2009, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min09_e/min09_e.htm, [žiūrėta:2015-03-08]
[216] 2009 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news09_e/mn09a_30nov09_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]

recesijos laikotarpį. Esant tokioms aplinkybėms, prekybos sektorius valstybėse nebuvo stabilus, eksporto ir importo srautai nuolat svyravo, keitėsi jų apimtys. Apskritai, valstybės buvo linkusios taikysi protekcionistinę politiką, kad apsaugotų įmones, veikiančias sunkiomis ekonominėmis sąlygomis nuo perteklinės konkurencijos, kylančios iš užsienio valstybių. Todėl tuo metu derybos dėl pasaulinės prekybos liberalizavimo nebuvo įmanomos, nes įkalbėti valstybes, kurios dar tik tvarkėsi su ekonominės krizės padariniais, skatinti liberalizavimą prekybos srityje buvo itin sunku. 2009 m. Ženevoje, vykusios Ministrų Konferencijos tikslas buvo visų pirma surinkti visų šalių valstybių atstovus į darbinę sesiją, kurios metu būtų galima pasiekti reikiamų susitarimų dėl Dohos derybų tęstinumo. Konferencijai pirmininkavęs Čilės finansų ministras Andrés Velasco, 2009.12.02 paskelbė septintosios Ministrų Konferencijos santrauką, kurioje buvo apžvelgti svarbiausi įvykusios konferencijos Ženevoje aspektai[217]. Išskirtini šie pagrindiniai aptarti klausimai:

1. Ministrai patvirtino poreikį užbaigti Dohos derybas 2010 m. Dėl šios priežasties naujas derybų raundas galėtų būti surengtas 2010 m. pradžioje.
2. Santraukoje tvirtinama, kad pirmenybė Dohos derybose yra skiriama deryboms žemės ūkio ir pramoninių prekių sektoriuose.[218] Todėl būtina atkreipti dėmesį ir siekti pažangos ir kitose srityse, tokiose kaip: paslaugos, prekybos palengvinimas ir taisyklių formavimas.
3. Ministrai atkreipė dėmesį į tai, kad didėja dvišalių ir regioninių prekybos susitarimų skaičius. Tokia tendencija gali tapti iššūkiu daugiašalės prekybos sistemos sukūrimui, todėl turi būti užtikrinta, kad šie du pagrindiniai požiūriai dėl prekybos sistemos atvėrimo vienas kitam neprieštaraus.
4. Konferencijos pabaigoje buvo pažymėta, jog sekanti Ministrų Konferencija įvyks po dviejų metų, t.y. 2011 m[219].

Apibendrinant galima teigti, jog Ministrų Konferencijos Ženevoje metu, didesnių pokyčių nebūta. Valstybės patvirtino, jog Dohos derybų raundas turi būti užbaigtas ir tai padaryti buvo nuspręsta metų laikotarpyje. Taip pat buvo dar kartą patvirtinti ir struktūriniai susitarimai, kurie buvo paruošti 2008 m. pabaigoje žemės ūkio ir pramoninių prekių sektoriams. Jų turėtų būti laikomasi ateinančiame Dohos derybų raunde, tokiu būdu sudarant tvirtą pagrindą sėkmingoms deryboms.

Aštuntoji Ministrų konferencija Ženevoje įvyko 2011 m. gruodžio 15 – 17 dienomis, kurios pagrindinės temos buvo: „Daugiašalės prekybos sistemos svarba ir PPO“, „Prekyba ir plėtra“, „Dohos derybų darbotvarkė“[220]. Konferencijos metu taip pat buvo patvirtinta Rusijos, Samoa ir Juodkalnijos

[217] 2009 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news09_e/mn09a_01dec09_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
[218] Ten pat.
[219] Ten pat.
[220] Ministerials: Geneva 2011, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]

narystė PPO. Darbinėse sesijose, kurios vyko konferencijos metu buvo diskutuojama būtent aukščiau paminėtomis temomis, o 2011.12.17 Ministrų Konferencijos pirmininkas, Nigerijos federalinis prekybos ir investicijų ministras, Olusegun Olutoyin Aganga, paskelbė konferencijos santrauką, kurioje apžvelgti svarbiausi įvykusios konferencijos Ženevoje aspektai[221]. Išskirtini šie pagrindiniai aptarti klausimai:

1) Investicijos ir vystymasis

Ministrai patvirtino, kad tvarus valstybių vystymasis yra pagrindinis PPO tikslas, o prekyba ir vystymasis yra du vienas su kitų susiję aspektai. Todėl nuspręsta ir toliau skatinti ir aktyviai padėti mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms sėkmingai integruotis į pasaulinę prekybos sistemą, PPO sukūrė ir naują mažiausiai išsivysčiusių valstybių subkategoriją PPO skirstyme, pavadinant ją: mažos, pažeidžiamos ekonomikos. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad konferencijos metu buvo ir toliau akcentuojamas diferencinio ir specialaus režimo taikymas besivystančioms valstybėms, tokiu būdu siekiant, kad prekybos liberalizavimas teigiamai paveiktų besivystančių valstybių vystymąsi ir skatintų ateinančias investicijas į šias valstybes. Svarbu paminėti ir tai, kad buvo nuspręsta taip pat skatinti bendradarbiavimą su plėtros bankais, siekiant užtikrinti prekybos finansavimo prieinamumą mažas pajamas generuojančioms valstybėms.

2) Dohos derybų darbotvarkė

Konferencijos metu buvo pripažinta, jog nepaisant valstybių dalyvavimo ir pastangų siekiant užbaigti derybas, Dohos derybos yra atsidūrusios aklavietėje.[222] Pagrindinė to priežastis – per daug skirtingi valstybių požiūriai į rezultatus, kuriuos kiekviena šalis galėtų pasiekti konkrečioje Dohos derybų srityje. Atsižvelgiant į tai, galima būtų teigti, kad vyravo nuomonė, jog esant tokioms aplinkybėms, mažai tikėtina ar apskritai susitarimai visose derybinėse srityse galėtų būti sudaryti vienu metu, kaip to reikalaujama pagal Dohos derybų mandatą. Tačiau vis tik buvo nuspręsta ir toliau aktyviai dirbti siekiant sėkmingos daugiašalio Dohos derybų raundo pabaigos, tačiau dėl tikslios ateinančio Dohos derybų raundo nebuvo sutarta.

Apibendrinant galima būtų teigti, jog Ministrų Konferencija Ženevoje turėjo kelis pozityvius aspektus. Visų pirma, buvo patvirtintas trijų naujų šalių priėmimas, tarp kurių ir Rusijos. Rusija, kaip nauja PPO valstybė – narė, aiškiai deklaravo savo siekį visomis įmanomomis priemonės skatinti užbaigti Dohos derybas kaip įmanoma greičiau[223]. Ministrai savo ruožtu dar kartą patvirtino, jog yra pasirengę ieškoti būdų, kaip išspręsti kontraversiškiausius Dohos derybose kylančius klausimus, todėl

[221] Ministerials:Geneva:Closing Session, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_closing_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
[222] Ten pat.
[223] „Russia Will Support All Efforts to Spur Breaking Doha Round Deadlock“, 2012, <https://www.usrbc.org/memberarea/commercialissues/wto/2012/4911>, [žiūrėta:2015-03-15]

buvo tikimasi, jog bendrų pastangų pagalba vis tik pavyks ištrūkti iš aklavietės, kurioje iki tol buvo atsidūrusios derybos.

2.8. PPO Ministrų Konferencija Bali saloje 2013 m.

Devintoji Ministrų konferencija Bali saloje įvyko 2013 m. gruodžio 3 – 7 dienomis, kurios metu ministrai patvirtino „Bali paketą“, kurį sudarė Bali konferencijos Ministrų Deklaracija ir prie jos pridėti kiti ministrų patvirtinti dokumentai[224]. Dar prieš devintąją PPO Ministrų Konferenciją, PPO ministrai darbo grupėse derėjosi dėl keturių pagrindinių objektų, kurie ant Dohos derybų stalo jau buvo nuo 2008 m. Pagrindiniai keturi objektai buvo sekantys:

1. Eksporto subsidijos ir konkurencija eksporte;
2. Besivystančių šalių maisto atsargos, aprūpinimas maistu;
3. Specifinis tipo tarifinės kvotos;
4. Sąrašas bendrų paslaugų ypatingai svarbių besivystančioms šalims, kurios būtų įtrauktos į „žalią“ dėžę – kategoriją, kuriai priskiriama vidaus parama, kuri laikoma jog neiškraipo prekybos arba ją iškraipo minimaliai, todėl yra leidžiama be apribojimų[225].

Šie keturi derybiniai aspektai (plius medvilnės derybinė sritis) buvo pagrindiniai derybiniai klausimai, kuriais buvo diskutuojama po Ministrų Konferencijos, įvykusios Ženevoje, 2011 m. Toks derybinių klausimų pasirinkimas buvo nulemtas Dohos derybų problematikos. Ministrų nuomone, norint pasiekti pažangą Dohos derybose, reikėjo siekti susitarimų tose srityse, kuriose derybos nebūtų apsunkintos skirtingų valstybių interesų, pozicijų ir siekių ir tik vėliau grįžti prie svarbiausių derybinių sričių[226]. Paminėtina tai, kad žemės ūkio srities derybose dar 2008 m. buvo priimti struktūriniai susitarimai trijose pagrindinės žemės ūkio objektuose, dėl kurių rezultatų iškilo labai prieštaringų valstybių nuomonių, todėl buvo nuspręsta pasirinkti kitus žemės ūkio srities aspektus ir jais diskutuoti iki pat Ministrų Konferencijos Bali saloje. 2013 m. lapkritį buvo paruošti nauji struktūriniai susitarimai, o po mėnesio, Bali Ministrų Konferencijos metu buvo patvirtintas „Bali Paketas“, kuriame buvo išdėstyti ir svarbiausi Ministrų Konferencijos metu priimti sprendimai, susiję su Dohos derybų dienotvarke. Išskirtini šie ministrų priimti sprendimai:

1) Žemės ūkis
    - Bendrų paslaugų sąrašas

[224] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/balipackage_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
[225] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: briefing notes: agriculture negotations, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/brief_agneg_e.htm#generalservices, [žiūrėta:2015-03-15]
[226] Ten pat.

Valstybės pripažino, kad Bendrųjų Paslaugų programa, gali turėti teigiamos įtakos žemės ūkio plėtrai, maisto saugai ir skurdo mažinimui besivystančiose šalyse[227]. Bendrųjų Paslaugų programa apima programas, susijusias su žemės reforma ir kaimo vietovių pragyvenimo šaltinių saugumu, t.y. pagrindiniais aspektais, kuriuos besivystančios valstybės pabrėžė esančiais ypatingai svarbiais. Nustatytos tokios Bendrųjų Paslaugų programos kaip dirvožemio apsauga ir išteklių valdymas, sausros valdymas ir potvynių kontrolė, kaimo užimtumo programos, ūkininkų atsiskaitymo programos, žemės reabilitacija ir pan., siekiant skatinti žemės ūkio plėtrą ir mažinti skurdą[228].

- Viešas atsargų laikymas maisto saugos tikslais

Ministrai konferencijos metu nutarė, jog sutinka įdiegti laikiną mechanizmą bei derėtis dėl nuolatinio susitarimo dėl viešo maisto sandėliavo, kuris turėtų būti priimtas iki vienuoliktosios Ministrų Konferencijos[229]. Kol turėjo būti nuspręsta dėl galutinio susitarimo, valstybės – narės įsipareigojo nenaudoti PPO Ginčų Sprendimo mechanizmo, ginčijant besivystančių valstybių veiksmus, sandėliuojant numatytas tradicines kuokštelines maistines kultūras pasitelkiant viešąsias saugyklas maisto saugumo tikslais.

- Tarifinių kvotų administravimas

Ministrų Deklaracijoje skelbiama, jog tarifinių kvotų administravimas turi būti atliekamas remiantis importo licencijavimo pavyzdžiu[230]. Susitarimas dėl tarifinių kvotų administravimo turėjo lemti didesnį skaidrumą, supaprasti procedūras bei tarifinių kvotų naudojimo monitoringą per naujus konsultacijų mechanizmus, nepanaudotų licencijų perskirstymą ir kitus tarifinių kvotų administravimo metodus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors valstybės pasiekė susitarimą šioje srityje, tačiau specialaus ir diferencinio požiūrio komponentas susitarime nebuvo įgyvendintas, todėl tai padaryti buvo nuspręsta sekančių derybų metu.

- Eksporto konkurencija

Visų pirma Ministrų Deklaracijoje pažymima, kad tikslas panaikinti visų formų eksporto subsidijas iki 2013 m. nebus pasiektas[231]. Eksporto subsidijos, PPO praktikoje, pripažįstamos kaip dažniausiai naudojama protekcionistinės formos parama, labiausiai iškreipianti prekybą, todėl jų panaikinimas yra vienas svarbiausių Dohos derybinių tikslų. Struktūriniai susitarimai, kurie buvo priimti 2008 m. buvo pripažinti svarbiausiu pagrindu finaliniams susitarimams būtent eksporto srityje, įtraukiant ir

[227] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci37_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-15]
[228] Ten pat.
[229] Ten pat.
[230]Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci39_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
[231] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci40_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]

diferencinio ir specialaus požiūrio besivystančioms valstybėms taikymą. Pažymėtina tai, jog Ministrų Deklaracijoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad pastaraisiais metais stebimas eksporto subsidijų naudojimo sumažėjimas, remiantis įsipareigojimais nurodytais Žemės Ūkio Susitarime[232]. Ši pozityvi tendencija leidžia daryti prielaidą, jog valstybės vykdo atitinkamas reformas, kad pažanga šioje srityje būtų stiprinama, o galutinis tikslas būtų kuo greičiau pasiektas.

2. Prekybos palengvinimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau šiame magistriniame darbe, prekybos palengvinimas – vienintelis iš Singapūro klausimų, kuris buvo įtrauktas į Dohos derybų darbotvarkę. Bali Ministrų Konferencijos metu buvo baigtos derybos dėl Susitarimo dėl Prekybos palengvinimo[233]. Tai buvo svarbus žingsnis Dohos derybų kontekste, kadangi tai buvo pirmoji sritis, kurioje pagaliau buvo prieita prie finalinės derybų stadijos. Buvo nuspręsta įkurti parengiamąjį komitetą, kuris būtų įsteigtas PPO Generalinės Tarybos, siekiant užtikrinti operatyvų Susitarimo įsigaliojimą, bei pasiruošti efektyviam Susitarimo veikimui, jam įsigaliojus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Susitarimą dėl Prekybos Palengvinimo sudarė šie pagrindiniai aspektai: paskelbimas ir informacijos prieinamumas, galimybė pateikti komentarus, gauti informaciją prieš įstatymų, reguliavimo ir kitus pakeitimus prekybos srityje bei gauti konsultacijas reikiamais klausimais, išankstinių susitarimų reglamentavimas, apeliacijų pateikimas ir jų peržiūra, kitos priemonės skirtos skatinti nešališkumo, skaidrumo ir nediskriminavimo principų naudojimą, disciplinos dėl mokesčių ir rinkliavų, susijusių su eksportu ir importu, dokumentų reikalingų prekių įvežimui ir išvežimui reglamentavimas, rizikos valdymas, muitinių dokumentų auditas, prekybą palengvinančioms priemonės autorizuotiems operatoriams ir kt. Be to, buvo nutarta, kad PPO Generalinė Taryba surengs posėdį ne vėliau nei iki 2014.07.31, kurio metu parengs atitinkamus protokolus, kurie taps Susitarimo dėl Prekybos Palengvinimo priedais ir bus patvirtinti iki 2015.07.31[234]. Susitarimas dėl Prekybos Palengvinimo įsigalios tik tada, kai 2/3 valstybių baigs susitarimo ratifikavimo procesą valstybių viduje.

3. Medvilnė

Ministrų Deklaracijoje dar kartą patvirtinta, jog bus siekiama padidinti skaidrumą ir monitoringą, susijusį prekybiniais medvilnės sektoriaus aspektais.[235] Taip pat buvo nuspręsta kas dvejus metus rengti specialiąją Žemės Ūkio Komiteto sesiją, kurios metu bus išnagrinėti pokyčiai medvilnės sektoriuje susiję su trimis pagrindiniais aspektais: vidaus parama, patekimu į rinką bei

[232] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci40_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
[233] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
[234] Ten pat.
[235] Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci41_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]

eksporto konkurencija. Pažymėtina ir mažiausiai išsivysčiusių valstybių svarba ir jų interesų patenkinimas būtent medvilnės sektoriuje. Mažiausiai išsivysčiusios valstybės ir toliau buvo raginamos nustatyti savo poreikius, sukurti nacionalines vystymosi strategijas, kurias įgyvendinti padėtų daugiašalės agentūros ir PPO.

Apibendrinant galima teigti, kad Bali vykusioje PPO Ministrų Konferencijoje pirmą kartą po ilgos pertraukos buvo parodyta valstybių politinė valia ir noras, kurių dėka darbinė sesija ir derybos buvo labai produktyvios, tokiu būdu priimant svarbius sprendimus ne tik susijusius su PPO bendromis sritimis, bet ir su Dohos derybiniais aspektais. PPO Generalinis direktorius, Roberto Azevedo, tuomet teigė, kad „Bali Paketo“ patvirtinimas ne tik dar kartą patvirtino šalių įsipareigojimą PPO, bet ir nulėmė Dohos derybų proceso pajudėjimą iš aklavietės[236]. Apskritai „Bali Paketas“, kuris buvo patvirtintas 160 valstybių buvo pasveikintas itin entuziastingai ne tik pasaulio vyriausybių, bet ir įvairių žiniasklaidos priemonių. „Bali Paketo“ patvirtinimas reiškė, jog buvo atkurtas PPO patikimumas derybiniame kontekste, kurį po penkerių metų aklavietės Dohos derybose, PPO buvo praradusi. Pagrindinis pasiekimas Bali Ministrų Konferencijoje – Susitarimas Dėl Prekybos Palengvinimo, kuriuo ne tik siekiama sumažinti biurokratiją, bet ir supaprastinti muitinės procedūras. Be to, šiam klausimui esant įtrauktam į Dohos derybų dienotvarkę, galima būtų teigti, jog buvo pasiekta išskirtinė pergalė Dohos derybų kontekste, nes tai buvo pirmasis susitarimas, dėl kurio derybos buvo oficialiai baigtos. Vienas iš svarbiausių PPO iššūkių po Ministrų Konferencijos buvo ir toliau skatinti daugiašalės derybas, tokiu būdu galiausiai užbaigiant Dohos derybas. 2014.12.10 PPO Generalinė Taryba nutarė, kad dešimtoji PPO Ministrų Konferencija įvyks Kenijoje, 2015 m. gruodžio 15 – 18 dienomis, kurios metu pagrindinis tikslas bus siekti finalinių susitarimų Dohos derybose[237].

- Pagrindiniai derybiniai interesai Ministrų Konferencijoje Bali

Analizuojant pagrindines derybines pozicijas, kurių buvo laikomasi Ministrų Konferencijoje metu, atkreiptinas dėmesys, visų pirma į siūlymus maisto saugos srityje. G – 33 valstybių grupės pagrindinis pasiūlymas šioje srityje buvo leisti kainų paramą mažas pajamas gaunantiems ūkininkams, kurie vykdo viešą maisto sandėliavimą maisto saugumo tikslais. Parama tokiems ūkininkams turėtų būti priskiriama prie „žalios“ dėžės subsidijų kategorijos netaikant jokių apribojimų. Tačiau išsivysčiusios šalys, tokios kaip JAV atsisakė apskritai diskutuoti šiuo klausimu. Tačiau nepaisant to, kaip jau minima anksčiau šiame darbe ministrai konferencijos metu vis tik nutarė, jog sutinka įdiegti laikiną

[236] 2013 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news13_e/mc9sum_07dec13_e.htm#decisions>, [žiūrėta:2015-03-15]

[237] Ministerials:Kenya 2015, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/mc10_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]

mechanizmą, kuris leistų viešą maisto sandėliavimą. Esant tokioms aplinkybės, buvo priimtas Taikos straipsnis, kuris reiškė, kad iki tol, kol bus nuspręsta dėl galutinio susitarimo, valstybės – narės įsipareigojo nenaudoti PPO Ginčų Sprendimo mechanizmo, ginčijant besivystančių valstybių veiksmus, sandėliuojant numatytas tradicines kuokštelines maistines kultūras pasitelkiant viešąsias saugyklas maisto saugumo tikslais. Derybų metu Indija atsisakė sutikti su Taikos straipsniu, vien dėl to, kad buvo numatyta, jog tokia išlyga galios tik iki 11 Ministrų Konferencijos, o poto bus priimtas nuolatinis susitarimas. Tačiau „Bali Paketo“ priėmimas buvo įrodymas to, jog Indija vėliau nusileido ir derybinio proceso pabaigoje patvirtino sutinkanti su Taikos straipsnio nutarimu. Tarifų administravimo srityje pagrindinį siūlymą pateikė G – 20 šalių grupė, kuri siūlė griežtinti tarifinių kvotų administravimo taisykles, tokiu būdu uždraudžiant valstybėms taikyti didesnius tarifus toms importuojamoms prekėms kurioms pirminės kvotos yra visiškai išnaudojamos[238]. Būta ir valstybių, kurios teigė, jog nauja administravimo tvarka tik apsunkins tarifinių kvotų administravimą, o be to gali būti apsunkintos eksportuotojų priėjimas prie rinkų. Nors derybų Bali metu valstybės pasiekė susitarimą, kad šioje srityje turėtų būti išlaikomas kuo didesnis skaidrumo ir būtų naudojamasi nediskriminavimo principu, tačiau kardinalių pokyčių vis tik nebuvo nustatyta. Kalbat apie eksporto subsidijų sritį, atkreiptinas dėmesys ir vėl į G – 20 valstybių pasiūlymą, kurios dar iki derybų Bali pateikė siūlymą, kad išsivysčiusios valstybės turėtų pakeisti savo eksporto subsidijų sumažinimo įsipareigojimus, remiantis sekančiomis nuostatomis: kadangi tikslo – iki 2013 m. panaikinti visų formų subsidijas – pasiekti nepavyko, išsivysčiusios šalys turėtų prisiimti naujus įsipareigojimus ir bent jau sumažinti eksporto subsidijas vidutiniškai iki 2003 – 2005 metų lygmens, taip pat sumažinant biudžeto išlaidas eksporto subsidijoms 50%[239]. Besivystančioms valstybėms buvo siūloma leisti sumažinti eksporto subsidijas 25% iki 2016[240]. Nepaisant konkrečių siūlymų Bali Minsitrų Deklaracijoje tik buvo pažymėta, jog, nors nepavyko pasiekti tikslų, susijusių su eksporto subsidijų panaikinimu, tačiau turėtų būti ir toliau žengiama ta pačia kryptimi, tačiau tikslios galutinės eksporto subsidijų panaikinimo datos vis tik nebuvo numatytos.

Įvertinant derybų raundo Bali rezultatus, galima teigti, kad derybų Bali metu, buvo išvengta didesnių interesų sankirtų, o dėl šios priežasties derybų raundas Bali buvo pripažintas esant rezultatyviausias nuo 2005 m. derybų raundo Hong Konge. Vienas iš pagrindinių, sėkmę nulėmusių faktorių – pasirinktos sritys deryboms. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybų Bali metu, buvo pasirinkti atitinkami derybiniai aspektai, darant prielaidą, kad derybų metu neturėtų kilti tiek daug prieštaravimų, kiek jų būtų sukėlusios kitos derybinės sritys, kurios jau buvo analizuotos šiame

[238] „Agricultural Trade Issues At The WTO Ministerial Conference In Bali:Stakes and Challenges for African Countries“, *Bridges*, 2013, Nr.2/8, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/agricultural-trade-issues-at-the-wto-ministerial-conference-in-bali>, [žiūrėta:2015-03-30]
[239] Ten pat.
[240] Ten pat.

magistriniame darbe. Esant tokioms aplinkybėms, PPO pasiūlyta derybinė strategija nulėmė sėkmingą derybų raundo Bali baigtį ir sudarė pakankamą pagrindą tikėti Dohos derybų pabaigos sėkme ateityje.

Apibendrinant atliktą Dohos derybinių raundų ir derybinių grupių interesų analizę, galima teigti, kad Dohos derybos yra kompleksinės, tačiau svarbiausios probleminės sritys – žemės ūkis ir pramonė. Šių sričių problematika susijusi ne tik su skirtingų šalių išsivystymo lygiu, tačiau ir su valstybių, valstybių grupių derybinių interesų sankirta aukščiau paminėtose srityse. Dohos derybų eiga, pradedant nuo 2001 m. buvo nuolat kintanti, įtraukianti ir išbraukianti atitinkamas derybines sritis iš Dohos derybų dienotvarkės. Svarbiausios derybinės grupės tokios kaip Keirsno grupė ir G – 20 šalių grupė derybų procese siekė derinti interesus, formuojant bendrą poziciją, o tokiu būdu įgaunant didesnės derybinės galios prieš JAV ir ES. Nepaisant to, kad Dohos derybos nedavė tikėtų rezultatų, tačiau paskutiniojo raundo metu Bali saloje, valstybėms pavyko priimti Susitarimą dėl Prekybos Palengvinimo, kuris laikytinas ir pirmuoju susitarimu priimtu nuo PPO įkūrimo pradžios. Sėkminga Bali raundo baigtis sudaro pakankamą pagrindą manyti, kad Dohos derybos artimiausioje ateityje gali būti užbaigtos sėkmingai.

3. DOHOS DERYBŲ RAUNDO EKONOMINĖS PASEKMĖS IR GALIMI JO BAIGTIES SCENARIJAI

Dohos derybiniame procese šiuo metu – pertrauka. 2015 m. gruodį yra numatyta vienuoliktoji PPO Ministrų Konferencija, kurios metu bus bandoma galutinai užbaigti Dohos derybas. Tačiau ar šis tikslas bus įgyvendintas priklausys nuo daugelio faktorių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atlikta derybinių raundų ir valstybių ir/ar valstybių grupių interesų analizė parodė, kad Dohos derybos yra kompleksinės, šalių interesai kontraversiški, derybinė galia ir pozicijos skirtingos – o visa tai nulemia Dohos derybų problematiką. Prognozuojant tolimesnę Dohos derybų eigą ir konstruojant galimus scenarijus, teigtina, kad Dohos derybų baigtį nulems tiek tarptautiniai, tiek ir lokalūs veiksniai. Kaip vienus iš svarbiausių lokalių veiksnių, išskirtini šie: valstybių ir valstybių grupių interesai, , galimos sąjungos tarp pagrindinių derybinių grupių, JAV ir ES derybinė galia bei politinė valstybių valia. Vieni svarbiausių tarptautinių veiksnių – tai gautina ekonominė nauda iš derybų bei galimi dvišaliai prekybiniai susitarimai, tarp kurių svarbiausias JAV ir ES laisvos prekybos susitarimas, dėl kurio derybos buvo pradėtos 2013 m. Esant tokioms aplinkybėms, galima teigti, kad Dohos derybų baigtis priklausys ne tik nuo galimų tarptautinių ir lokalių veiksnių kombinacijos, tačiau ir ekonominės Dohos derybų naudos, kurios vedinos valstybės būtų suinteresuotos kuo greičiau užbaigti derybas dėl prekybos liberalizavimo pasauliniu mastu.

3.1. Dohos derybų raundo ekonominės pasekmės

Atvira globali ekonomika skatina valstybių ekonominį vystymąsi, padeda kurti darbo vietas bei sudaro sąlygas formuotis ekonominei gerovei. Dohos derybos – tai daugiašalės derybos dėl prekybos liberalizavimo pasauliniu mastu, todėl be abejonės, Dohos derybų baigtis turės įtakos ne tik pasaulinei prekybos sistemai, tačiau ir kiekvienos šalies ekonomikai bei regionui atskirai. Analizuojant Dohos derybų naudą pasauliniu mastu, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Dohos derybų baigtis ne tik sustiprintų pasitikėjimą daugiašale prekybos sistema, tačiau ir sudarytų sąlygas stimuliuoti pasaulio ekonomiką, kurti naujas darbo vietas bei prisidėtų prie klimato kaitos švelninimo.

Remiantis Tarptautinio mokslinių tyrimų ir ekonominio modeliavo centro (CIREM) bei Tarptautinės ekonomikos tyrimo instituto (CEPII) atlikta analize, žemės ūkio srityje, kalbant apie eksportą, didžiausią naudą Dohos derybų baigties atveju ilguoju laikotarpiu gautų ES, Australija ir Naujoji Zelandija, Brazilija bei Kanada. Jų eksportas padidėtų atitinkamai 9.8 mlrd. JAV dolerių, 8.3 mlrd. JAV dolerių, 6.7 mlrd. JAV dolerių ir 4.27 mlrd. JAV dolerių (Žr. 3 Priedą). Eksporto padidėjimas Brazilijoje, Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje bei tam tikru mastu Kanadoje yra nulemtas valstybių specializacijos tame sektoriuje. Tai reiškia, kad valstybės renkasi specializuotis tuose sektoriuose, kuriuose gali išvystyti santykinį arba absoliutų pranašumą, o tai vėliau be abejonės turi įtakos ir eksporto srautams. JAV atveju, iš 3 priede pateikiamų duomenų matyti, kad Jungtinėms

Valstijos tektų susidurti su eksporto nuosmukiu žemės ūkio srityje, o tai labiausiai sietina su tuo, jog būtų panaikintos eksporto subsidijos – priemonė, kurią JAV naudoja skatinti eksportą būtent žemės ūkio sektoriuje. Kalbant apie eksporto pokyčius pramonės sektoriuje, išskirtina Europos Sąjunga, kurioje deryboms pasibaigus, eksportas padidėtų net 52.98 mlrd. JAV dolerių, o tai reikštų 18% eksporto padidėjimą pasauliniu mastu[241]. Pažymėtina tai, jog eksporto srautų padidėjimas be abejonės siejamas su visų eksportų subsidijų panaikinimu (ko siekiama Dohos derybų raunde), kurios yra pripažįstamos kaip vienos iš labiausiai iškreipiančių ne tik prekybą bet ir konkurenciją. Tęsiant analizę, be abejonės paminėtinos Japonija ir JAV, kurių eksportas pramonės sektoriuje iki 2025m. turėtų padidėti atitinkamai 40.13 mlrd. JAV dolerių ir 38.06 mlrd. JAV dolerių (žr. 3 priedą) Nors Kinijos gautina nauda iš eksporto pramonės sektoriuje būtų didžiausia pasauliniu mastu, tačiau ES iš eksporto paslaugomis gautų papildomai 15.41 mlrd. JAV dolerių, tuo metu kai Kinijoje eksporto vertė šiame sektoriuje net sumažėtų[242]. Kiti valstybės ir regionai, kuriuose eksporto vertė pramonės sektoriuje labiausiai išaugtų tai Japonija, JAV ir Azijos valstybės (ASEAN ir Pietų Korėjos eksporto prieaugis kartu sudėjus būtų didesnis nei ES). Apibendrinant, pažymėtina tai, kad bendra gautina nauda iš eksporto ES būtų didžiausia ir padidėtų net 78.17 mlrd. JAV dolerių, o Kinija ir JAV atitinkamai pasidalintų antrą ir trečią pozicijas[243]. Remiantis 3 priedo duomenimis, galima teigti, kad Dohos derybų baigties atveju, eksporto vertė pasaulyje padidėtų 361.04 mlrd. JAV dolerių.

Tęsiant Dohos derybų raundo ekonominių pasekmių analizę, analizuotini pasaulinės prekybos apimties pokyčiai ilguoju laikotarpiu, kuriuos nulemtų prekybos liberalizavimas žemės ūkio srityje, patekimo į rinką sąlygų gerinimas pramonės sektoriuje, bei prekybos palengvinimas, kuris susijęs su biurokratijos mažinimu ir skaidrumo padidinimu. Pasirinktas atitinkamas analizės pjūvis yra sąlygojamas to, jog nėra aišku ar pavyks Dohos derybas užbaigti remiantis „vieno pasižadėjimo“ principu, kuris buvo įtvirtintas Dohos Ministrų Deklaracijoje 2001 m. Kaip buvo teigiama anksčiau šiame magistriniame darbe, „vienas pasižadėjimas“ reiškia, kad kiekviena šalis derybų pabaigoje turės padėti tik po vieną parašą, o tai savo ruožtu patvirtins, kad šalis sutinka su visų derybų paketu ir negali rinktis pasirašyti atskirų derybinių susitarimų skirtingose srityse. Dohos derybų eigoje jau yra išreikštų siūlymų pasirašyti susitarimus dėl kiekvienos srities atskirai, o tik vėliau sutarus dėl visų derybinių sričių, pasirašyti bendrą suformuotą susitarimą. Todėl kalbant apie pasaulinės prekybos apimties pokyčius žemės ūkyje, be abejonės didžiausia nauda žemės ūkio sektoriuje būtų gautina, jeigu būtų priimti susitarimai trijose pagrindinėse derybinėse srityse, kurios jau buvo analizuojamos šiame darbe. Kitaip sakant, prekyba žemės ūkio srityje padidėtų 36.7 mlrd. JAV dolerių (Žr. 8

[241] Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact Of Potential Outcome Of The DDA II”, 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]
[242] Ten pat.
[243] Ten pat.

lentelę). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad paslaugų sektoriaus liberalizavimas pramonės sektoriui didelės reikšmės neturėtų, nes prekybos apimtys padidėtų tik 1 mlrd. JAV dolerių, tačiau jeigu pramonės sektoriuje būtų pagerintas ne tik patekimas į rinką, bet ir su prekybos palengvinimu susiję pokyčiai, prekybos apimtys pramonės sektoriuje padidėtų net 285.41 mlrd. JAV dolerių. Pažymėtina ir tai, kad jeigu būtų priimti tik žemės ūkio ir pramonės srities susitarimai, paslaugų sektoriaus prekybos apimtys vis tiek didėtų 2.6 mlrd. JAV dolerių. Šis pokytis būtų nulemtas to, kad tiek žemės ūkyje, tiek pramonėje esama atitinkamų paslaugų, kurios yra teikiamos per šiuos sektorius. Todėl, nors paslaugų sektoriuje nebūtų realių pasikeitimų, tačiau prieš tai minėtų dviejų sričių liberalizavimas turėtų netiesioginės naudos ir paslaugų sektoriui Dohos derybų baigties atveju.

8 lentelė. Pasaulinės prekybos apimties pokyčiai iki 2025 m. (mlrd. JAV dolerių)

Sektorius	Žemės ūkis Pramonė	Žemės ūkis Pramonė Paslaugos	Žemės ūkis Pramonė Prekybos palengvinimas
Žemės ūkis	32.38	32.51	36.70
Pramonė	194.94	195.95	285.41
Paslaugos	2.61	35.23	36.42

Šaltinis. Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

Tęsiant ekonominių pasekmių analizę, paminėtini ir BVP pokyčiai ne tik pasauliniu mastu, bet ir pagrindinėse valstybėse ir regionuose. Kaip matyti iš 4 priede pateikiamų duomenų, jei Dohos derybų pabaigoje pavyktų susitarti ne tik dėl žemės ūkio, pramonės ir paslaugų liberalizavimo, bet ir dėl prekybos palengvinimo sąlygų, tiek ES, tiek JAV, tiek Azijoje bei Afrikos šalyse ilguoju laikotarpiu būtų fiksuojamas BVP prieaugis. Kalbant apie žemės ūkio ir pramonės sektoriaus liberalizavimą, daugiausiai BVP padidėtų Kinijoje, Japonijoje ir ES, atitinkamai 15.981 mln. JAV dolerių, 11.847 mln. JAV dolerių ir 10.194 mln. JAV dolerių[244]. Pažymėtina tai, kad Kinijos BVP padidėtų daugiausiai iš visų valstybių, nepaisant to, kokiais tiksliai susitarimais remiantis, būtų vykdomas prekybos liberalizavimas pasauliniu mastu. Pagrindinė to priežastis –Kinija yra ne tik viena iš pasaulio eksporto, bet ir importo lyderių. Tokiu atveju prekybos barjerų ir kitų tarifinių kliūčių pašalinimas paskatintų dar didesnius tiek eksporto, tiek importo srautus, o tokiu būdu būtų sudaromos sąlygos ir BVP didėjimui. Remiantis Europos Centrinio Banko duomenimis, Kinijos eksportas ir importas, atskirai, kiekvienais metais sudaro daugiau nei 20% Kinijos sukuriamo BVP, kartu sudėjus tai būtų beveik ketvirtadalis viso bendro vidaus produkto[245]. Todėl akivaizdu, jog prekybos liberalizavimas svarbiausiose sektoriuose, ypatingai pramonės, bei atitinkamas

[244] Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]
[245] Structure of the Euro Area Economy, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/eaec/html/index.en.html>, [žiūrėta:2015-04-02]

biurokratijos sumažinimas prekyboje, tik paskatintų Kinijos eksporto ir importo vystymąsi, o tai savo ruožtu turėtų įtakos ir BVP didėjimui.

Tęsiant BVP kaitos analizę ilguoju laikotarpiu Dohos deryboms pasibaigus, atkreiptinas dėmesys į galimus BVP pokyčius Afrikos valstybėse (Išskyrus Pietų Afriką). Remiantis Tarptautinio mokslinių tyrimų ir ekonominio modeliavo centro (CIREM) bei Tarptautinės ekonomikos tyrimo instituto (CEPII) pateikta BVP analize (žr. 4 priedą), aiškiai matyti, jog liberalizavus prekybą žemės ūkio ir prekybos sektoriuose, o taip pat ir paslaugų sektoriuje, Afrikos valstybių BVP galėtų sumažėti atitinkamai 549 mln. JAV dolerių ir 394 mln. JAV dolerių. Pagrindinė to priežastis – Afrikos valstybių išteklių koncentravimasis sektoriuose, kurie nėra konkurencingi pasaulio rinkoje, kaip pavyzdžiui, nedidelio masto žemės ūkiai. Pažymėtina ir tai, kad apskritai yra abejojama ar Dohos derybų pabaiga padidintų ekonominę gerovę Afrikos valstybėse. Nors Dohos derybose yra įtvirtinas „didžiausio palankumo statuso“ taikymas, tačiau dauguma Afrikos šalių net negali atitinkamai pasinaudoti „didžiausio palankumo statusu“, kurį privalomai taiko visos PPO priklausančios šalys. Ši problema susijusi su tuo, kad „didžiausio palankumo statuso“ dėka mažinami tarifai prekėms, kurias Afrikos valstybės ir taip eksportuoja be jokių muitų į besivystančių šalių rinkas būtent per lengvatinius prekybos susitarimus bei tokias programas kaip „Afrikos augimo ir galimybių programa“, „Medvilnės susitarimas“ ir t.t[246]. Be to atkreiptinas dėmesys į tai, kad panaikinus subsidijas žemės ūkio sektoriuje, didėtų pasaulinės maisto kainos, todėl Afrikos šalys, kurios yra pagrindinės maisto importuotojos galėtų patirti atitinkamus nuostolius. Apibendrinant, galima būtų teigti, kad Dohos derybų pabaigos atveju, tiek besivystančios, tiek mažiausiai išsivysčiusios šalys susidurtų su tam tikrais iššūkiais, kurie būtų susiję tiek su padidėjusia konkurencija, tiek su išteklių perorientavimu, struktūriniais pokyčiais įvairiuose sektoriuose, padidėjusioms maisto kainomis ir kt. Todėl net jeigu Dohos derybų pabaigoje pilna apimtimi būtų pritaikytas specifinis ir diferencijuotas režimas besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims, šių valstybių lauktų didelių pokyčių ir išbandymų metas, norint sėkmingai integruotis į pasaulinę prekybos sistemą, kuriant ekonominę gerovę valstybių viduje.

Tęsiant Dohos derybų raundo ekonominių pasekmių analizę, reikėtų pažymėti tai, jog dėl prekybos liberalizavimo pasauliniu mastu naudos vis dar kyla nemažai diskusijų. Dabartiniuose debatuose nemažai diskutuojama klausimais ar valstybių atvirumas užsienio kapitalui, eksporto skatinimas bei laisva prekyba gali padėti kurti gerovę būtent dirbantiems žmonėms[247]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek tiesioginės užsienio investicijos, tiek eksporto skatinimas didina darbo jėgos

[246] Vyborny K., „What Could The Doha Mean For Africa?“, 2007, <http://carnegieendowment.org/files/vyborny_wc1.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]
[247] „Globalisation, Wages and The Quality of Jobs“, *Employment Policy Primer*, 2009, Nr.15, <http://siteresources.worldbank.org/INTLM/214578-1103128720951/22795041/EPPNoteNo15_Eng.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

paklausą, o tokiu būdu ir darbo užmokestį, tačiau kalbant apie darbo užmokesčio pokyčius Dohos derybų baigties atveju, rezultatai galėtų būti ne tokie optimistiški. Remiantis 10 lentelės duomenimis (žr. 2 priedą), išskirtina realaus darbo užmokesčio dinamika Afrikoje (išskyrus Pietų Afriką). Kaip matyti iš 10 lentelėje pateikiamų duomenų, jeigu Dohos derybų būtų užbaigtos žemės ūkio sektoriaus liberalizavimu, arba tiek žemės ūkio, tiek paslaugų sektoriaus liberalizavimu, kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos realus darbo užmokestis sumažėtų apie 0.10 % – 0.16%. Nors toks neigiamas pokytis ir nėra itin didelis, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pasauliniame kontekste numatyta, jog kvalifikuotos darbo jėgos realus darbo užmokestis turėtų didėti nuo 0.01 % (Kanadoje) iki 2.28% (ASEAN), o nekvalifikuotos darbo jėgos – nuo 0.01% (Afrika) iki 1.85% (Afrika) (žr. 2 priedą). Didžiausi teigiami pokyčiai labiausiai tikėtini, jei Dohos derybos būtų baigtos patvirtinus sutarimus visose trijose pagrindinėse srityse, kurios nurodyta lentelėje, esančioje 2 priede. Analizuojant priežastis, kurios galėtų nulemti neigiamus realaus darbo užmokesčio pokyčius Afrikoje ar Brazilijoje, reikėtų pabrėžti tai, kad prekybos liberalizavimas tiek žemės ūkio, tiek paslaugų sektoriuje gali nulemti ne tik tam tikrus specializacijos ir pridėtinės vertės kūrimo pokyčius atitinkamuose sektoriuose, tačiau ir kapitalo perorientavimą į konkurencingiausius sektorius. Remiantis tuo, kad veikiant darbo jėgai konkrečiuose sektoriuose yra pritraukiamos arba išstumiamos ne vienodos proporcijos kvalifikuotos ir/arba nekvalifikuotos jėgos, gali atsirasti tam tikras perteklius arba stygius kvalifikuotos ir /arba nekvalifikuotos darbo jėgos, o tai savo ruožtu galėtų nulemti ir realaus darbo užmokesčio pokyčius[248]. Taip pat pažymėtina ir tai, kad specializacijos pokyčiai šiuo atveju būtų susiję ne tik su darbuotojų kvalifikaciją, bet ir su konkrečių veiksnių, tokių kaip kapitalas ir darbas, pasiskirstymu tam tikroje veikloje. Darbo ir kapitalo pokyčiai ne tik nulemtų veiksnių paklausos sumažėjimą arba padidėjimą, bet ir tų veiksnių santykinių kainų pokyčius.

Apibendrinant, galima teigti, kad Dohos derybos, nepaisant to ar jos baigsis priėmus susitarimus pilna apimtini ar tik dalinai, lems ne tik prekybos apimčių ir BVP kaitą valstybėse, tačiau turės didelės svarbos ir eksporto bei realaus darbo užmokesčio vertės pokyčiams. Todėl darytina išvada, kad Dohos derybos sukels ekonominių pasekmių visoms pasaulio valstybėms, o kokio masto tie pokyčiai bus priklausys nuo to, kokia bus Dohos derybų baigtis.

3.2. Dohos derybų baigties scenarijai

Prognozuojant Dohos derybų baigtį atsižvelgtina ne tik į Dohos derybinių raundų eigą, problematiką, bet ir į lokalius bei tarptautinius veiksnius, kurie gali nulemti atitinkamą derybų baigtį. Remiantis atlikta derybinių raundų analize bei sudaryta schema (žr. 1 priedą) galima prognozuoti

[248] Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

atitinkamas Dohos derybų raundo baigtis. Prognozuojami tokie galimi Dohos derybų baigties scenarijai:

1. **Optimistinis**

1.1. optimistinis be išlygų

1.2. optimistinis realus

2. **Status quo**

2.1.Status quo 1

2.2.Status quo 2

3. **Pesimistinis**

1. Optimistiniai scenarijai

Prognozuojant Dohos derybų baigtį, visų pirma išskirtini optimistiniai scenarijai, kuriuos nulems atitinkama išorinių ir vidinių veiksnių kombinacija. Kaip vienas iš galimų variantų paminėtinas optimistinis scenarijus be išlygų, kuris šiuo atvejų reikštų, jog derybas pavyktų pabaigti ateinančio raundo metu, remiantis „vieno pasižadėjimo“ principu, kuris buvo įtvirtintas 2001 m. Ministrų Deklaracijoje Dohoje. Atlikta derybinių raundų bei valstybių/valstybių grupių interesų analizė rodo, jog toks optimistinio scenarijaus variantas yra mažai tikėtinas. Dohos derybos tęsiasi daugiau nei 10 metų, svarbiausiose derybinėse srityse vis dar nepavyksta priimti bent jau dalinių susitarimų (neįskaitant „Susitarimo dėl Prekybos Palengvinimo“, kuris teisiškai dar nėra įsigaliojęs). „Vieno pasižadėjimo“ principas šiuo atveju gali būti įvardijamas kaip sunkinanti aplinkybė, norint užbaigti Dohos derybas artimiausio raundo metu. Be to, pažymėtina ir valstybių/valstybių grupių interesų sankirta. Tokios valstybių grupės kaip G33, G20 bei G90, kurios didžiąja dalimi jungia besivystančias valstybes, aktyviai priešinasi žemės ūkio liberalizavimui pilna apimtimi, patekimo į rinką sąlygų gerinimui ir reikalauja ypatingų sąlygų pagal diferencijuotą ir specialų režimą, taikytiną būtent besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms valstybėms. Išsivysčiusios valstybės, tokios kaip ES ir JAV, savo ruožtu, reikalauja atsižvelgti ir į jų interesus. Keirsno grupė, kuri jungia tiek išsivysčiusias, tiek besivystančias valstybes, nuolat aktyviai skatina visiškai liberalizuoti žemės ūkio sektorių. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad esama valstybių, kurios priklauso, pavyzdžiui, tiek Keirsno grupei, tiek G20 valstybių grupei. Ir nors abiejų grupių interesai siaurąja prasme skiriasi, tačiau derybų metu šios dvi grupės stengiasi derinti siekius ir tokiu būdu kurti didesnę derybinę galią, kad abiejų grupių interesai būtų patenkinti bent dalinai. Esant tokioms aplinkybėms, akivaizdu, jog tokie išoriniai veiksniai kaip: derybos dėl JAV ir ES laisvos prekybos sutarties pasirašymo bei derybos dėl Regioninės Išsamios ekonominės partnerystės (RCEP), nebus svarbiausi nulemiant optimistinio scenarijaus be išlygų galimybes. Pažymėtina tai, kad, visų pirma, nuolatinė interesų kova derybų metu yra pagrindinis vidinis veiksnys, kuris nulemia Dohos derybų raundų eigą ir problematiką. Įvertinus

esamą situaciją, darytina išvada, jog optimistinis scenarijus be išlygų, nors ir teoriškai tikėtinas, tačiau praktiškai yra ir bus labai sunkiai įgyvendinamas. Kitas, labiau tikėtinas, scenarijus – optimistinis realus. Šiuo atveju, prognozuotina, jog ateinančio raundo metu Dohos derybos galėtų būti baigtos, tačiau tik daliniais susitarimais atitinkamose srityse, tokiose kaip, pavyzdžiui: žemės ūkis ir pramonė. Nors atlikta derybų analizė rodo, jog derybose dėl žemės ūkio ir pramonės liberalizavimo esama daugiausiai nesutarimų, tačiau šiose derybų srityse jau yra paruošti atitinkami struktūriniai susitarimai, kurių pagrindu sekančio raundo metu bus bandoma pasiekti galutinių susitarimų. Darant prielaidą, jog besivystančios šalys sutiktų padaryti atitinkamas nuolaidas tiek dėl subsidijų, patenkančių į „mėlynos“ dėžės kategoriją, tiek dėl specialaus apsaugos mechanizmo sąlygų nustatymo, o išsivysčiusios šalys, tokios kaip JAV ir ES, sutiktų lanksčiau atsižvelgti į besivystančių ir mažiausiai išsivysčiusių valstybių interesus subsidijų medvilnei skyrimo atveju, ar specialių produktų srityje, darytina išvada, kad galėtų būti priimti susitarimai susiję su žemės ūkio ir pramonės liberalizavimu. Kalbant apie paslaugų sektoriaus liberalizavimą, kaip vieną iš galimų dalinių susitarimų, abejotina, kad toks susitarimas galėtų būti pasiektas ateinančio Dohos derybų raundo metu, nes šioje srityje derybos vis dar sustojusios ties pasiūlymų pateikimų stadija. Todėl analizuojant dalinių susitarimų galimybę optimistinio realaus scenarijaus atveju, pažymėtini tik susitarimai žemės ūkio ir pramonės srityse. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad valstybių/valstybių grupių interesai nebus vieninteliai lemiantys optimistinį realų scenarijų. Vykstant Dohos derybų procesui, tarptautinėje arenoje taip pat stebimi atitinkami veiksmai, kurie gali turėti labai didelę įtaką Dohos deryboms. Vienas iš jų – 2013 m. liepą prasidėjusios JAV ir ES derybos dėl laisvos prekybos sutarties, kitaip dar vadinamos Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystė (TTIP), kuri yra dalis Ramiojo Vandenyno Partnerystės Projekto (TPP)[249]. Ramiojo Vandenyno Partnerystės Projektas – regioninė sutartis, dėl kurios vyksta derybos tarp 12 valstybių, priklausančių Azijos – Ramiojo vandenyno regionui, apimanti tokias sritis kaip investicijos ir reguliavimas[250]. JAV ir ES laisvos prekybos sutarties pagrindinis tikslas – sumažinti tarifus ir reguliavimo kliūtis prekyboje tarp JAV ir ES, tokiu būdu palengvinant abiejų valstybių įmonėms naudojimąsi viena kitos rinkomis. Pagrindiniai sektoriai, kuriems įtaką turėtų laisvos prekybos sutartis, tai – vaistai, automobiliai, energetika, finansai, cheminės medžiagos, maistas ir gėrimai. Remiantis Ekonominės politikos tyrimų centro, esančio Londone, atlikta studija, galima teigti, kad jeigu tarp JAV ir ES būtų pasirašyta laisvos prekybos sutartis, ES BVP galėtų padidėti nuo 68 mlrd. iki 119 mlrd. eurų per metus, o JAV BVP nuo 45 mlrd. iki 95 mlrd. eurų per metus[251]. Taip pat paminėtina ir tai, kad prekybos liberalizavimas

[249] „First Round of TTIP Negotations kicks off in Washington DC“, 2013, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151595.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
[250] Fergusson F.I., McMinimy A.M., Williams R.B., „The Trans-Pasific Partnership (TPP) Negotiations and Issues for Congress“, 2015, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42694.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
[251] Francois J. „Reducing Transatlantic Barriers To Trade And Investment“, 2013, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]

tarp JAV ir ES turėtų teigiamą poveikį ir pasaulinei prekybai, padidinant pasaulines pajamas beveik 100 mlrd. eurų[252]. Lyginant tikėtiną ekonominę naudą, kurią galėtų nulemti pasibaigusios Dohos derybos ir tarp ES ir JAV pasirašyta laisvos prekybos sutartis vienareikšmiškai galima teigti, jog bendrąja prasme laisvos prekybos sutartis ES ir JAV būtų naudingesnė, nes „vienu pasižadėjimu" Dohos derybos artimiausio raundo metu tikrai nebus baigtos, o Dohos derybų ekonominė nauda galėtų nusverti TTIP naudą tik tuo atveju, jei Dohos derybos būtų užbaigtos visose srityse vienu metu, pasirašant galutinį susitarimą. Kaip jau buvo minėta anksčiau, atlikta derybinių raundų analizė parodė, kad Dohos derybų dienotvarkė yra per daug kompleksiška, jog užbaigti derybas pavyktų visose srityse vienu metu. Todėl darant prielaidą, kad Dohos derybos galėtų būti užbaigtos daliniais susitarimas, TTIP ekonominė nauda šiuo atveju tikrai būtų didesnė nei Dohos derybų galima nauda. Tačiau pažymėtina ir tai, kad laisvos prekybos sutartis tarp JAV ir ES paremta tokiomis sritimis kaip konkurencijos politika, investicijos, viešieji pirkimai – šios sritys buvo išbrauktos iš Dohos derybų dienotvarkės po derybų raundo Kankune[253]. Derybose dėl TTIP jau yra įvykę devyni raundai, dešimtasis raundas vyks Briuselyje 2015 m. vasarą[254]. Ar laisvos prekybos sutartis tarp JAV ir ES bus pasirašyta 2015 m. pabaigoje dar nėra aišku, tačiau akivaizdu, kad ši sutartis gali turėti didelės įtakos ir Dohos deryboms. Paminėtina ir tai, kad tol, kol Dohos derybose nebus pasiekti bent jau daliniai susitarimai, dvišalių prekybos susitarimų gali atsirasti ir daugiau, nes tokiu būdu valstybės siekia apeiti neefektyvų Dohos procesą ir kurti geresnes sąlygas prekybai būtent per dvišalius prekybos susitarimus. Todėl nors iš pirmo žvilgsnio derybos dėl laisvos prekybos sutarties tarp JAV ir ES gali pasirodyti kaip Dohos derybų trukdis, tačiau būtina įvertinti ir tą faktą, kad tokios derybos vykstančios tarptautinėje arenoje galėtų veikti kaip Dohos derybų katalizatorius, paspartinantis derybinius procesus bei atkreipiantis PPO dėmesį į tai, kaip svarbu, jog Dohos derybos, nors ir daliniais susitarimais, tačiau turėtų būti baigtos jau 2015 m. pabaigoje. Be TTIP, dar vienas svarbus tarptautinis veiksnys – Regioninė Išsami Ekonominė Partnerystė – laisvos prekybos sutartis tarp 10 ASEAN valstybių – narių ir šešių kitų valstybių (Australijos, Kinijos, Indijos, Japonijos, Pietų Korėjos ir Australijos) dėl kurios derybos prasidėjo 2013 m. gegužę, o planuojamos baigti 2015 m. pabaigoje[255]. Pažymėtina tai, kad derybos dėl RCEP apima Indiją, Kiniją ir Japoniją – vienas iš didžiausių pasaulio ekonomikų, dėl to ši laisvos prekybos sutartis globaliu mastu yra labai svarbi. Šalių teigimu, jų pagrindinis tikslas – pasiekti visapusišką prekybos susitarimą, kurio darbotvarkė

[252] Ten pat.
[253] Mendoza R.M.„Mega – regionals and the Doha negotiations: Implications for developing countries", *Bridges*,2014, Nr.3/10, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/mega-regionals-and-the-doha-negotiations-implications-for>, [žiūrėta:2015-04-12]
[254] Bercero G.I. „TTIP Round 9 – final day press conference", 2015, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153394.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
[255] „Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Joint Statement The First Meeting of Trade Negotiating Committee", 2013, <http://www.asean.org/news/asean-statement-communiques/item/regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-joint-statement-the-first-meeting-of-trade-negotiating-committee>, [žiūrėta:2015-04-12]

apimtų tokias sritis kaip prekybą paslaugomis, prekėmis, investicijas, ekonominį ir techninį bendradarbiavimą bei ginčų sprendimą, o suderinamumas su PPO prekybos taisyklėmis taip pat įvardijamas kaip svarbiausias RCEP principas[256]. Jei laisvos prekybos sutartis tarp ASEAN ir kitų šešių valstybių būtų pasirašyta, prekybos kliūtys Azijoje būtų panaikintos, o naujos taisyklės būtų suderintos su PPO susitarimais. Investicijų srityje, kurioje nėra veikiančių PPO susitarimų, laisvos prekybos sutartis skatintų ne tik tiesioginių užsienio investicijų srautus, bet ir technologijų perdavimą per transnacionalines korporacijas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad RCEP įvardijama kaip TTP (Ramiojo Vandenyno Partnerystės Projektas) atsvara, atsižvelgiant į tai, kad derybos dėl abiejų partneryščių prasidėjo labai panašiu metu. Taip pat paminėtina ir tai, kad TTP ir TTIP iniciatorė yra JAV, o RCEP – Kinija. Todėl abiejų partneryščių vystymas galėtų būti įvardijamas kaip Kinijos ir JAV galių balansavimas globaliu mastu. RCEP įtaka Dohos deryboms iš tiesų galėtų būti labai panaši kaip ir prieš tai minėtos TTIP. Iš vienos pusės, laisvos prekybos sutarčių pasirašymas galėtų palengvinti Dohos derybų procesą, nes laisvos prekybos sutartys apima ir tas sritis, dėl kurių deramasi ir Dohos derybų metu, todėl jei šalims pavyks pasiekti susitarimų ir pasirašyti laisvos prekybos sutartis, Dohos derybų metu struktūriniai susitarimai turėtų būti patvirtinti daug lengviau, be didesnių interesų sankirtų. Iš kitos pusės, egzistuoja tokia galimybė, kad jei bus pasirašyta JAV ir ES laisvos prekybos susitarimas, bei ASEAN ir šešių kitų valstybių laisvos prekybos sutartis, Dohos derybose šios valstybės nebematys toliau prasmės, nes savo interesus bus realizavusios per jau minėtas sutartis, tokiu būdu Dohos derybos, nors ir toliau galėtų vykti, tačiau valstybės jose dalyvaus vangiai, stokodamos politinės valios. Apibendrinant, galima teigti, kad optimistinis realus scenarijus yra tikėtinas, tačiau jį nulems ne tik valstybių/valstybių grupių noras siekti bent jau dalinių sutarimų priėmimo, tačiau derybų dėl minėtų laisvos prekybos sutarčių dinamika.

2. Status quo scenarijai

Prognozuojant derybų baigtį, ir esant atitinkamai išorinių ir vidinių veiksnių kombinacijai, galimi ir status quo scenarijai. Išskirtini du status quo scenarijai: status quo 1, kuris reikštų, kad po derybų raundo 2015 m., derybos bus pratęsiamos iki kito derybų raundo; status quo 2, kuris atitiktų derybų užšaldymą, kaip jau buvo įvykę po derybų raundo Hong Konge 2005 m. Analizuojant veiksnius, kurie galėtų nulemti status quo scenarijus, visų pirma išskirtini valstybių/valstybių grupių interesai ir politinė valstybių valia. Jeigu 2015 m. pabaigoje derybų raundo Kenijoje metu, valstybėms pritrūks politinės valios ir noro, suteikti atitinkamas nuolaidas viena kitos pozicijų atžvilgiu, tikėtina, jog derybas teks tęsti nustatant sekančio derybų raundo datą. Ypatingai svarbu ateinančio raundo metu bus derybos dėl žemės ūkio ir pramonės liberalizavimo. Kaip jau buvo minėta ankščiau,

[256] Wignaraja G. „Why the RCEP matters for Asia and the world“, 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/05/15/why-the-rcep-matters-for-asia-and-the-world/>,[žiūrėta:2015-04-12]

derybose šiose srityse be paruoštų struktūrinių susitarimų, dar trūkta atitinkamų patikslinimų dėl specialaus apsaugos mechanizmo bei jautrių produktų sąrašų nustatymo, todėl jei derybų metu nepavyks priimti galutinių susitarimų dėl minėtų patikslinimų, dalinis susitarimas bent jau žemės ūkio srityje nebus įmanomas. Kalbant apie pramonės liberalizavimą, o, tiksliau sakant, apie patekimo į rinką ne žemės ūkio produktų sektoriuose, šioje derybinėje srityje svarbiausi bus patikslinimai dėl kylančioms ekonomikoms suteikiamo lankstumo tarifų mažinimo srityje, bei struktūrinių susitarimų formavimas atskiriems pramonės sektoriams. Atlikta derybinių raundų analizė parodė, kad struktūrinių susitarimų paruošimas užtrunka iš ties netrumpą laiko tarpą, be to, dažniausiai po to, tokie struktūriniai susitarimai dar būna taisomi ir tik po kelių kartų pataisymų, pagaliau būna paruošti tolimesnėms deryboms. Jei būtų vadovaujamasi praeitų derybinių raundų logika, derybų raundo Kenijoje metu, struktūriniai susitarimai minėtose srityse būtų paruošti tik tuomet, jei iki derybų raundo Kenijoje, valstybėms pavyktų sutarti bent jau dėl pradinių struktūrinių susitarimų variantų, o tuomet ateinančio raundo metu galbūt valstybėms pavyktų sutarti dėl galutinių struktūrinių susitarimų. Dar vienas galimas status quo scenarijus – derybų užšaldymas neribotam laikui. Toks scenarijus jau vieną kartą buvo įvykęs Dohos derybų istorijoje, kuomet derybų procesas buvo įšaldytas neribotam laikui po derybų raundo Hong Konge. Remiantis tuo, kad derybinis procesas paskutiniojo derybų raundo Bali metu, įgavo pagreitį ir buvo priimtas net Susitarimas Dėl Prekybos palengvinimo, paskelbimas apie derybų užšaldymą sekančio raundo metu – mažai tikėtinas. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į išorinius veiksnius (RCEP ir TTIP pasirašymas). Būtent šie išoriniai veiksniai tikėtina skatins derybų efektyvumą ir jokiu būdu neleis PPO skelbti apie derybų užšaldymą, nepaisant to, kokių interesų sankirtų dar galėtų sulaukti derybos atskiruose Dohos derybinėse srityse. Apibendrinant, galima teigti, kad iš minėtų dviejų status quo scenarijų, labiausiai tikėtinas status quo 1 – derybų pratęsimas iki sekančio raundo. Kadangi derybinis procesas tiek žemės ūkio, tiek pramonės srityje iki šiol buvo kompleksinis ir reikalaujantis itin atsakingo valstybių/valstybių grupių interesų suderinimo, gali būti, jog galutinių susitarimų šiose srityse vis tik nepavyks pasiekti ateinančio raundo metu, tokiu būdu bus sutarta dėl kito raundo datos ir bus siekiama galutinių susitarimų ateityje.

3. Pesimistinis scenarijus

Prognozuojant Dohos derybų baigtį, paminėtinas ir pesimistinis scenarijus. Tokio scenarijaus atveju Dohos derybų būtų nutrauktos, derybiniai procesai sustabdyti, o iki tol priimti struktūriniai susitarimai anuliuoti. Toks Dohos derybų baigties scenarijus būtų įmanomas, susiklosčius atitinkamos aplinkybėms. Visų pirma, jei darytume prielaidą, kad 2015 m. pabaigoje būtų pasirašyta laisvos prekybos sutartis tarp JAV ir ES (TTIP, TPP dalis) bei laisvos prekybos sutartis tarp ASEAN + 6 valstybių, pastarosios atveju būtų sukurtas ekonominis blokas, kuriam priklausančios šalys

sukuria 30% pasaulio BVP, o taip pat sudarytų 29% pasaulinės prekybos bei 26% pasaulio tiesioginių užsienio investicijų[257]. JAV ir ES laisvos prekybos sutarties atveju, būtų pasirašytas susitarimus, kuris sujungtų dvi didžiausias pasaulio ekonomikas, kurios sukurtų apie 60% pasaulio BVP, 820 milijonų siekiančioje bendroje vartotojų rinkoje[258]. Tokių sutarčių pasirašymo atveju, galima būtų daryti prielaidą, jog susitarimuose dalyvaujančios šalys galėtų prarasti interesą toliau aktyviai dalyvauti Dohos derybose. Esant tokioms aplinkybėms, tokios valstybės kaip JAV, ES, Indija, Kinija, Japonija, Australija, Naujoji Zelandija, Kanada ir kt. galėtų pasyviai stebėti Dohos derybose vykstančius procesus, nerodant per didelio intereso ir politinės valios užbaigti derybinį procesą kuo greičiau. Jeigu tokiu būdu derybinis procesas būtų vilkinimas, o dėl to, derybų eigoje ilguoju laikotarpiu nebūtų priimtas ne vienas, bent jau dalinis susitarimas, galima būtų svarstyti tokią galimybę, jog Dohos derybos galėtų būti nutrauktos. Verta paminėti ir tai, kad jei Dohos derybos baigtųsi remiantis pesimistiniu scenarijumi, kiltų abejonių ne tik dėl PPO, kaip organizacijos patikimumo ir gebėjimo veikti efektyviai, bet ir dėl daugiašalės prekybos sistemos sukūrimo galimybių globaliu mastu. Dėl šios priežasties, pesimistinis Dohos derybų baigties scenarijus atrodo mažai tikėtinas, o galimas laisvos prekybos sutarčių pasirašymas, kaip buvo minėta anksčiau, turėtų labiau veikti kaip Dohos derybų katalizatorius, bet ne ardytojas.

Kaip dar vienas svarbus išorinis veiksnys, kuris gali pakoreguoti visus jau aptartus Dohos derybų baigties scenarijus, paminėtina – pasaulio ekonominė situacija. Dohos derybinių raundų analizė parodė, kad pasaulinės ekonomikos nuosmukio metu, valstybės nėra linkusios siekti prekybos liberalizavimo. Atvirkščiai, tokiu atveju stebimas protekcionistinės politikos įgyvendinimas, kurį lemia valstybių vyriausybių noras apsaugoti šalies viduje veikiančias įmones ekonominės krizės akivaizdoje. Todėl pasaulinė ekonomikos situacijos įtaka taip pat būtina vertinti Dohos derybų kontekste.

Apibendrinant galima teigti, kad Dohos derybų baigtis nėra aiški. Derybose dalyvaujant skirtingo išsivystymo valstybėms ir valstybių grupėms, kurios tiek individualiai, tiek besijungdamos į derybines grupes, siekia kuo palankesnių susitarimų sąlygų, patenkinančių jų interesus, priimti galutinius susitarimus svarbiausiose derybinėse srityse nėra lengva. Prie skirtingų valstybių siekių, kaip svarbiausio vidinio veiksnio, lemiančio užsitęsusias Dohos derybas prisideda ir tokių išorinių veiksnių kaip derybos dėl JAV ir ES laisvos prekybos sutarties, bei ASEAN + 6 laisvos prekybos sutarties pasirašymo galimybės. Valstybių dalyvavimas tiek Dohos derybose, tiek dvišalių ir regioninių prekybos susitarimų derybose, byloja apie valstybių norus siekti ekonominės naudos, o

[257] Wignaraja G. „Why the RCEP matters for Asia and the world“, 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/05/15/why-the-rcep-matters-for-asia-and-the-world/>, [žiūrėta:2015-04-12]
[258] US-EU Trade Deal – The Guardian Briefing, <http://www.theguardian.com/business/2015/feb/05/us-eu-trade-deal-the-guardian-briefing>, [žiūrėta:2015-04-12]

koks formatas tam pasirenkamas nebėra taip svarbu. Todėl galima teigti, kad PPO, kaip svarbiausiai organizacijai, veikiančiai pasaulinėje prekybos sistemoje, tenka nemenkas iššūkis sutelkiant valstybes ties Dohos derybų procesu, tokiu būdu siekiant optimistinio Dohos derybų baigties scenarijaus, kurio ateitis dar lieka miglota.

IŠVADOS

1. Identifikavus ir išanalizavus pagrindines tarptautinės prekybos politikos formas, galima teigti, kad laisvoji prekyba ir protekcionizmas – svarbiausios tarptautinės prekybos politikos formos analizuotinos Dohos derybų kontekste. Išsivysčiusios šalys, kurios yra atviresnės tarptautiniams prekių, paslaugų, kapitalo, technologijų ir idėjų srautams, dažniausiai renkasi laisvą prekybą kaip geriausiai atitinkančią valstybės interesus, o protekcionistinė politika, kurią renkasi ypač besivystančios valstybės yra pateisinama ir naudinga tam tikrais nacionalinių ekonominių interesų ginimo atvejais. Dohos derybų metu išsivysčiusios ir besivystančios valstybės vertina ekonominę naudą prekybos liberalizavimo kontekste, o tokiu būdu priimamas ir valstybės sprendimas pasirenkant atitinkamą tarptautinės prekybos politikos formą, kurios taikymas turi įtakos ne tik šalies vidaus pramonės vystymuisi, tačiau ir visos valstybės ekonominiam išsivystymui.

2. Atlikta Dohos derybinių raundų analizė parodė, kad Dohos derybų problematika susijusi ne tik su Dohos derybų dienotvarkės kompleksiškumu – didele derybinių sričių apimti, tačiau išskirtinos ir dvi svarbiausios Dohos derybinės sritys – žemės ūkis ir pramonė. Žemės ūkio sektoriaus liberalizavimas paremtas trimis pagrindiniais aspektais: eksporto subsidijos, kreditai ir vidaus parama, o pramonės – patekimo į rinką sąlygų gerinimu, per taikomą tarifų mažinimą. Per visą Dohos derybinį procesą, nuo 2001 m. iki 2013 m., derybose dėl žemės ūkio sektoriaus ir pramonės liberalizavimo yra priimti tik struktūriniai susitarimai, kurių pagrindu derybų pabaigoje turi būti priimti galutiniai susitarimai. Pažymėtina tai, kad Dohos derybinio proceso eigoje yra patvirtintas Susitarimas Dėl Prekybos palengvinimo, kuris, nors dar teisiškai neįsigaliojęs, tačiau laikytinas vieninteliu priimtu susitarimu per visą Dohos derybų eigą.

3. Išanalizavus valstybių ir valstybių grupių interesus Dohos derybų metu galima išskirti kelias svarbiausias derybines grupes: Keirsno grupė – vienijanti tiek besvystančias, tiek išsivysčiusias valstybes, siekianti visiško žemės ūkio sektoriaus liberalizavimo, G20 valstybių grupė – vienijanti tik besivystančias valstybes, siekianti diferencijuoto ir specialaus režimo taikymo besivystančių šalių atžvilgiu, G33 valstybių grupė, vienijanti besivystančias šalis, vedina Indijos, Kinijos ir Indonezijos, siekia ne tik kad būtų atsižvelgta į besivystančių valstybių interesus, tačiau ir reikalauja efektyvesnio specialaus apsaugos mechanizmo, kuris būtų pritaikomas būtent mažiau išsivysčiusioms valstybėms. Paminėtinos ir tokios svarbiausios valstybės kaip JAV ir ES, kurios nepriklauso nei vienai iš paminėtų derybinių grupių, o tai reiškia, kad Dohos derybų metu gina savo interesus kiekviena individualiai.

4. Remiantis atlikta derybinių grupių interesų analize, galima teigti, kad Dohos derybų problematika, susijusi ne tik su derybinių sričių kompleksiškumu, bet ir su derybinių grupių interesų sankirta. Dohos derybų eigoje besivystančios šalys ir pereinamosios ekonomikos tapo aktyviais

derybų proceso dalyviais. Dohos derybinių tikslų pasiekimas neatsiejamas ir nuo JAV ir ES pozicijų, interesų bei išankstinių susitarimų. Be šių valstybių, svarbios: G – 90 valstybių grupė, kuri vienija skurdesnes besivystančias valstybes bei G – 20 valstybių grupė derybų metu siekianti rasti bendrą poziciją su G – 90 šalių grupe, tokiu būdu stengiantis įgauti didesnės derybinės galios vykstančio proceso metu. Pagrindinė Dohos derybų problema išlieka ne tik derybinių interesų sankirta, tačiau ir politinės valios stoka, kuri yra būtina norint įveikti technines kliūtis, susidoroti su derybinių sričių problematika. Svarbu paminėti ir tai, kad mažiausiai išsivysčiusios valstybės neretai baiminasi, kad atvira pasaulinė prekybos sistema nulems jų šalių ekonomikų pažeidžiamumą, tokiu būdu sumažinant ekonominį saugumą.

5. Išnagrinėjus Dohos derybų galimas ekonomines pasekmes paaiškėjo, kad Dohos derybos, nepaisant to ar jos baigsis priėmus susitarimus pilna apimtini ar tik dalinai, lems ne tik prekybos apimčių ir BVP kaitą valstybėse, tačiau turės didelės svarbos ir eksporto bei realaus darbo užmokesčio vertės pokyčiams. Pažymėtina tai, kad jeigu Dohos derybos būtų baigtos žemės ūkio ir pramonės sektoriaus liberalizavimu, pasaulio BVP ilguoju laikotarpiu padidėtų beveik 70 mlrd. JAV dolerių, o jei būtų priimti susitarimai ne tik žemės ūkio ir pramonės, bet ir paslaugų bei prekybos palengvinimo srityse, pasaulio BVP iki 2025 m. galėtų padidėti net 152 mlrd. JAV dolerių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad analizuojant Dohos derybų ekonomines pasekmes eksporto srityje, didžiausią naudą Dohos derybų baigties atveju ilguoju laikotarpiu gautų ES, Australija ir Naujoji Zelandija, Brazilija bei Kanada. Eksporto padidėjimas šiose valstybėse yra nulemtas valstybių specializacijos tuose sektoriuose, kuriuose jos gali išvystyti santykinį arba absoliutų pranašumą. Paminėtina ir tai, kad didžiausi teigiami pokyčiai susiję su realaus darbo užmokesčio dinamika labiausiai tikėtini, jei Dohos derybos būtų baigtos patvirtinus sutarimus visose trijose, jau minėtose, pagrindinėse srityse.

6. Remiantis atlikta derybinių raundų ir derybinių grupių interesų analize, sudaryta Dohos derybų schema prognozuojami tokie galimi Dohos derybų baigties scenarijai: optimistinis be išlygų, optimistinis realus, status quo scenarijai – derybų pratęsimo ir derybų užšaldymo atvejais bei pesimistinis scenarijus. Šiuos scenarijus gali nulemti atitinkama išorinių ir vidinių veiksnių, tokių kaip – valstybių ir valstybių grupių derybiniai interesai, laisvos prekybos sutarties tarp JAV ir ES bei ASEAN + 6 laisvos prekybos sutarties pasirašymas – kombinacija. Pažymėtina ir tai, kad vertintina ir pasaulinės ekonomikos situacijos įtaka Dohos derybų galimos baigties kontekste.

7. Apibendrinus baigiamajame darbe atliktą Dohos derybinių raundų ir derybinių grupių interesų analizę, išnagrinėtas galimas Dohos derybų ekonomines pasekmes bei pateikus galimus Dohos derybų baigties scenarijus, galima tvirtinti, kad Dohos derybų baigtis nėra aiški. Derybose dalyvaujant skirtingo išsivystymo valstybėms ir valstybių grupėms, kurios tiek individualiai, tiek besijungdamos į derybines grupes, siekia kuo palankesnių susitarimų sąlygų, patenkinančių jų

interesus, priimti galutinius Dohos derybų susitarimus nebus lengva. Galima daryti prielaidą, kad jei tokie išoriniai veiksniai, kaip derybos dėl JAV ir ES laisvos prekybos sutarties, bei ASEAN + 6 laisvos prekybos sutarties pasirašymo galimybės veiks kaip katalizatoriai Dohos derybų kontekste, o PPO pavyks sutelkti valstybių dėmesį ties Dohos derybų procesu, artimiausio raundo Kenijoje metu, 2015 m. pabaigoje, Dohos derybos bus baigtos daliniais susitarimais, tokiu būdu pasitvirtinant optimistiniam realiam scenarijui.

REKOMENDACIJOS

Dohos derybos, kaip didžiausios daugiašalės derybos dėl prekybos liberalizavimo, yra svarbios visoms pasaulio valstybėms. Jų baigtis gali suponuoti ekonomines pasekmes ne tik globaliu mastu, tačiau ir regioniniu, keičiantis ES bendrajai užsienio prekybos politikai, o taip pat atskirų valstybių ekonomikoms, kurioms būdingas didelis ekonomikos atvirumas.

Lietuvos valstybinėms institucijoms

Lietuvos valstybinės institucijos privalo užsakyti mokslinius tyrimus, siekiant modeliuoti galimas Dohos derybų pasekmes atskiriems ekonominiams sektoriams.

Užsienio Reikalų Ministerijai ir Lietuvos Respublikos nuolatinei atstovybei prie Jungtinių Tautų Biuro ir kitų tarptautinių organizacijų Ženevoje

Užsienio reikalų ministerijai ir LR nuolatinei atstovybei Ženevoje siūlytina teikti naujausią, aktualiausią informaciją, susijusią su galimais užsienio prekybos politikos pokyčiais. Tai ne tik užtikrintų lengvesnį informacijos pasiekiamumą Lietuvos verslo struktūroms bet ir sudarytų prielaidas joms modeliuoti galimas derybų rezultatų pasekmes vykdomam verslui ateityje.

Ekonominės Diplomatijos Tarybai

Ekonominės Diplomatijos Tarybai siūlytina savo veikloje siekti didesnio atvirumo, plačiau informuojant verslo bendruomenę apie įvykusių posėdžių rezultatus ir projektuojant tolimesnę Tarybos veiklą.

Lietuvos ekonominės diplomatijos atstovams

Lietuvos ekonominės diplomatijos atstovams, reziduojantiems užsienio valstybėse, siūlytina reguliariai palaikyti ryšius su tų šalių valstybinėmis ir verslo asocijuotomis struktūromis idant formuoti bendrą poziciją Europos Komisijai siekiant optimizuoti nacionalinio verslo interesus.

Asocijuotoms verslo struktūroms

Asocijuotos verslo struktūros privalo aktyviai domėtis Dohos derybose vykstančiais procesais, nes derybinio proceso metu priimami sprendimai akivaizdžiai turi įtakos ir Lietuvoje veikiančioms įmonėms, ypatingai toms, kurios eksportuoja žemės ūkio, maisto ir ne maisto gaminius, teikia paslaugas bei vykdo verslą logistikos srityje, kuris be abejonės stipriai sietinas su neseniai priimtu, tačiau dar teisiškai neįsigaliojusiu Susitarimu Dėl Prekybos Palengvinimo. Viena iš galimų minėto siūlymo realizavimo formų galėtų būti reguliariai rengiamos santraukos apie PPO darbo sesijų rezultatus bei rinkos konjunktūrų apžvalgos apie situaciją valstybėse – potencialiose Lietuvos eksporto rinkose.

Lietuvos eksportuotojams

Lietuvos verslininkams, eksportuojantiems žemės ūkio, maisto ir ne maisto gaminius į užsienį būtina naudotis ES patekimo į rinką strategija. ES patekimo į rinką duomenų bazės pagalba ne tik suteikiama visapusiška informacija apie verslo sąlygas eksportuojant įvairią produkciją į trečiąsias

šalis ES valstybių eksportuotojams, tačiau tokiu būdu ir prisidedama prie tarptautinės prekybos sistemos kūrimo, įtraukiant ir naujausius pakeitimus, susijusius su Dohos derybų rezultatais bei kitais ES dvišaliais prekybiniais susitarimais. Remiantis tuo, kad sėkmingai pasibaigusios Dohos derybos atvers daugelio trečiųjų šalių rinkas, Lietuvos verslininkams yra siūlytina jau dabar žymiai aktyviau naudotis ES patekimo į rinką duomenų baze, ieškant naujų rinkų ne tik Europoje, bet ir už jos ribų.

Būsimiems šios srities tyrėjams

Busimiems studentams, kurie savo bakalauro ar magistro baigiamuosiuose darbuose pasirinks Dohos derybas, kaip galimą analizės ir tyrimo objektą, siūlytina analizuoti derybinius procesus kitose Dohos derybinėse srityse, kurios šiame magistro baigiamajame darbe nebuvo paminėtos, tačiau irgi yra svarbios tolimesnei Dohos derybų eigai. Pažymėtina ir tai, kad ateityje būtina vertinti laisvos prekybos sutarčių (JAV ir ES, ASEAN +6) bei kitų galimų regioninių susitarimų įtaką Dohos derybiniam procesui. Atliekant Dohos derybų analizę ir prognozuojant galimus scenarijus (jei Dohos derybos dar nebus pasibaigusios) siūlytina pasitelkti ir ekspertinę apklausą, kurios pagalba būsimas Dohos derybų baigtis galima būtų prognozuoti lemiantis ne tik valstybių ir valstybių grupių interesai ir išoriniais veiksniais, tačiau ir ekspertų nuomone, jų įžvalgomis, siūlymais.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Literatūra

Knygos, moksliniai straipsniai, studijos

1. Bernatonytė D. *Tarptautinė prekyba,* Kaunas: Technologija, 2011.
2. Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]
3. Krugman R.P., Obstfeld M., Melitz M. *International Economics: Theory and Policy*, Boston: Pearson, 2012.
4. Narlikar A. *The World Trade Organisation: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2005.
5. O'Brien R., Williams R. *Global political economy: evolution, dinamics,* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
6. Pilinkienė V. *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*, Kaunas: Technologija, 2009.
7. Smith P.J. *Global trade policy:Questions and Answers*, United Kingdom: John Wiley & Sons, 2014.
8. Pugel A.T. *International Economics,* New York: McGraw-Hill, 2012.
9. Salvatore D. *International Economics: Trade and Finance*, Hoboken: John Wiley, 2011.
10. VanGrasstek C. *The History and Future of the World Trade Organization*, Geneva: World Trade Organisation, 2013.
11. „World Trade Organisation: Cancun Ministerial Fails to Move Global Trade Negotations Forward;Next steps uncertain", 2004, Nr. GAO-04-250., <http://www.gao.gov/assets/250/241196.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]

Straipsniai periodiniuose leidiniuose

12. „Agricultural Trade Issues At The WTO Ministerial Conference In Bali:Stakes and Challenges for African Countries", *Bridges,* 2013, Nr.2/8, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/agricultural-trade-issues-at-the-wto-ministerial-conference-in-bali>, [žiūrėta:2015-03-30]
13. Cho.S., „The Demise of Development in the Doha Round Negotiations", *Texas International Law Journal,* 2010, Nr.45/3, <http://www.tilj.org/content/journal/45/num3/Cho573.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]

14. Doha Round Suspended Indefinitely After G-6 Talks Collapse“, *Bridges*, 2006, Nr.10/27, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges/news/doha-round-suspended-indefinitely-after-g-6-talks-collapse>, [žiūrėta:2015-03-08]
15. „Globalisation, Wages and The Quality of Jobs“, *Employment Policy Primer*, 2009, Nr.15, <http://siteresources.worldbank.org/INTLM/214578-1103128720951/22795041/EPPNoteNo15_Eng.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]
16. Mendoza R.M.„Mega – regionals and the Doha negotiations: Implications for developing countries“, *Bridges*, 2014, Nr.3/10, <http://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/mega-regionals-and-the-doha-negotiations-implications-for>, [žiūrėta:2015-04-12]
17. Taylor L., Arnim V.R. Projected Benefits of the Doha Round Hinge on Misleading Trade Models, *Policy Note*, 2007, March, < http://www.networkideas.org/doc/aug2007/SCEPA_Policy_Notes.pdf>, [žiūrėta:2014-12-20]
18. Vyborny K., „What Could The Doha Mean For Africa?“, 2007, <http://carnegieendowment.org/files/vyborny_wc1.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

2. Šaltiniai

PPO dokumentai

19. Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_july08_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
20. Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/ag_modals_dec08_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]

Agriculture:Negotations:Chairperson’s texts 2008:revised draft modalities, < https://www.wto.org/english/tratop_e/markacc_e/guide_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]

21. Agriculture:Negotations:Backgrounder:Phases 1 and 2 <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd06_phase_e.htm#art20>, [žiūrėta:2015-02-23]
22. Agriculture:Negotations:Backgrounder:developing countries, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd09_develop_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

23. Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_domestic_e.htm#amber>, [žiūrėta:2015-02-23]
24. Agriculture:Negotations:Backgrounder:Domestic Support, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd13_boxes_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
25. Agriculture:Negotations:backgrounder:export side, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd31_modexp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
26. Agriculture:Negotations:backgrounder:export subsidies, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd08_export_e.htm >, [žiūrėta:2015-02-23]
27. Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd32_modmktacc_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
28. Agriculture:Negotations:backgrounder:market access, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd11_ssg_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-25]
29. Agriculture:negotations:backgrounder:modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd30_modwp_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
30. Agriculture:Negotations:phase 1, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_ph1_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
31. Agriculture:Negotations:Backgrounder:Tariffs, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd14_ph2access_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
32. Agriculture:Negotations:backgrounder:the cotton initiative <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd20_cotton_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-03]
33. Agriculture:Negotations:backgrounder:july package <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd23_julypack_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-03]
34. Agriculture:Negotations, <https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

35. Doha Agenda, < https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm >, [žiūrėta:2014-12-11]
36. „Doha Work Programme", 2004, Nr.WT/L/579., <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/ddadraft_31jul04_e.pdf>,[žiūrėta:2015-03-03]
37. „Doha Work Programme", 2005, Nr.WT/MIN(05)/DEC., <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
38. Doha Agenda:2006 modalities, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/modalities06_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
39. Informal TNC Meeting At The Level of Head of Delegation", 2007, Nr.JOB(07)/12, <http://www.wto.org/english/ news_e/news07_e/job07_12_e.doc>, [žiūrėta:2015-03-08] < https://www.wto.org/english/tratop_e/markacc_e/guide_dec08_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-08]
40. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/balipackage_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
41. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: briefing notes: agriculture negotations, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/brief_agneg_e.htm#generalservices, [žiūrėta:2015-03-15]
42. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci37_e.htm >, [žiūrėta:2015-03-15]
43. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci39_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
44. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci40_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
45. Ministerials:Bali, Indonesia 2013: bali ministerial declaration and decisions, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci41_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
46. Ministerials:Cancun 2003, < https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-01]

47. Ministerials:Cancun 2003,
< https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-01]
48. Ministerials:Doha:Trips,
<https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
49. Ministerials:Geneva 2009,
https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min09_e/min09_e.htm, [žiūrėta:2015-03-08]
50. Ministerials: Geneva 2011,
<https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
51. Ministerials:Geneva:Closing Session,
<https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_closing_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
52. Ministerials:Kenya 2015,
<https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/mc10_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-15]
53. The WTO: Ministerials: Singapore,
<https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/min96_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]
54. Members OK amendment to make health flexibility permanent", 2005, Nr.Press426.,
< https://www.wto.org/english/news_e/pres05_e/pr426_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-06]
55. Reports on G20 Trade and Investment Measures, 2014,
<https://www.wto.org/english/news_e/news14_e/g20_joint_summary_oct14_e.pdf>, [žiūrėta:2014-12-20]
56. Services:Negotations,
<https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/nego_mandates_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]
57. Statistics on anti – dumping, <https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]
58. The WTO: Ministerials, <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]
59. Trips:current issues,<https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_issues_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-23]

60. „The Fifth WTO Ministerial Conference at Cancun", 2004, <https://www.aphref.aph.gov.au-house-committee-jfadt-worldtrade-report-chapter2.pdf>, [žiūrėta:2015-03-01]

ES dokumentai

61. Bercero G.I. „TTIP Round 9 – final day press conference", 2015, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/april/tradoc_153394.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
62. „First Round of TTIP Negotations kicks off in Washington DC", 2013, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151595.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
63. Francois J. „Reducing Transatlantic Barriers To Trade And Investment", 2013, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
64. The Russian Embargo: Impact on the Economic and Employment Situation in the EU, 2014, <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/536291/IPOL_BRI(2014)536291_EN.pdf>, [žiūrėta:2014-12-21]

Kitų institucijų dokumentai

65. Fergusson F.I., McMinimy A.M., Williams R.B., „The Trans-Pasific Partnership (TPP) Negotiations and Issues for Congress", 2015, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42694.pdf>, [žiūrėta:2015-04-12]
66. Heydon K., „After The WTO Hong Kong Ministerial Meeting: What is at stake?", 2006, Nr.27, <http://www.oecd.org/tad/35984888.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
67. „Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Joint Statement The First Meeting of Trade Negotiating Committee", 2013, <http://www.asean.org/news/asean-statement-communiques/item/regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-joint-statement-the-first-meeting-of-trade-negotiating-committee>, [žiūrėta:2015-04-12]
68. Stewart – Brown., „Doha Round in The Balance after Hong Kong", 2006, <http://tprc.org.uk/media/PDF_documents/Doha-Round-in-the-Balance-after-Hong-Kong-2006-02.pdf>, [žiūrėta:2015-03-08]
69. Structure of the Euro Area Economy, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/eaec/html/index.en.html>, [žiūrėta:2015-04-02]
70. Wignaraja G. „Why the RCEP matters for Asia and the world", 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/05/15/why-the-rcep-matters-for-asia-and-the-world/>,[žiūrėta:2015-04-12]

Valstybės institucijų svetainių duomenys

71. Pasaulio banko grupę sudarančios institucijos, <http://www.lb.lt/pasaulio_banko_grupe_sudarancios_institucijos>, [žiūrėta:2015-02-25]

Kiti šaltiniai

72. Autarky, < http://www.theglobaleconomy.com/glossary/article/10/> [žiūrėta:2014-12-21]
73. Doha Round: what are they negotiating, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/update_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]
74. Dubey M., „An Appraisal of the WTO‘s Hong Kong Ministerial Outcome“, 2006, Nr.31, < http://www.twn.my/title2/latestwto/An_appraisal_of_the_WTO.doc>, [žiūrėta:2015-03-06]
75. Protectionism – the case against, 2010, < http://www.oecd.org/trade/protectionism-thecaseagainst.htm>, [žiūrėta:2014-12-20]
76. „Russia Will Support All Efforts to Spur Breaking Doha Round Deadlock“, 2012, <https://www.usrbc.org/memberarea/commercialissues/wto/2012/4911>, [žiūrėta:2015-03-15]
77. Russian food ban to cost EU $6.6bn a year – internal document,< http://rt.com/business/184953-embargo-cost-europe-5billion/>, [žiūrėta:2014-12-21]
78. Understanding the WTO: members/bureaucracy, <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org3_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-21]
79. 2006 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news06_e/gc_27july06_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
80. 2009 news:news item, <https://www.wto.org/english/news_e/news09_e/mn09a_30nov09_e.htm>, [žiūrėta:2015-03-08]
81. Understanding the WTO: members and observers, <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>, [žiūrėta:2015-02-20]

ANOTACIJA / ANNOTATION

Bajarūnaitė R. Pertrauka Dohos derybų raunde: priežastys ir galimi jo baigties scenarijai/ Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovė: doc. dr. A. Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015. – 109 p.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos užsitęsusio Dohos derybų raundo priežastys ir pateikti galimi jo baigties scenarijai. Pirmoje darbo dalyje apibrėžiamos pagrindinės tarptautinės prekybos politikos formos. Antroje dalyje atlikta Dohos derybinių raundų bei valstybių ir valstybių grupių derybinių interesų analizė. Trečioje darbo dalyje analizuotos Dohos derybų ekonominės pasekmės atskiroms valstybėms ir regionams ir konstruoti galimi Dohos derybų baigties scenarijai.

Raktiniai žodžiai: Dohos derybos, Pasaulio Prekybos Organizacija, PPO

Bajarūnaitė R. Pause in Doha Round: reasons and possible final scenarios/International Politics and Economics Master Thesis. Supervisor: doc.dr. A. Janužytė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2015. – 109 p.

The main objectives of this master thesis are to analyse reasons for protracted Doha round and provide possible final scenarios. In Chapter 1, main international trade policy forms are defined. Chapter 2 gives the general analysis of the Doha negotiation rounds and reveals interests of the most important negotiating groups. Chapter 3 deals with potential economic consequences of the Doha round and constructed possible scenarios for the outcome of the Doha negotiations.

Keywords: Doha Round, World Trade Organisation, WTO

SANTRAUKA

Bajarūnaitė R. Pertrauka Dohos derybų raunde: priežastys ir galimi jo baigties scenarijai/ Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovė: doc. dr. A. Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015.

Globalizacijos sąlygomis, prekyba apima vis didesnę pasaulinės produkcijos dalį, o kiekvienos šalies ekonomika tampa vis atviresnė. Šiandieną visų šiuolaikinių valstybių politikai suvokia, jog tarptautinė prekyba yra neatsiejama šalies nacionalinio ūkio dalis. Todėl pasaulinėje prekybos sistemoje vykstančių procesų ir tendencijų analizė, tarp jų ir PPO tarptautinės prekybos sistemos liberalizavimo iniciatyvos, tarp jų ir Dohos derybų raundas, tampa aktualia mokslinių tyrinėjimų sritimi. Dohos derybos, prasidėjusios 2001 m. iki šios dienos nėra baigtos, o pats Dohos derybinis procesas nedavė lauktų rezultatų. Kada gali būti užbaigtos Dohos derybos? Kas gali nulemti vienokią ar kitokią Dohos derybų baigtį? Kol kas į šiuos klausimus vienareikšmiško ir tikslaus atsakymo nėra. Tačiau identifikuotos užsitęsusių Dohos derybų priežastys ir galimos veiksnių, turinčių įtaką Dohos derybų baigtims, kombinacijos gali suteikti galimybę rasti atsakymus į aukščiau minėtus klausimus.

Pagrindinis darbo objektas – PPO organizuojamos Dohos derybos. Darbe analizuojant derybinių raundų eigą, rezultatus bandoma identifikuoti pagrindines problemines Dohos derybų sritis. Taip pat analizuojant ir vertinant valstybių ir valstybių grupių interesus, siekiama išsiaiškinti pagrindines priežastis, kurios lemia užsitęsusias Dohos derybas. Darbo tikslui pasiekti buvo įvykdyti tokie išsikelti uždaviniai: išanalizuotos tarptautinės prekybos politikos formos, nurodant jų esminius bruožus ir tokiu būdu suformuojant teorinį pagrindą užsitęsusių Dohos derybų problematikai nagrinėti; atlikta Dohos derybų raundų eigos ir jų rezultatų analizė, identifikuojant pagrindines derybų problemines sritis ir derybinių grupių interesus; sukonstruoti galimi Dohos derybų baigties scenarijai.

Įvykdžius uždavinius ir atlikus tyrimą, galima daryti išvadas, kad Dohos derybos yra kompleksinės, pagrindinės probleminės derybų sritys – žemės ūkis ir pramonė, o valstybių ir valstybių grupių interesų sankirta – pagrindinis veiksnys, lemiantis derybinio proceso problematiką; Derybinių grupių lygmenyje galima išskirti kelias grupes, kurios jungdamos besivystančias ir išsivysčiusias valstybes, siekia bendros pozicijos, tokiu būdu kuriant didesnę derybinę galią ir optimizuojant interesus; Dohos derybų baigtį ateityje lems ne tik derybinių grupių interesų sankirta, tačiau ir tokių išorės veiksnių, kaip derybos dėl JAV ir ES laisvos prekybos sutarties ir derybos dėl ASEAN +6 laisvos prekybos sutarties pasirašymo galimybės.

SUMMARY

Bajarūnaitė R. Pause in Doha Round: reasons and possible final scenarios/International Politics and Economics Master Thesis. Supervisor: doc.dr. A. Janužytė. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2015.

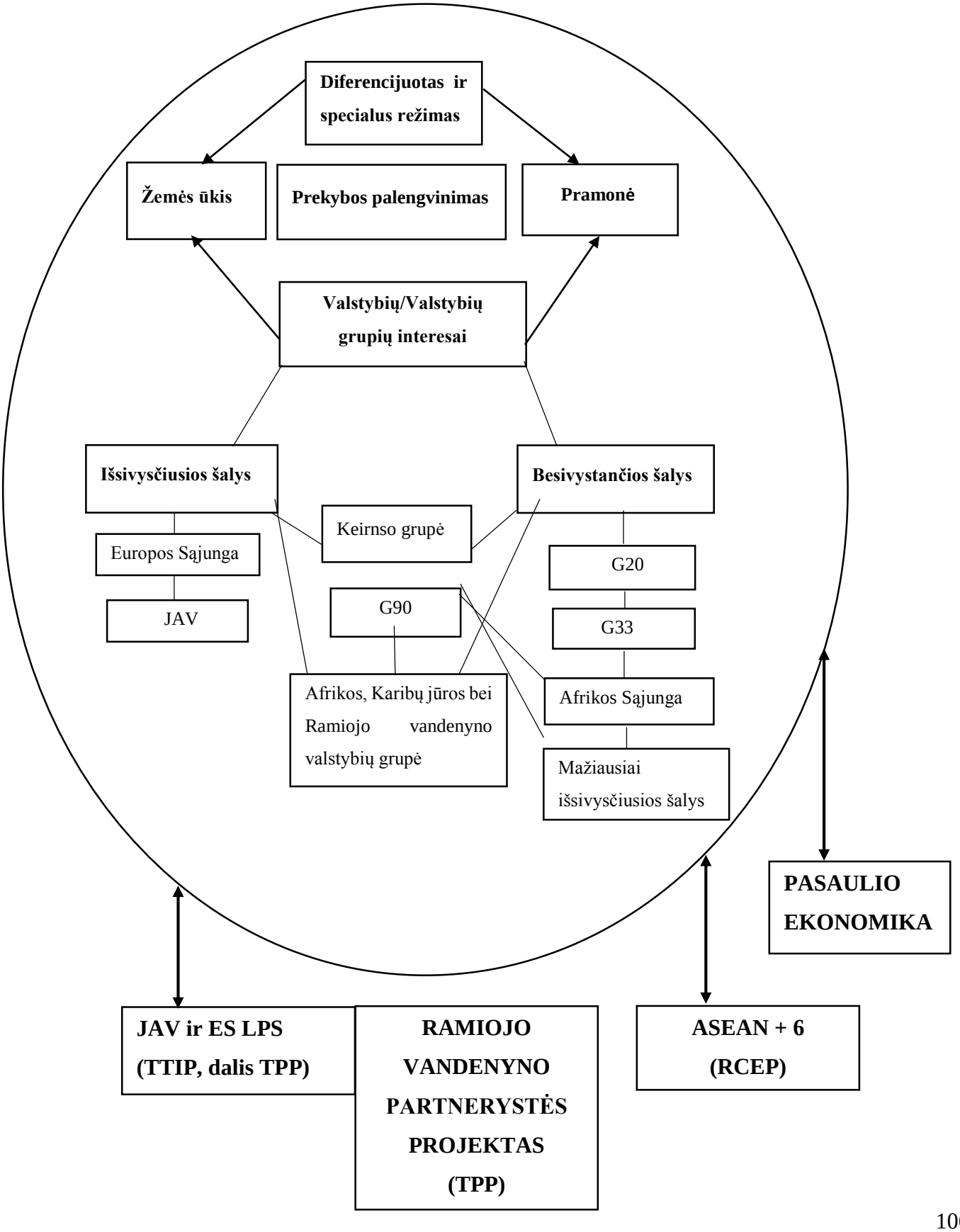
In the context of globalisation, trade has a growing share in the world's production and each country's economy is becoming more open. Today all politicians are aware of that international trade has become an integral part of the country's national economy. Therefore, the global trading system's processes and analysis of trends, including the WTO and international trade liberalization initiatives, including the Doha Round, are becoming relevant research field. Doha negotiations, which began in 2001, is not over yet and most of the Doha negotiating process unfortunately has not provided expected results. When Doha negotiations could reach the final stage? What kind of factors could lead to appropriate Doha outcome? These questions remain still unsolved, therefore there is no exact date when negotiations could be finished. However, identifying reasons and potential factors that influence protracted Doha round as well as future Doha scenarios, would possibly allow projecting answers to questions mentioned above.

Main thesis object is Doha negotiations organized by WTO. By analysing the process and results of negotiating rounds, principal problematic areas have been identified. Also by analysing and evaluating interests and aims of the most important member states and groups, underlying causes that lead to protracted Doha negotiations have been defined. To reach all the purposes for this thesis, there are several objects: to discuss main international trade policy forms indicating their essential characteristics and thus forming a theoretical basis for the protracted Doha negotiations; to analyse all completed Doha round negotiations' results and identify principal problematic areas of the negotiations and the negotiating groups' interests; construct possible scenarios for the final outcome of the Doha negotiations.

From the results of this research, we can conclude that Doha round's agenda is complex, main problematic areas of negotiations are agriculture and non – agricultural products' sectors; key factor in the negotiating process is the intersection of group interests; negotiating groups can be distinguished at the level of a few groups which combine developing and developed countries seeking a common position, thus creating greater bargaining power and optimization of interests; The final outcome of Doha round will be determined not only by the interests of the intersection of the negotiating groups, but also by external factors such as the negotiations on the US-EU free trade agreement and the negotiations of the ASEAN + 6 free trade agreement signing options.

PRIEDAI

Dohos derybų schema (vidiniai ir išoriniai veiksniai) sudaryta autorės pagal atliktą derybinių raundų ir derybinių interesų grupių analizę

2 PRIEDAS

Kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos realaus darbo užmokesčio kaita pagal Dohos derybines sritis

	Kvalifikuota darbo jėga			**Nekvalifikuota darbo jėga**		
Valstybė	**Žemės ūkis Pramonė**	**Žemės ūkis Pramonė Paslaugos**	**Žemės ūkis Pramonė Paslaugos Prekybos palengvinimas**	**Žemės ūkis Pramonė**	**Žemės ūkis Pramonė Paslaugos**	**Žemės ūkis Pramonė Paslaugos Prekybos palengvinimas**
Europos Sąjunga (ES)	0.13	0.18	0.38	0.06	0.10	0.22
JAV	0.11	0.12	0.20	0.01	0.03	0.08
Kinija	0.40	0.43	0.87	0.44	0.46	0.71
Brazilija	- 0.11	-0.11	0.02	0.01	0.02	0.13
Japonija	0.57	0.59	0.68	0.35	0.36	0.43
Australija ir Naujoji Zelandija	0.09	0.11	0.19	0.37	0.40	0.46
ASEAN	0.56	0.64	1.33	0.87	0.91	1.20
Šiaurės Afrika	-0.11	-0.10	0.63	-0.14	-0.13	0.62
Pietų Korėja	0.27	0.32	0.59	0.39	0.42	0.59
Kanada	0.01	0.04	0.13	0.03	0.05	0.14
Likusi Afrikos dalis (išskyrus P. Afriką)	-0.18	-0.16	2.28	0.01	0.01	1.85

Šaltinis. Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

3 PRIEDAS

Eksporto vertės pokytis iki 2025 m. (prekės + paslaugos + prekybos palengvinimas) mlrd. JAV dolerių

Valstybė / valstybių grupė	Žemės ūkis	Pramonė	Paslaugos
Europos Sąjunga (ES)	9.78	52.98	15.41
JAV	-2.38	38.06	8.35
Kinija	1.68	67.78	-0.70
Brazilija	6.70	1.13	0.13
Japonija	0.63	40.13	-3.30
Australija ir Naujoji Zelandija	8.35	1.28	0.29
ASEAN	3.48	25.95	-3.48
Šiaurės Afrika	1.42	4.57	2.34
Pietų Korėja	0.29	20.86	-0.31
Kanada	4.27	-2.47	1.50
Likusi Afrikos dalis (Išskyrus Pietų Afriką)	0.75	5.72	0.77
Pasaulis	43.7	290.91	27.24

Šaltinis. Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II", 2011, < http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]

BVP pokytis iki 2025 (mln. JAV dolerių)

Valstybė / valstybių grupė	Žemės ūkis Pramonė	Žemės ūkis Pramonė Paslaugos	Žemės ūkis Pramonė Paslaugos Prekybos palengvinimas
Europos Sąjunga (ES)	11.847	18.571	30.731
JAV	5.344	6.450	9.480
Kinija	15.981	18.443	36.465
Brazilija	366	456	2.044
Japonija	10.194	10.703	13.772
Australija ir Naujoji Zelandija	1.401	1.545	1.714
ASEAN	6.492	7.319	12.973
Šiaurės Afrika	1.062	1.150	1.279
Pietų Korėja	635	887	4.512
Kanada	859	1.197	1.302
Likusi Afrikos dalis (Išskyrus Pietų Afriką)	-549	-394	6.024
Pasaulis	69.615	84.552	152.370

Šaltinis. Decreux I., Fontagné L., „Economic Impact of Potential Outcome Of The DDA II”, 2011,

< http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/october/tradoc_148337.pdf>, [žiūrėta:2015-04-02]